

Brasiliens säkerhetspolitik:

Stormaktsambitioner, strategisk autonomi och militär styrka

Olivier Milland

Olivier Milland

Brasiliens säkerhetspolitik:

Stormaktsambitioner, strategisk autonomi
och militär styrka

Titel	Brasiliens säkerhetspolitik: Stormaktsambitioner, strategisk autonomi och militär styrka
Title	Brazil's security policy: Great power ambitions, strategic autonomy and military power
Rapportnr	FOI-R--5589--SE
Månad	November
Utgivningsår	2024
Antal sidor	89
ISSN	1650-1942
Forskningsområde	Säkerhetspolitik
FoT-område	Inget FoT-område
Projektnr	E13886
Godkänd av	Daniel Faria
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild: Agência Brasil, Joédson Alves

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Den här rapporten analyserar Brasiliens säkerhetspolitiska färdriktning, genom att titta på landets politiska historia, inrikespolitiska utmaningar, själv- och hotbild, relationer med viktiga geopolitiska maktspelare, samt försvarspolitik och strategi. Brasilien är en sydamerikansk regional stormakt som lägger stor vikt på strategisk autonomi och suveränitet. I väst uppfattas Brasiliens positionering ibland som tvetydig på grund av dess historiska band till väst men allt starkare relationer med Kina och Ryssland. Rapporten framhåller att Brasiliens utrikespolitiska agerande till stor del förklaras av landets stormaktsambitioner och vilja att utmana rådande maktstrukturer i världen. Brasiliens militära styrka och stora ekonomi är centrala för landets maktanspråk. Även om försvarsmakten är Sydamerikas klart största lider den av stora personalkostnader och föråldrande vapensystem och landets ekonomi är sårbar på grund av beroendet av exportinkomster från jordbruk och naturresurser.

Abstract

This report analyses Brazil's security policy and strategic outlook, by looking at the country's political history, domestic political challenges, its perception of self and threats, its relations with key geopolitical stakeholders, and its defence policy and strategy. Brazil is a South American regional power and which places great emphasis on strategic autonomy and sovereignty. Western powers sometimes perceive Brazil's posturing as contradictory due to its historical ties to the West and its increasingly strong relations with China and Russia. This report contends that Brazil's actions are, in large part, explained by its great power ambitions and willingness to challenge existing power structures in the world. Even though its defence force is the largest in South America, it is hampered by high personnel costs and aging weapons systems. The economy remains vulnerable because of its dependence on agricultural and commodity exports.

Exekutiv sammanfattning

Brasilien ser sig som en regional stormakt vars målsättning är att bli likvärdig andra stormakter. Att landet inte erkänts som en stormakt har lett till frustration och kritik mot den västdominerade globala maktstrukturen. Det har gjort att Brasilien närmat sig länder i andra delar av världen, och försökt att ta en ledarroll inom det som ofta benämns som det globala syd.

Landet uppfyller flera av de faktorer som gör att ett land kan utvecklas till en nationsstat med hög status och makt. Brasilien har världens femte största landyta, en flera tusen kilometer lång kustremsa, stora naturresurser och tillgångar som råolja, naturgas, metaller och mineral, regnskog och odlingsbar mark. År 2022 var Brasilien världens elfte största ekonomi. I Sydamerika är Brasilien en militär stormakt och står för mer än 40 procent av regionens totala militära utgifter.

Brasilien uppfattar sig som en moralisk och ansvarstagande ledare internationellt och verkar för en multipolär världsordning. Brasilianska ledare framför ofta ett narrativ om Brasilien som en demokratisk stat som verkar för mänskliga rättigheter och deltar aktivt inom fredsbevarande insatser ledda av Förenta nationerna (FN). Brasilien försöker dels skapa nya organisationer för att stärka sitt inflytande regionalt och inom det globala syd, och dels öka sitt inflytande inom existerande globala organisationer, genom att bygga nya koalitioner som kan utmana de dominerande makterna, främst väst.

Landets utrikespolitiska förbindelser är diversifierade, men landets viktigaste relationer är med USA, Kina, flera europeiska länder, Ryssland och Sydamerika. Det har lett till att landets politik ibland uppfattas som tvetydig, inte minst av väst. Trots ideologiska skillnader mellan olika presidenter så har Brasiliens säkerhetspolitik varit relativt konstant över de senaste 30 åren, eftersom en central målsättning är landets suveränitet och strategiska autonomi.

Trots att Brasilien inte uppfattar sig stå inför några direkta säkerhetshot från någon extern aktör har landet byggt en stark försvarsmakt och försvarsindustri. Motivationen drivs delvis av stormaktsambitionerna och viljan att avskräcka andra stormakter. Moderniseringen av försvaret har varit en högprioriterad fråga de senaste 10–15 åren, både för att attrahera utländska investeringar och för att försäkra sig om teknologiöverföring. Dock går moderniseringsprogrammet långsamt och flera projekt har fördröjts på grund av ekonomiska problem.

Militärt samarbetar Brasilien huvudsakligen med västländer, medan handeln är bunden till Kina och Ryssland. Det innebär att Brasilien med största sannolikhet kommer att fortsätta att balansera olika geopolitiska intressen och att landet, så långt som möjligt, kommer att undvika att binda upp sig i någon formell allians. En konsekvens av detta är att Brasilien förmodligen inte kommer att fjärma sig från väst och ytterligare närma sig Kina och Ryssland. Det innebär att utsikterna för fortsatt samarbete med Brasilien förmodligen kommer vara stora, även om Brasiliens agerande ibland riskerar att uppröra regeringar i väst.

Nyckelord: Brasilien, försvarsmodernisering, försvarsmakt Sydamerika, gardering, geopolitik, internationella relationer, Ryssland, Kina, Mercosul

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Abstract	4
Exekutiv sammanfattning	5
Figurer	9
Förkortningar och termer	10
1 Inledning	11
1.1 Syfte	11
1.2 Forskningsfråga och frågeställningar	12
1.3 Metod och material	12
1.4 Disposition	14
2 Brasiliens politiska historia i korthet	15
2.1 Imperiet och republiken	15
2.2 Den äldre republiken, 1889–1930	16
2.3 Den nya staten, 1930–55	17
2.4 Politisk och ekonomisk instabilitet, 1955–64	18
2.5 Militärdiktaturens återkomst, 1964–88	19
2.5.1 1964–74: Kontroll, repression och ekonomisk tillväxt	19
2.5.2 1974–89: Fallande legitimitet och politisk öppning	21
2.6 Återgången till och utsikter för den brasilianska demokratin, 1988–2020	22
3 Inrikespolitiska faktorer och utmaningar	25
3.1 Politisk (in)stabilitet och militärens roll	25
3.2 Det politiska spelet: en (de)stabiliserande faktor?	27
3.2.1 De evangelikalas frammarsch	27
3.2.2 Post-Bolsonaro	28
3.3 Organiserad brottslighet och hybrid styrning	28
3.3.1 De brasilianska gängen: <i>as facções criminosas</i>	28
3.3.2 Militariseringen av polisiära frågor och uppkomsten av informella miliser	30
4 Brasiliens själv- och hotbild	33
4.1 Brasiliens självbild: en regional makt med globala ledarambitioner	33
4.1.1 En moralisk ledare inom ett multilateralt och multipolärt system	35
4.1.2 Suveränitet och strategisk autonomi	37
4.2 Strategiska och asymmetriska hot	37
4.2.1 Hotet mot Amazonas och Sydatlanten	37
4.2.2 Hoten utanför Brasilien	38
5 Brasiliens strategiska kurs: Diversifiering, balansgång och strategisk autonomi	39
5.1 Den brasilianska vägen	39

5.2	Vem driver utrikespolitiken?	40
5.3	Utrikespolitiska principer.....	42
5.4	Brasiliens ekonomiska mönster och påverkan på politiken	43
5.5	Militärstrategiska band: Brasiliens relationer med väst.....	44
5.6	USA: en strategisk men ambivalent relation	47
5.6.1	Säkerhetssamarbeten.....	48
5.6.2	Handeln och klimatet	49
5.6.3	Geopolitiska skiljelinjer.....	49
5.6.4	Utsikter för Brasiliens relationer med USA	50
5.7	Kina: en (allt för) kritisk handelspartner?.....	50
5.7.1	Handeln: en paradox.....	51
5.7.2	Skiftande retorik men stabila band	51
5.7.3	Utsikter för Brasiliens relationer med Kina	52
5.8	Sydamerika: försiktig dominans.....	53
5.8.1	Säkerhetsgemenskapen	55
5.8.2	Utsikter för Brasiliens relationer med övriga Sydamerika ...	55
5.9	Ryssland: retoriskt starka men i praktiken begränsade relationer	56
5.9.1	Relationerna tar fart	57
5.9.2	Handeln: begränsad men strategisk.....	58
5.9.3	Utsikter för Brasiliens relationer med Ryssland.....	59
6	Militärstrategi och försvarsmodernisering	61
6.1	Hur ser försvaret ut idag?	61
6.2	Brasiliens försvarspolitik	63
6.2.1	Ambition och verklighet.....	64
6.3	Försvarsmoderniseringen.....	65
6.3.1	Arméns modernisering.....	65
6.3.2	Marinens modernisering	65
6.3.3	Flygvapnets modernisering.....	66
6.4	Förvarsekonomiska och industriella förutsättningar	67
7	Utsikter för Brasiliens säkerhetspolitiska färdriktning.....	71
7.1	Vidare forskning	73
	Appendix – Intervjupersoner.....	74
	Referenser.....	75

Figurer

Figur 1 – Brasiliens strategiska vision av världen	s. 43
Figur 2 – Brasiliens tio största källor för vapenimport	s. 45
Figur 3 – Brasiliens vapenimport, 1993–2022	s. 46
Figur 4 – Brasiliens vapenexport till väst och globala syd, 1993–2022	s. 47
Figur 5 – Brasiliens handel med Ryssland 2012–22	s. 58
Figur 6 – Brasiliens militärutgifter 2019–22	s. 62
Figur 7 – Brasiliens vapenexport 1993–2022	s. 68

Förkortningar och termer

BNP	Bruttonationalprodukt
BRI	<i>Belt and Road Initiative</i>
Brics	<i>Brazil, Russia, India, China and South Africa</i>
CBRN	<i>Chemical, biological, radiological and nuclear</i>
CDS	<i>Conselho de Defesa Sul-Americano</i>
CPLP	<i>Comunidade dos Países de Língua Portuguesa</i>
CV	<i>Comando Vermelho</i>
DCA	<i>Defense cooperation agreement</i>
ECLAC	FN:s ekonomiska kommission för Latinamerika och Karibien
END	<i>Estratégia Nacional de Defesa</i>
EU	Europeiska unionen
FDN	<i>Familia do Norte</i>
FN	Förenta nationerna
FTAA	<i>Free Trade Area of the Americas</i>
Ibsa	Indien, Brasilien och Sydafrika
Icone	<i>Instituto de Estudos Comércio e Negociações Internacionais</i>
IISS	<i>International Institute for Strategic Studies</i>
<i>Itamaraty</i>	<i>Metonymi för det brasilianska utrikesdepartementet</i>
GSMIA	<i>General Security of Military Information Agreement</i>
Minustah	<i>United Nations Stabilization Mission in Haiti</i>
Mercosul	<i>Mercado Comum do Sul</i>
OAS	Organisationen för amerikanska stater
<i>Planalto</i>	<i>Metonymi för det brasilianska presidentämbetet</i>
PCC	<i>Primeiro Comando da Capital</i>
PDS	<i>Partido Democrático Social</i>
PMDB	<i>Partido do Movimento Democrático Brasileiro</i>
PND	<i>Política Nacional de Defesa</i>
PT	<i>Partido dos Trabalhadores</i>
Prosul	<i>Fórum para o Progresso e Desenvolvimento da América do Sul</i>
R2P	<i>Responsibility to protect</i>
RwP	<i>Responsibility while protecting</i>
Sipri	<i>Stockholm International Peace Research Institute</i>
TIV	<i>Trade-indicator value</i>
Unasul	<i>União de Nações Sul-Americanas</i>
UNODC	FN:s kontor för narkotikakontroll och förebyggande av brott
WTO	Världshandelsorganisationen
Zopacas	<i>Zona de Paz e Cooperação do Atlântico Sul</i>

1 Inledning

Brasilien har under de senaste trettio åren tagit alltmer plats inom världspolitiken. Tillsammans med andra länder inom det så kallade globala syd utmanar Brasilien sedan kalla krigets slut alltmer västvärldens dominans och förespråkar idén om en multipolär värld där Brasilien är en av flera ledande stater. Landet ser sig redan som en stormakt i Sydamerika och anser sig vara berättigat en högre status på den globala arenan.

Brasilien gör detta på flera olika sätt. För det första lägger man vikt vid att utveckla och stärka sina relationer, eller forma koalitioner, med länder inom det globala syd. För det andra försöker Brasilien stärka sina egna förmågor och möjligheter till maktprojicering, bland annat genom försvarsmodernisering och upphandling av ny försvarsmateriel, samt genom expansion av den inhemska tillverkningsindustrin.

De brasilianska ambitionerna innebär att landets politik ibland står i motsättning till den politik som drivs av västländerna, vilket tidvis har lett till spänningar. Brasiliens ökade ambitioner är delvis ett resultat av ökad ekonomisk styrka och välfärd sedan återgången till demokrati på 1980-talet. Det har i sin tur lett till viktiga förändringar av den brasilianska ekonomin och handelsrelationerna, inte minst med länder som Kina och Ryssland. Konsekvensen av detta är att makten över säkerhetspolitiken, som traditionellt legat hos utrikes- och försvarsdepartementen, har fragmenterats. Den delas idag av ett flertal politiska aktörer som drivs av skilda intressen.

Brasiliens ledarambitioner och utrikespolitiska utspel har både välkomnats och kritiserats i väst. Å ena sidan utgör Brasilien en viktig partner när det gäller den globala klimatpolitiken. Å andra sidan har utspel från landets ledare i olika sammanhang mötts av hård kritik och ibland fördömanden från västliga ledare. Spänningarna beror delvis på ideologiska skiljelinjer mellan ledare i väst och i Brasilien men också på landets alltmer beslutsamma utrikespolitik och positionering, som ibland hamnar i konflikt med geopolitiska intressen eller agendor i väst.

Hur Brasilien uppfattas i väst bygger delvis på skilda geopolitiska intressen men också på feltolkningar av landets säkerhetspolitiska identitet och färdriktning. Precis som andra länder drivs Brasiliens säkerhetspolitik av flera olika faktorer som får olika uttryck vid olika tillfällen. En geopolitisk miljö i förändring, som karaktäriseras av växande spänningar mellan gamla och nya maktspelare, utgör ytterligare en faktor som gör analysen av länder som Brasilien komplex.

Kunskapsläget om Brasilien i Sverige är begränsat trots att Sverige och svenska aktörer haft långtgående relationer med brasilianska motparter. Det här är exempelvis den första rapport FOI har publicerat som fokuserar specifikt på Brasilien. Rapporten försöker därför ge en översikt över Brasiliens säkerhetspolitiska historia och färdriktning och belysa drivkrafterna bakom landets ambitioner och agerande inom det internationella samfundet.

1.1 Syfte

I en tid då världen genomgår stora förändringar är det viktigt att förstå även avlägsna länder och deras relationer med de globala maktspelare som kan påverka världspolitiken. Den här rapporten försöker således fylla en kunskapslucka på svenska om Brasilien som säkerhetspolitisk aktör. Eftersom detta är den första FOI-studie som fokuserar specifikt på Brasilien ämnar den ge läsaren en introduktion till landets säkerhetspolitik och lägga

grunden för vidare fördjupning om specifika element inom den brasilianska säkerhetspolitiken.

Det övergripande syftet är således att belysa aspekter av Brasiliens säkerhetspolitiska färdriktning och placera dem i ett världspolitiskt sammanhang. Studien ger därför en historisk översikt av Brasiliens övergripande säkerhetspolitik, med fokus på strategi och ansats, statens aktuella säkerhetspolitiska och militärstrategiska prioriteringar, viktiga inrikespolitiska aktörer eller trender, samt Brasiliens relationer med centrala maktspelare som Kina, Ryssland och USA.

1.2 Forskningsfråga och frågeställningar

Denna studie ställer följande forskningsfråga: Hur påverkar Brasiliens anspråk på höjd internationell status dess relationer till väst, Kina och Ryssland?

Studien besvarar forskningsfrågan genom att bryta ned den i frågeställningar om hur den inrikespolitiska dynamiken har utvecklats och ser ut idag, vilka säkerhetspolitiska målsättningar Brasilien har och vilka som är de mest överhängande hoten. Därefter undersöker den landets relationer med de viktigaste internationella aktörerna – USA, Kina och Ryssland – samt länderna i Sydamerika. Rapporten analyserar Brasiliens försvarspolitiska utveckling genom att gå igenom de viktigaste styrdokumenterna och undersöker hur landet försöker modernisera sin försvarsmakt.

Följande frågeställningar har ställts:

- Vilka inrikespolitiska aktörer och trender är viktiga för att förstå Brasiliens säkerhetspolitiska färdriktning?
- Vilka är Brasiliens övergripande säkerhetspolitiska mål?
- Vilka säkerhetspolitiska hot ser Brasilien?
- Hur utvecklas Brasiliens relationer med USA, Kina och Ryssland, samt med handelsblock och regionala organisationer i Sydamerika?
- Vad innebär Brasiliens militärstrategiska vägval för de väpnade styrkorna och de olika vapenslagens inriktning?
- Hur moderniserar Brasilien sin försvarsmakt?
- Vilka ekonomiska och industriella förutsättningar har Brasilien att stärka sina försvarsförmågor?

1.3 Metod och material

Analysen i den här rapporten bygger på ett empiriskt material som utgörs av textbaserade källor, kvantitativa data och intervjuer.

De textbaserade källorna utgörs i första hand av offentliga myndighetsdokument. Tre dokument har varit centrala för att förstå Brasiliens försvarspolitik och strategi: den nationella försvarspolitiken (*Política Nacional de Defesa*, PND), den nationella försvarsstrategin (*Estratégia Nacional de Defesa*, END) och Vitboken för det nationella försvaret (*Livro Branco de Defesa Nacional*, LBDN). Dokumenten utgör också viktiga komponenter för att förstå Brasiliens strategiska intressen, hur försvarsdepartementet uppfattar Brasiliens själv- och hotbild, samt landets pågående försvarsmodernisering. Andra textbaserade källor är nätsidor för den brasilianska regeringen, presidentpalatset, utrikesdepartementet, finansdepartementet, centralbanken, med mera. Där återfinns bland

annat information om Brasiliens försvarsmodernisering, pressmeddelanden om strategiska partnerskap, samt Brasiliens positionering gällande reformer av FN:s säkerhetsråd.

De textbaserade källorna utgörs också av nätsidor tillhörande utländska myndigheter eller mellanstatliga organisationer, som den amerikanska ambassaden i Brasilien, USA:s försvarsdepartement, den amerikanska kongressens utredningstjänst, Världsbanken, Internationella valutafonden (*International Monetary Fund*, IMF), och FN:s ekonomiska kommission för Latinamerika och Karibien (*Economic Commission for Latin American and the Caribbean*, ECLAC). På dessa sidor finns bland annat pressmeddelanden, forskningsrapporter och makroekonomiska data och prognoser.

För att komplettera och nyansera informationen från myndigheter och andra organisationer används ett antal böcker och rapporter av forskare, tankesmedjor och forskningsinstitut, samt av privata företag som tillhandahåller analystjänster. Medierapportering och artiklar från nyhetsmagasin har också nyttjats för att referera till specifika händelser som omnämns i rapporten. Nyhetskällorna utgörs i stort av brasilianska medier, som nyhetsbyrån Agência Brasil, samt nättidningar som *Folha de São Paulo*, *O Brasil* och *Poder360*. Internationella nyhetsbyråer som Agence France Presse, Bloomberg, Reuters, och TASS har också använts som källor. Nyhetsmagasin som publicerat debattartiklar och analyser som fokuserar på Brasilien, som *Americas Quarterly* och *Foreign Policy*, har använts för mer samtida trender och händelser.

De kvantitativa källorna utgörs av databaser över militärutgifter, handel och investeringar. Dessa har samlats från brasilianska myndigheter som centralbanken och revisionsverket, samt från tankesmedjorna Stockholm International Peace Research Institute (Sipri) och International Institute for Strategic Studies (IISS), vilka årligen publicerar rapporter och data över militärutgifter och överföringar av försvarsmateriel. Demokratiindex från Freedom House, the Economist Intelligence Unit och Varieties of Democracy (V-Dem) har också använts för att bedöma den brasilianska demokratins hälsa.

Intervjuer har genomförts vid tolv tillfällen med sammanlagt tretton experter och specialister på brasiliansk säkerhets- och försvarspolitik, inklusive akademiker och tjänstemän. En mer detaljerad lista finns i rapportens appendix. Tre av intervjuerna genomfördes via Skype och resterande nio genomfördes på plats i Brasília och Rio de Janeiro mellan 17 och 23 augusti 2023. Städerna valdes för deras historiska och politiska relevans, samt av logistiska skäl. Brasília är sedan 1960 landets huvudstad och huserar regeringsbyggnader, universitet och utländska ambassader. Rio de Janeiro var den föregående huvudstaden (från 1753 till 1960) och huserar flera universitet, tankesmedjor och försvarshögskolor. São Paulo övervägdes också som ett alternativ, men av tidsskäl beslutade författaren i samråd med projektledaren att förlägga intervjuerna till Brasília och Rio de Janeiro.

Intervjuerna var semistrukturerade och byggde på en intervjumall som anpassades till intervjupersonernas profil men också på hur samtalet utvecklades under intervjuens gång. Exempelvis kunde författaren ställa följdfrågor till intervjupersonerna eller be dem att kontextualisera eller nyansera vissa påståenden. Frågorna kategoriserades under fyra huvudsakliga områden: 1) övergripande strategi och hotbild, 2) utrikespolitik och prioriteringar, 3) försvarspolitik, strategi och modernisering och 4) inrikespolitik.

Intervjuerna tog mellan en och två timmar beroende på intervjupersonernas tillgänglighet. De flesta intervjuer spelades in och transkriberades med intervjupersonens godkännande. Alla intervjuer genomfördes helt på engelska, utom i ett fall, då frågorna var på engelska och svaren på portugisiska. Intervjumaterialet har framförallt använts för att komplettera

eller nyansera den kunskap som inhämtats från de textbaserade källorna och den kvantitativa datan.

1.4 Disposition

Den här rapporten är indelad i åtta kapitel. Efter detta inledande kapitel ges, i kapitel 2, en översikt över Brasiliens politiska historia, med start runt självständigheten. Kapitel 3 lyfter landets nutida inrikespolitiska utmaningar, relaterat till demokrati, respekt för mänskliga rättigheter, politisk polarisering och våld inom landet. Kapitel 4 ger en översikt över Brasiliens självbild inom det internationella systemet och vilka primära hot staten upplever sig stå inför. Kapitel 5 presenterar Brasiliens huvudsakliga målsättningar och hur staten försöker uppnå dem. Kapitlet analyserar relationen mellan inrikes- och utrikespolitiken samt vilka externa aktörer som prioriteras och vilka huvudkomponenterna är i deras relationer. Kapitel 6 beskriver hur Brasiliens försvarspolitik utformas samt vilka dess huvudsakliga prioriteringar är. Kapitlet ger också en översikt över Brasiliens försvarsekonomiska och industriella förutsättningar. Det sjunde och sista kapitlet analyserar utsikterna för Brasiliens säkerhetspolitiska färdriktning och föreslår områden för vidare forskning och omvärldsbevakning.

Namn på sydamerikanska organisationer där Brasilien är medlem ges på portugisiska.

2 Brasiliens politiska historia i korthet

Eftersom detta är FOI:s första rapport som fokuserar specifikt på Brasilien och dess säkerhetspolitik är det lämpligt att ge en översikt över landets politiska historia. Detta avsnitt sammanfattar Brasiliens politiska historia, dess huvudsakliga politiska aktörer och de perioder som format landet sedan självständigheten från Portugal.

Nationalstaten Brasiliens politiska historia är komplex och går tillbaka över 200 år. Avsikten här är inte att ge en uttömmande analys av Brasiliens politiska historia. Istället är syftet att ge läsare som saknar förkunskaper om landet en grundläggande förståelse för viktiga historiska perioder och maktspelare.

Brasiliens historia karaktäriseras av omvälvande samhällsförändringar men också av en viss grad av kontinuitet. Historien har kantats av återkommande spänningar, konflikter och kompromisser mellan flera olika maktspelare, som till viss del fortsätter att påverka den brasilianska politiken idag. Maktspelarna utgörs av flera olika intressegrupper, som militären, jordbrukare, industrialister och den politiska eliten, och på senare tid civilsamhället, men också av regionala intressen på delstatsnivå. Spänningarna drivs samtidigt av att vissa grupper stödjer statlig centralisering medan andra förespråkar decentralisering. Aktörernas intressen har inte varit statiska och allianser har varit flytande genom tiden.

2.1 Imperiet och republiken

Nationsstaten Brasilien etablerades formellt som ett kejsardöme 1822 efter att kung Peter I förklarat självständighet från Portugal. Självständighetsförklaringen var inte nödvändigtvis ett resultat av Peter I:s ambitioner eller en revolutionär eller nationalistisk frihetsrörelse. Istället spelade elitaktörer och deras intressen en central roll.¹ Dessa kom att dominera det brasilianska kejsardömet som varade fram till 1889, men också den första republiken som etablerades 1894.

De olika grupperingarna var stadseliten i den dåvarande huvudstaden Rio de Janeiro, konservativa och liberala politiska grupperingar, regionala ledare som eftersträfvade mer autonomi för delstaterna, storgodsägare och oligarker, katolska kyrkan och militären. Deras politiska intressen kan sammanfattas i två huvudsakliga dikotomier. Å ena sidan fanns en kamp mellan monarkister och republikaner. Å andra förespråkade vissa en centralisering av staten medan andra var federalister.² Traditionella landägare, som bland annat sysslade med sockerrörsproduktion i de nordliga delstaterna, och handelsmän, som sysslade med varuexport, förespråkade exempelvis en centralisering av makten i linje med de konservativa.³ Jordbrukare vars produktion istället var förankrad i lokal konsumtion, som kaffe- och mjölkproducenterna i de sydöstra delstaterna São Paulo och Minas Gerais, stödde istället mer regional autonomi, precis som liberalerna.⁴

Det unga Brasiliens utveckling färgades i mångt och mycket också av stormaktskonkurrens i Atlanten, framförallt mellan USA, Storbritannien och Portugal å den ena sidan, och Frankrike och Spanien å den andra.⁵ USA var ett av de första länderna som erkände Brasilien som självständigt 1824, i ett försök att begränsa de europeiska makternas inflytande i den västra hemisfären genom den så kallade Monroedoktrinen.⁶ Ett år senare gjorde Portugal och Storbritannien detsamma.

En militärkupp 1831 tvingade Peter I att abdikera, fly till Portugal och överlämna makten till sin då femåriga son, Peter II. Givet den nye kungens unga ålder tog ett triumvirat över

landets styre fram till att han myndigförklarades 1840.⁷ Triumviratet utgjordes av liberalerna, de konservativa och militären som delade på makten men tampades med inre rivalitet.

Peter II satt kvar vid makten fram till 1889. Under hans tid vid makten genomgick det brasilianska samhället stora förändringar. Kaffehandeln tog rejäl fart och Brasilien blev världens klart största kaffeproducent.⁸ Slaveriet avskaffades successivt från 1850 till 1888.⁹ Det innebar att maktbalansen mellan Brasiliens ekonomiska aktörer försköts från de norra regionerna till de sydöstra delarna av landet. Befolkningen tredubblades på bara några årtionden, framförallt tack vare invandring från Europa, och urbaniseringen ökade. I och med att slaveriet avskaffades krävdes allt mer avlönat arbete för att bibehålla jordbruksproduktionen, men också för att stödja de industrier som började växa fram i städerna.

Militären genomgick också stora förändringar. Då de militära styrkorna tidigare hade varit lojala storgodsägare och oligarker för att skydda landägandet och den internationella handeln, försökte man nu etablera statlig makt över hela territoriet samt ett vålds- och tvångsmonopol.¹⁰ Försvarsmakten professionaliserades, bland annat genom försvarshögskolor runtom i landet, och öppnades militären upp för lägre sociala grupper. Trippelallianskriget, som ställde Brasilien, Argentina och Uruguay mot Paraguay mellan 1864 och 1870, stärkte ytterligare militärens självbild som beskyddare av den brasilianska staten och representant för det brasilianska folket.¹¹

Dock växte det fram politiska skiljelinjer som delade militären i två huvudsakliga läger: traditionella militärer och de som hade utbildats vid de nya försvarshögskolorna, bland annat vid Röda stranden (*Praia Vermelha*) i Rio de Janeiro.¹² Utbildningen vid Röda stranden innefattade många olika ämnen, från filosofi till matematik, och ingenjörskarriärer blev nära kopplat till officersyrket.¹³ Skolorna var också en möjlighet för lägre klasser – exempelvis barn till mindre jordbruksägare – att få tillgång till kvalitativ utbildning och klättra på den sociala stegen.¹⁴

Militärens två grupperingar kom att försonas under 1880-talet på grund av växande spänningar med regeringen. Från början av årtiondet antogs antal lagar som armén uppfattade som hotfulla och som begränsade dess inflytande. Samtidigt växte stödet för republikanismen.¹⁵ Peter II:s relationer med katolska kyrkan förvärrades också då Vatikanen under 1870-talet försökte bannlysa de som associerade sig med frimurarorganisationer. Spänningarna mynnade ut i en ny militärkupp, som tvingade Peter II att abdikera och fly till Portugal 1889. Efter det etablerades den första brasilianska republiken.

2.2 Den äldre republiken, 1889–1930

Två generaler kom att styra landet under en femårsperiod fram tills att makten överlämnades till en civil regering. Den första republiken (också kallad den äldre republiken, *República Velha*) var på papperet en konstitutionell demokrati med ett federalt statsskick. Enligt lagen hade alla myndiga män rösträtt, men i praktiken kontrollerade en liten grupp oligarker valen. Det innebar omfattande politiskt inflytande för de ekonomiskt starka sydöstra staterna: kaffeproducenter i São Paulo och mjölkproducenter i Minas Gerais.¹⁶ Valfusk var vanligt och makten inom kongressen alternerade mellan de två staterna. *República Velha* genomgick således många maktskiften mellan de två parlamentariska grupperingarna. Totalt fick den äldre republiken tretton presidenter och ytterligare två som aldrig tillträdde.¹⁷

Flera kupp försök och militära uppror genomfördes och slogs ned under 1920-talet. I spetsen var den så kallade *tenentist*-rörelsen, som utgjordes av yngre officerare som var missnöjda med den dåvarande São Paulo-ledda regeringen och president Artur Bernardes.¹⁸ Det första upproret bröt ut vid Copacabanafortet i Rio de Janeiro 1922, men skulle sprida sig till flera andra regioner under de kommande fem åren. Gemensamt för tenentisterna var att de stödde liberalerna men motsatte sig federalism och oligarkerna, och de förespråkade en etablering av en auktoritär republik.¹⁹ Dock var rörelsen mångfasetterad och innehöll såväl kommunister som nationalister.

Precis som många andra länder kom Brasilien att drabbas hårt av börskraschen i New York 1929. Kaffeexporten kollapsade och den sociala oron växte. I ett för den äldre republiken okonventionellt drag utnämnde den sittande presidenten Washington Luís från São Paulo-grupperingen en efterträdare från samma fraktion. Luís motivering var att han under kristid ville försäkra sig om kontinuitet i sin ekonomiska politik, som prioriterade kaffeexporten. Det ledde till att oligarkerna i Minas Gerais bröt sin tidigare allians med paulisterna och etablerade en ny allians av liberala och republikanska partier (*Alliança Liberal*) i Rio Grande do Sul och Paraná. Med i alliansen fanns även tenentister.

2.3 Den nya staten, 1930–55

Alliansen och motståndet mot Luís kulminerade i en ny statskupp 1930, med stöd från militären och en koalition av högerpartier, inklusive konservativa och fascistiska organisationer. Getúlio Vargas från Rio Grande do Sul utnämndes som övergångspresident i november samma år. Vargas första år vid makten karaktäriserades av stor politisk splittring och spänningar mellan, å ena sidan, tenentisterna och, å andra sidan, oligarkerna.²⁰ En ny grundlag från 1934 var starkt influerad av oligarkerna eftersom den behöll det federala statsskicket, med en kongress utan representanthus vilket innebar fortsatt stort inflytande för delstaterna och oligarkerna.²¹

Under de första tre åren av den andra republiken skapades mer än tvåhundra politiska partier, men få lyckades etablera en nationell bas.²² Dock växte två huvudsakliga koalitioner fram. *Ação Integralista Brasileira (AIB)* samordnade en mosaik av radikala högerpartier, däribland fascistiska partier.²³ AIB utmärkte sig för en brasiliansk form av fascism, inspirerad av motsvarande rörelser i Europa, inte minst Italien, under 1930-talet – men också av spiritualismen inom den lokala *mestizo*-kulturen.²⁴ AIB förespråkade anti-liberala, nationalistiska och modernistiska idéer och ställde sig nära kyrkan. Rörelsens största motståndare var Nationella befrielsealliansen (*Aliança Nacional Libertadora, ANL*), som utgjordes av vänsterlutande grupper som socialister, kommunister, demokrater och progressiva katoliker.²⁵ Både AIB och ANL hade också stöd av militärens olika grupperingar.

De politiska spänningarna trappades upp efter att kommunistpartiet, i ANL:s namn, gjorde uppror i flera delstater 1935. ANL-anhängare inom militären ockuperade även staden Natal i den östra delstaten Rio Grande do Norte under fyra dagar. Upproret slogs ner av Vargasregimen och ett flertal repressiva lagar antogs av kongressen. Förtrycket av kommunistiska organisationer och sympatisörer trappades upp och regimen utlyste krigstillstånd.²⁶

I upptakten till presidentvalet 1938 genomförde Vargas en ny statskupp med stöd av militärer. En ny konstitution etablerade således den så kallade nya staten (*Estado Novo*) – en diktatur med en hög grad av centralisering, där politiska partier bannlystes och den politiska makten koncentrerades i presidentämbetet.

Även om Vargas förlitade sig på stödet från AIB och tog inspiration från rörelsen så var nya staten inte uttryckligen fascistisk.²⁷ Vargas tog dessutom avstånd från AIB under den senare halvan av sitt styre och brytningen blev ett faktum i och med att Brasilien under 1942 anslöt sig till de allierades sida i andra världskriget. Det markerade en ny period i nya staten. Oppositionsgrupper blev allt mer mobiliserade och satte press på regimen. Samtidigt innebar Vargas närmande till Sovjetunionen 1945 att det blev allt svårare att rättfärdiga förtrycket mot kommunisterna. En amnestilag från samma år ledde till att politiska fångar släpptes fria och att kommunistpartiet återigen blev lagligt. Mot bakgrund av växande folkligt motstånd utlyste Vargas nya direkta allmänna val. En grupp militärer tvingade emellertid fram Vargas avgång i oktober 1945 och en övergångsregering tog över fram till att nästa president, Eurico Gaspar Dutra, tillträdde i januari 1946. Vargas förblev en populär politisk figur och skulle återigen väljas till president 1951. Hans andra period vid makten fick dock ett abrupt och dramatiskt slut då han tog sitt liv 1954. Upptakten var ett misslyckat lönnmordsförsök på en av Vargas främsta motståndare, Carlos Lacerda, som överlevde. Dock mördades en major från flygvapnet i samma incident, och mördaren visade sig vara en av Vargas livvakter. Kopplingen till Vargas ledde till att 19 generaler krävde hans avgång, varpå presidenten begick självmord.

2.4 Politisk och ekonomisk instabilitet, 1955–64

Vargas efterträdare, Juscelino Kubitschek, tillträdde som president i januari 1955. Under hans styre gjordes stora infrastruktursatsningar. Exempelvis påbörjades byggnationen av Brasília, som blev landets nya huvudstad 1960. Dock innebar infrastruktursatsningarna att Brasilien drog på sig stora skulder, bland annat från USA, vilka blev allt svårare att betala av på grund av stora budgetunderskott.

Kubitscheks efterträdare Jânio da Silva Quadros tid vid makten blev inte längre än åtta månader och kantades av växande missnöje och inflation. Hans avgång i augusti 1961 skapade en ny politisk kris eftersom vice-president João Goulart, som enligt grundlagen skulle ta över som president, befann sig på statsbesök i Kina. Det innebar att talmannen i deputeradekammaren fick ta över tills Goulart återvände två veckor senare. En grupp militärer, som då tjänstgjorde som ministrar, försökte i en ny militärkupp förhindra att Goulart tog makten, men kuppen avbröts i sista stund. En kompromisslösning innebar att militären accepterade att Goulart återvände till landet och tillträdde som president, men med begränsad makt inom ett parlamentariskt system.²⁸

Goularts tid vid makten blev minst sagt kaotisk. För det första innebar skiftet till ett parlamentariskt system att regeringen blev svag och instabil.²⁹ Eftersom Goularts parti var i minoritet i kongressen tvingades den nye ledaren köpa den politiska oppositionens stöd genom att utlova ministerposter. På två och ett halvt år hade Brasilien fem olika regeringsbildningar, varav en föll på en dag.³⁰ Dessutom utökades antalet ministerposter radikalt och Goulartregeringen hade mer än dubbelt så många departement än hans tre föregångare.³¹ För att få bukt med den växande sociala oro som skapats av den politiska ovissheten tvingades både militären och de konservativa acceptera en folkomröstning 1963 som skulle bestämma regeringsform. Fyra av fem väljare röstade för en återgång till presidentstyre och att Goularts makt därmed utökades. Valresultatet var dock framför allt ett underkännande av det parlamentariska systemet, snarare än ett godkännande av Goularts politik.³²

För det andra blev den ekonomiska situationen allt mer problematisk. Även om konsumentpriserna redan började växa under Kubitschek så nådde den årliga inflationen 91.5 procent i mars 1964.³³ Samtidigt stagnerade den ekonomiska tillväxten efter nära ett

årtionde av mer än 8 procent årlig BNP-tillväxt. Eftersom Brasilien vid den här tiden inte direkt påverkades av någon extern ekonomisk kris lades allt mer av skulden på politiken. Opinionen drog slutsatsen att det inte längre var systemet det var fel på utan politikerna.

För det tredje ökade antalet strejker exponentiellt, från elva 1954 till 149 nio år senare.³⁴ Parallellt ökade antalet fackförbundsledda demonstrationer. Vissa politiska grupper, som de konservativa och militären, oroades för att Brasilien befann sig i ett förrevolutionärt stadium, inte minst då de stora fackförbunden allt oftare tog ställning i frågor som rörde den brasilianska politiken men också internationella politiska frågor.

Ytterligare två händelser tros ha föranlett ännu en militärkupp 1964. Den första var att Goulart stödde en grupp militära myterister av lägre rang, något som den militära ledningen uppfattade som ett hot mot den rådande hierarkin. Den andra var den sjunkande militärbudgeten. Mellan 1957 och 1964 sjönk försvarsutgifterna som en andel av offentliga utgifter från 29 procent till 14 procent.³⁵ Kort efter att kuppen genomfördes höjdes försvarsbudgeten drastiskt.

2.5 Militärdiktaturens återkomst, 1964–88

Statskuppen 1964 kom att etablera en militärdiktatur som skulle vara i mer än 20 år – den längsta militärdiktaturen i Brasiliens historia.³⁶ Diktaturen och den efterföljande återgången till demokrati är väl dokumenterad och utforskad. Det är en historia som inte kan göras rättvisa i den här rapporten. Tre lärdomar som är relevanta för den här studien är dock viktiga att lyfta.

För det första råder det oenighet om när diktaturen tog slut. Vissa sätter slutet på diktaturen 1985, eftersom det var då en civil president för första gången tillträdde sedan statskuppen. Andra menar att regeringen som tillträdde det året utgjorde en fortsättning på militärdiktaturen, eftersom presidenten inte blev vald genom direkta val.³⁷

För det andra drevs de politiska förändringar som genomfördes mellan 1964 och slutet på 1980-talet framför allt av landets eliter, även om civilsamhället tog allt mer plats under de senare åren.³⁸ Vad som utgör eliten definieras brett, men det syftar bland annat på grupperingar inom militären, de federala och delstatliga institutionerna och den katolska kyrkan. De grupper som inte ingår utgörs exempelvis av politiska partier som inte ingick i övergångskongressen, samt civilsamhället och facken.

För det tredje innebär den långsamma och kontrollerade övergången från diktatur till demokrati inte slutet för den brasilianska militärens inflytande över politiken.³⁹ Grundlagen från 1988, vilken gäller än idag, var djupt influerad av militärregimens ledare, som garanterade att de väpnade styrkorna skulle behålla en del av sin makt. En central del i det är försvarsmaktens fortsatta ansvar för lag och ordning, vilket innebär att armén fortsätter att utföra mer polisiära uppgifter. (För mer information, se avsnitt 3.3.2.)

2.5.1 1964–74: Kontroll, repression och ekonomisk tillväxt

Militärkuppen 1964 hade till en början ett relativt brett stöd. Dess anhängare, som fanns inom den politiska och konservativa eliten och bland medelklassen, landägarna, industrialisterna och inom den katolska kyrkan, hade tröttnat på den kaotiska politiska situationen under Goulart.⁴⁰ Militären och kuppens anhängare såg försvarsmakten som en modererande makt och beskyddare av den brasilianska staten. Enligt flera forskare väntade

man sig att militären skulle ta kontroll över regeringen under en kort tid för att därefter lämna tillbaka den till de civila, precis som under tidigare militärregimer.⁴¹

Kuppmakarna hade även stöd utifrån, framförallt av USA som prompt erkände den nya kuppregimen, mobiliserade ekonomiskt stöd och förlängde löptiden för återbetalningar av Brasiliens statsskuld.⁴² Även om omfattningen av USA:s inblandning i planeringen och utförandet är omdebatterad, tyder Washingtons agerande i efterhand på ett tyst stöd för kuppen. Det tog till exempel inte mer än två dagar innan Washington erkände den nya militärregimen som legitim. En central drivkraft för USA:s stöd var oron över kommunismens framfart i Latinamerika, mot bakgrund av det amerikanska misslyckandet efter 1959 års revolution i Kuba.⁴³ Före detta sekretessbelagda amerikanska dokument visar att USA vände sig mot Goulart efter folkomröstningen 1963, men framför allt efter att han vägrat att helhjärtat stötta USA:s försök att stänga av Havannaregeringen från Organisationen för amerikanska stater (OAS) efter Kubakrisen 1962.⁴⁴

Till skillnad från andra juntaleda regeringar som etablerade sig i sydamerikanska länder under 1960-talet, som Argentina eller Chile, utmärkte sig Brasiliens militärdiktatur genom att den behöll en viss konstitutionell fasad med politiska val, ett tvåpartisystem och ett presidentskap som skiftade mellan olika generaler.⁴⁵ Det gav till en början militärdiktaturen en viss grad av legitimitet och vidmakthöll förhoppningen om en snabb återgång till civilt styre efter 1965 års presidentval.⁴⁶ Det var också ett sätt för militären att undvika en personfixering av makten vilket riskerade att leda till splittring inom den högsta ledningen.⁴⁷

Militären expanderade successivt sin kontroll genom en serie dekret (på portugisiska kända som *actos institucionais*).⁴⁸ Totalt kom 17 dekret att utfärdas under 21 år, men de viktigaste var de första fem, som utfärdades mellan 1964 och 1968 och kom att sätta tonen för diktaturens första årtionde.⁴⁹ Framförallt skulle de förstärka militärregimens makt genom att begränsa de politiska rättigheterna samtidigt som juntaledaren fick större makt att avsätta politiker eller nominera domare.⁵⁰ Dessutom begränsades antalet politiska partier i kongressen till tre, även om endast två etablerades: regeringspartiet Arena (*Aliança Renovadora Nacional*) och det mycket mindre oppositionspartiet MDB (*Movimento Democrático Brasileiro*).⁵¹ Nya grundlagar antogs 1967 och 1969 som vidare centraliserade regimens makt. 1968 avskaffades *habeas corpus* för politiska fångar, vilket ledde till att antalet som satt i fängelse ökade dramatiskt under de kommande åren (se avsnitt 3.3).⁵²

Från 1968 började stödet för militärdiktaturen dock att sina inom opinionen och delar av den politiska eliten. En kritisk vändpunkt var de studentprotester som bröt ut under mars månad på flera universitet i landet. Den utlösande faktorn var att en student sköts till döds av militärpolisen under en mindre demonstration i Rio de Janeiro. Under de följande tre månaderna växte studentprotesterna och i juni marscherade över 100 000 studenter genom Rio de Janeiros gator. Militärpolisens hårdhänta taktik föll snabbt i onåd hos många politiker i kongressen. Nu påverkades nämligen även den politiska eliten, vars barn var studenter och riskerade att gripas, misshandlas eller dödas i oroligheterna. Det började också uppstå sprickor i det regeringstroga ytterhögerpartiet Arena.

Ett dussintal vänsterinspirerade väpnade grupper började samma år att utföra attentat, exempelvis bankrån och kidnappningar av diplomater, som utväxlades mot politiska fångar.⁵³ Den kanske mest högprofilerade kidnappningen riktades mot den amerikanska ambassadören i september 1969. Det väpnade upproret kom främst att domineras av tre grupper, medan de övriga hade väldigt begränsade förmågor. Upproret nådde sin kulmen 1970 men dog ut fyra år senare, mycket på grund av att flera gerillaledare mördats och för

att militärregimens intensiva övervakningsinsatser gjorde det praktiskt omöjligt att organisera ett uppror.⁵⁴

Parallellt med att det folkliga motståndet växte och att kontrollen centraliserades ökade också det systematiska förtrycket. Massarresteringar, tortyr, mord och försvinnanden blev allt vanligare. Mellan 1969 och 1971 ökade antalet rapporterade fall av tortyr till över 1 000 per år jämfört med mindre än 100 åren innan (med undantag för 1964).⁵⁵

Trots det växande förtrycket och det väpnade upprорот förblev militärregimen stark och åtnjöt relativt stort stöd. En viktig förklaring var att ekonomin stabiliserades 1968 och började expandera i rask takt. Medeltillväxten av BNP landade på ungefär 10 procent under flera år.⁵⁶ Utländskt kapital flödade in till Brasilien och hjälpte till att finansiera stora infrastrukturprojekt, samtidigt som medelinkomsten för medelinkomsttagare höjdes och konsumtionen växte. Det så kallade ”ekonomiska miraklet” fick dock ett abrupt slut i och med oljekrisen 1973, då priset för råolja steg kraftigt. De ekonomiska konsekvenserna för Brasilien blev mycket allvarliga eftersom 90 procent av landets oljebehov täcktes av import.⁵⁷

2.5.2 1974–89: Fallande legitimitet och politisk öppning

Det begynnande motstånd som etablerat sig inom civilsamhället, fackföreningsrörelsen och den politiska klassen växte sig starkare i och med den ekonomiska krisen. Försämringen av levnadsvillkoren och välfärden var troligen en viktig orsak till att Arena förlorade kongressvalet i november 1974. Det ledde till att den dåvarande presidenten, general Ernesto Beckman Geisel, initierade en politisk öppning (*abertura*) som skulle genomföras i flera faser. Regimen ansåg att en gradvis öppning var nödvändig för en kontrollerad övergång till civilt styre. Dock var inte processen lineär. Å ena sidan trappade man upp förtrycket av den vänsterlutande oppositionen. Å andra sidan lättade man på censuren och bjöd in mer moderata aktörer i den offentliga debatten. Trots det växte motståndet, inte minst bland fackföreningarna och studentorganisationerna som organiserade allt fler protestaktioner. Det var bland annat under den här tiden som Brasiliens nuvarande president, Luís Ignácio da Silva (bäst känd under smeknamnet ”Lula”), mobiliserade fackförbund i industrinavet São Paulo.

Regeringen tvingades således slopa 1968 års dekret och Geisel utlovade ytterligare reformer som skulle implementeras av hans efterträdare, general João Baptista Figueiredo, som tillträdde 1979. Reformpaketet hade tre delar: en amnestilag i kongressen, ett flerpartisystem och direkta val för delstatsguvernörer. Genom amnestilagen utnyttjade militärregimen den växande efterfrågan om att kunna återintegrera politiska fångar och medborgare som förlorat sina rättigheter genom att också befria statstjänstemän som begått brott som tortyr eller mord under diktaturen. Dock exkluderades vänstersympatiserande gerillor från lagen.

Arena bytte namn till Socialdemokratiska partiet (*Partido Democrático Social, PDS*) och oppositionspartiet MDB delades upp mellan liberala vänsterinriktade partier, socialister och andra vänstergrupper med nära relationer till fackförbunden och sociala rörelser. Det brasilianska kommunistpartiet förblev dock olagligt. Under 1982 års valprocess vann liberala *Partido do Movimento Democrático Brasileiro* (PMDB) flera viktiga delstatsval, vilket gjorde partiet till en viktig förhandlare i övergången till civilt styre tre år senare. PMDB:s kandidat, Tancredo Neves, fick stort stöd i kongressen och valdes som landets förste civile president sedan 1964. Neves var en kompromisskandidat som accepterades av både oppositionen och militären. Dock insjuknade han kort innan sitt tillträde, vilket innebar att hans vicepresidentkandidat José Sarney tog över istället.

Sarneys tillträde som president var inte okontroversiellt. Eftersom Neves aldrig hann ta upp posten som president menade vissa kongressmedlemmar att talmannen, Ulysses Guimarães, istället skulle bli övergångspresident. Argumentet som till slut vann var att Sarney inte var Neves vicepresident utan statens, men i verkligheten handlade valet av Sarney om att hitta en kandidat som militären inte skulle motsätta sig. Guimarães hade länge verkat inom oppositionen och var en stark förespråkare av direkta presidentval vilket fortsatte till diktaturens slut. Sarneys tillträde innebar också någon form av kontinuitet för militärregimen, eftersom han länge hade stöttat den och motsatt sig direkta presidentval.⁵⁸

Just frågan om direkta val var central under de sista åren av militärdiktaturen. Under Sarneys tid som president behöll han nära band till militären och var beroende av dess stöd. Bland annat nominerade han sex militärer till ministerposter. Han hotade även kongressen med ett militärt ingripande som svar på försök från vissa ledamöter att förkorta hans mandat från sex till fyra år. Från militärens sida fick han stöd för att implementera ett presidentsystem. Militären såg detta som en garanti för att Sarneys makt inte skulle bli för urvattnad, vilket hade varit en risk i ett parlamentariskt system.⁵⁹

2.6 Återgången till och utsikter för den brasilianska demokratin, 1988–2020

Sarney fortsatte att införa reformer tills en ny konstitution antogs 1988 och etablerade ett decentraliserat demokratiskt presidentsystem med direkta val. Dock försäkrade sig militären om stort inflytande i utformandet av den nya konstitutionen. Bland annat tillsatte man militärer i centrala roller i de kommittéer som sattes upp för att utreda vissa artiklar i grundlagen och man lyckades blockera etableringen av ett försvarsdepartement fram till 1996 (se kapitel 6). Samtidigt lyckades man behålla kontrollen över den statliga militära polisen (*Policia Militar*) samt bevara flera underrättelseorgan.⁶⁰ Flera andra artiklar garanterade också att militären fick en fortsatt omfattande roll i att bevara lag och ordning i landet (se avsnitt 3.3.2).⁶¹

Brasiliens förste folkvalde president sedan 1945 blev den fyrtioettårige Fernando Collor de Mello. Hans knappa seger över Lula i andra omgången av presidentvalet i december 1989 överraskade eftersom han innan valet varit jämförelsevis okänd.⁶² Han tillträdde i mars 1990. Trots hans skenbara oerfarenhet utnyttjade han sina nära band till både militären, PDS-partiet och starka affärsintressen, bland annat från socker- och alkoholproducenter och en mediekoncern, för att vinna valet.⁶³

Collors tid vid makten var kantad av djup ekonomisk kris och politisk ovisshet. Redan innan Collor tillträdde befann sig Brasiliens ekonomi i djup kris, med en statsskuld som nådde ett värde av 70 procent av BNP, eller en tredjedel av statsbudgeten, och hyperinflation på flera hundra procent. Tre nya valutor introducerades mellan 1986 och 1989 på grund av det usla ekonomiska läget. Ytterligare två skulle introduceras fram till 1994.⁶⁴

Collor kampanjade med löften om stora budgetbesparingar, bland annat genom att varsla upp till 100 000 statsanställda och privatisera ett tjugotal statsägda företag. För att tackla inflationen införde hans regering en ny valuta och frös de facto alla bankkonton med mer än 1 500 cruzados (motsvarande ungefär 1 200 dollar) i arton månader.⁶⁵ De ekonomiska förhållandena fortsatte dock att förvärras, framför allt i mindre välbärgade hushåll, eftersom hyperinflationen fortsatte och många företag tvingades stänga. Hans popularitet stördök från 70 procent till under 20 på mindre än sex månader under 1991 och flera korruptionsskandaler ledde till att kongressen till sist ställde honom inför riksrett.⁶⁶ Collor

ersattes tills vidare av sin vicepresident, Itamar Franco, i september 1992 i väntan på dom.⁶⁷

Under Francos tid vid makten fortsatte de ekonomiska problemen. Hans två främsta bedrifter som president var, för det första, att utnämna Fernando Henrique Cardoso som finansminister 1993 och, för det andra, att tillsammans med Cardoso förhindra en regeringskollaps och spekulativ militärkupp.⁶⁸ Givet landets prekära ekonomiska situation och det växande missnöjet skickades hotande signaler från militära ämbeten. Bland annat jämförde de militära ministrarna den ekonomiska och politiska situationen till det läge som rådde innan militärkuppen 1964 (se avsnitt 2.4) och varnade för att Lulas Arbetarparti (*Partido dos Trabalhadores*, PT) skulle tjäna på oron.

Cardosos tillträde som finansminister i maj 1993 skulle komma att bli starten på en stabilisering av ekonomin och konsolidering av den brasilianska demokratin, en trend som varade i tjugio år. Cardoso:s stabiliseringsplan *Plano Real* (Realplanen) från 1994 introducerade tre huvudsakliga reformer, däribland en ny valuta: realen.⁶⁹ Reformerna hade nästan omedelbar verkan på inflationen som sjönk från nästan 50 procent per månad i juni till 5.5 procent en månad senare. Den årliga inflationen landade på 15 procent, den lägsta nivån sedan 1957.⁷⁰

Med den meriten i bagaget avgick Cardoso som finansminister och ställde upp i presidentvalet samma år som han enkelt vann i första omgången. Det ekonomiska läget skulle fortsätta att förbättras under hans följande två mandatperioder (1995–2003) men också under hans efterträdare Lula (2003–11).

Reallönerna ökade med mer än 200 procent mellan 1995 och 2009 och inkomstskillnaderna mellan låg- och höginkomsttagare minskade.⁷¹ Under samma period stabiliserades inflationen runt 8 procent per år och BNP växte i medel 3,2 procent per år.⁷² Stora infrastruktursatsningar gjordes på landets vägnät och telekommunikation, bland annat genom privatiseringar. År 1995 hade 13 miljoner brasilianare tillgång till fast telefoni. I mitten av 2010-talet hade tillgången ökat till 43 miljoner samtidigt som 180 miljoner hade tillgång till en mobiltelefon (vilket motsvarar ungefär 90 procent). Bägge presidenterna satsade stort på sociala stöd, bland annat *Bolsa Escola* (Skolbidraget) under Cardoso och *Bolsa Família* (Familjebidraget) under Lula. Bägge programmen var så kallade villkorliga kontantutbetalningar (på engelska *conditional cash transfers*) till fattiga och väldigt fattiga hushåll. Skolbidraget gav en summa pengar till lågavlönade familjer på villkor att deras barn närvarade i skolan minst 85 procent av skolåret. Familjebidraget byggde vidare på detta och krävde bland annat även att barn vaccinerades.

Dilma Rousseff (ofta kallad för Dilma) efterträdde Lula som president 2011. Under hennes första mandatperiod fortsatte till stora delar samma positiva trend som under hennes två föregångares. Men 2014 drabbades den brasilianska ekonomin hårt av en priskrasch på råvaror, framför allt råolja och järnmalm, vilket ledde till stor ekonomisk och politisk turbulens. Parallellt uppdagades kanske Brasiliens mest omfattande korruptionsskandal, Lava Jato (biltvätt), som involverade flera högt uppsatta politiker, däribland ledande figurer inom PT, den statsägda oljejätten Petrobras och infrastrukturkoncernen Odebrecht. Dilma ställdes inför riksrett och avsattes av kongressen 2016, formellt anklagad för att ha dolt omfattningen av regeringens budgetunderskott, men hennes och hennes parti, Arbetarpartiets, koppling till Lava Jato-skandalen förvärrade troligen situationen. Till skillnad från Lula, som dömdes till fängelse 2018, så dömdes Dilma aldrig för korruption.

Hennes ersättare och vicepresident Michel Temer, även han anklagad för korruption, ledde en väldigt impopulär övergångsregering fram till 2018, under en tid då ekonomin var

fortsatt utsatt. Valfärden försämrades och den sociala oron växte. Temer ersattes av den nationalkonservative Jair Messias Bolsonaro, som förde en oberäknelig och populistisk politik. Under hans mandatperiod (2019–23) fick militären återigen större inflytande, bland annat genom att högt uppsatta militärer nominerades till ministerposter. Bolsonaro glorifierade även militärdiktaturen 1964–85 och efterfrågade vid flera tillfällen militära åtgärder mot sina politiska motståndare. Även Bolsonaros tid vid makten var turbulent, framför allt på grund av Covid-19-pandemin och hans vägran att införa hälsorestriktioner. I upptakten till presidentvalet 2022 varnade han under flera månader för omfattande valfusk och när valresultatet visade på att han hade besegrats med knapp marginal av Lula vägrade Bolsonaro att erkänna resultatet som legitimt. Den 8 januari 2023, bara en vecka in på Lulas tredje mandatperiod, stormade tusentals Bolsonarosupportrar tre regeringsbyggnader i Brasília. En utredning från 2024 visar på att det även fanns en konspiration inom vissa segment av försvarsmakten till stöd av Bolsonaro (se avsnitt 3.1).⁷³ Upproret avbröts, men efterverkan kommer med största sannolikhet att fortsätta under flera år framåt.

Sedan återgången till demokrati har Brasiliens institutioner stärkts på många plan, vilket gjort den någorlunda motståndskraftig. Att statskuppsförsöket 2023 avbröts och misslyckades kan vara ett tecken på det (se avsnitt 3.1). Trots det misslyckade kuppförsöket återstår mycket att åtgärda när det gäller militärens fortsatt stora roll i politiken samt den systemiska korruption som uppenbarligen fortsätter att undergräva demokratiska processer och normer i landet. Som det här kapitlet har visat kan politisk ovisshet och korruption uppfattas legitimera militärens ingripanden i politiken. Det indikerar ett möjligt fortsatt hot mot den brasilianska demokratin. Kapitlet understryker också att den brasilianska demokratin aldrig är fullbordad utan är ett konstant givande och tagande mellan olika politiska aktörer. Idag hotas den brasilianska demokratin av flera inrikespolitiska faktorer, som politisk fragmentering, utbrett våld och hybrid styrning som diskuteras i kommande kapitel.

3 Inrikespolitiska faktorer och utmaningar

Det här kapitlet ger en översikt över Brasiliens inrikespolitiska klimat och trender. Landet tåmpas med flera inrikespolitiska utmaningar som har påverkat landets utrikes- och försvarspolitik under många år. En viktig faktor är utvecklingen av det ekonomiska välståndet i landet, som har minskat sedan 2014. Det har bland annat gett upphov till ökad politisk polarisering, växande organiserad brottslighet och våld, större efterfrågan på tuffare tag från polis och säkerhetsstyrkor, konflikter mellan jordbrukare och urbefolkning och en växande oro för instabilitet. Härunder tas de viktigaste av dessa faktorer upp.

3.1 Politisk (in)stabilitet och militärens roll

Den 8 januari 2023 stormade tusentals anhängare till före detta presidenten Bolsonaro tre regeringsbyggnader på De tre makternas torg (*Praça dos Três Poderes*) i Brasília. Upprormakarna, som belägrat delar av staden dagarna innan, mötte inget omfattande motstånd från säkerhetsstyrkorna och kunde på ett relativt enkelt sätt gå in i byggnaderna. Det som inledningsvis framstod som ett folkligt uppror har i efterhand visat sig vara en del av ett mer planerat statskuppfsörsök av Bolsonaro och hans politiska anhängare. Upproret och de efterföljande utredningarna har satt djupa spår i brasiliansk politik och är en fråga som med största sannolikhet kommer att fortsätta vara central de kommande åren.

Även om upproret till slut avbröts så menar flera experter som vi talat med att Brasilien var ytterst nära en ny statskupp. I ett uttalande i mars 2024 bekräftade även Lula det.⁷⁴ Omfattningen av konspirationen är i skrivande stund inte helt känd eftersom två parallella polisutredningar pågår. Den första, *Lesa Pátria* (fosterlandsbrott), inleddes den 20 januari 2023 och riktar in sig på de hundratals finansiärer och deltagare som i någon form stöttat organisationen och stormningen i Brasília.⁷⁵ Den andra, *Tempus Veritatis* (Sanningens timme), inleddes den 8 februari 2024 och riktar in sig på en mindre grupp personer som i någon form deltagit i själva planeringen och mobiliseringen till kuppförsöket.⁷⁶ Enligt den federala polisen var planen att genomföra kuppen i två faser.⁷⁷ Den första fasen, som inleddes flera månader tidigare, skulle sprida ett narrativ som ifrågasatte trovärdigheten av 2022 års presidentval. Videoklipp som publicerats i samband med utredningen uppges visa ett möte där Bolsonaro redan i juli 2022 beordrat sina ministrar att sprida narrativet om ett opålitligt valresultat.⁷⁸ Den andra fasen syftade till att avskaffa demokratin och rättsstaten. Bolsonaro ska bland annat i förväg ha förberett ett dekret som skulle utlysa undantagstillstånd, ogiltigförklara valen och beordra gripandet av två domare i högsta domstolen samt senatens talman. Bland de nästan 50 misstänkta finns Bolsonaro själv, fem fyrstjärniga generaler varav en före detta försvarsminister (ingen av dem var i aktiv tjänst vid kupptillfället) och den före detta chefen för underrättelsemyndigheten *Gabinete de Segurança Institucional* (GSI).⁷⁹

Många är nu oroade över den brasilianska demokratins framtida hälsa och stabilitet. Trots att framträdande organisationer som Freedom House, Economist Intelligence Unit och V-Dem på olika sätt klassificerar Brasilien som en demokrati, så noterar alla att den försvagats under de senaste tio åren.⁸⁰ Att flera högt uppsatta inom militären och underrättelsetjänsten aktivt stöttat eller samtyckt till upproret är ett stort orosmoln med tanke på landets historia av militärkupper. Det har i sin tur lett till ökad misstro mot försvarsmakten och dess roll inom det brasilianska samhället.

Teorierna om varför kuppöversöket inte genomfördes till fullo skiljer sig åt. Vissa anser att det inte fanns ett tillräckligt brett stöd inom försvarsmakten för att genomföra en kupp och att det fanns en viss frustration över Bolsonaros politik.⁸¹ Publicerade polisförhör med före detta generaler tycks bekräfta detta.⁸² En anledning som lyfts fram är att vissa militärer inte respekterade Bolsonaro på grund av att han tidigare i sin karriär hade blivit avstängd från armén efter att han vägrat lyda order.⁸³ Andra menar att trots att det fanns grupper inom försvarsmakten som försökte organisera en kupp förblir stödet för demokratin väldigt starkt.⁸⁴ En tredje linje lyfter det faktum att Bolsonaro själv varken ledde eller visade stöd för upproret när det väl genomfördes, vilket försvagade dess legitimitet.⁸⁵ Exempelvis befann han sig vid kupptillfället i USA men återvände inte hem förrän i mars – två månader efter kuppen.⁸⁶

Flera experter har lyft fram relationerna mellan civilsamhället och militären som en framtida brännpunkt inom politiken.⁸⁷ Jämfört med andra före detta militärdiktaturer i Sydamerika har inte Brasilien genomgått en lika omfattande process för att ställa personer som begick brott mot de mänskliga rättigheterna inför rätta. En stor anledning till detta är den amnestilag som antogs 1979.⁸⁸ År 2014 publicerades en utredning av den Nationella sanningskommissionen (*Comissão Nacional da Verdade*, CNV) som gav en ingående översikt över brott som begicks under militärdiktaturen mellan 1964 och 1985. Rapporten publicerades i fyra delar, där den sista gav 29 rekommendationer över möjliga åtgärder framöver. Rapporten har dock kritiserats, mycket på grund av vad som anses vara obstruktion från försvarsdepartementet och försvarsgrenarna, vilka gav lite eller inget stöd till utredningen.⁸⁹ Debatten om arvet från militärdiktaturerna förblir polemisk. Bolsonaro uttryckte exempelvis flera gånger sympati för militärdiktaturen 1964–85. Uttalandena speglar sannolikt ett inte obetydligt stöd inom den brasilianska opinionen samt inom vissa försvarsmaktskretsar.

Militären fick under Bolsonaro ett allt större utrymme i politiken och många militärer utsågs till civila tjänster. Sju av Bolsonaros 22 ministrar var militärer eller personer med bakgrund inom militären.⁹⁰ Enligt en undersökning som genomfördes av landets revisionsverk 2020 hade mer än 6 100 militärer tilldelats positioner inom landets federala civila myndigheter. Det var mer än dubbelt så många som under Bolsonaros föregångare, Michel Temer.⁹¹ Experter påpekar också att försvarsdepartementet fortfarande, trots dess civila profil, i hög grad kontrolleras av försvarsmakten.⁹²

Trots den oro som uttrycks över militärens roll i samhället och i upproret den 8 januari förblir försvarsmakten en av landets mest betrodda institutioner.⁹³ Enligt en enkät från 2019 svarade 72 procent att de litade på militären, vilket kan jämföras med 46 procent som litade på presidenten, och 36 procent som litade på kongressen.⁹⁴ De enda institutioner som hade högre anseende var brandkåren, delstatspolisen och kyrkan.⁹⁵ En annan enkät från 2020 visade dessutom att mer än hälften av de tillfrågade stödde en ökad roll för försvarsmakten inom statsapparaten.⁹⁶ Detta behöver i sig inte utgöra ett hot mot demokratin utan kan snarare vara uttryck för en viss frustration över den politiska situationen, inte minst det omfattande våldet i landet (se avsnitt 3.3). Det är dock ett faktum som inte bör ignoreras, givet Brasiliens politiska historia och med tanke på att det på sikt kan inspirera till militära ingripanden som underminerar den brasilianska demokratin.

3.2 Det politiska spelet: en (de)stabiliserande faktor?

Brasiliens politiska klimat har blivit alltmer polariserat under de senaste tio åren. Lula vann valet 2022 med en väldigt liten marginal. Även om många målat upp valet som en kamp mellan Lula och Bolsonaro, och mellan två vitt skilda världsbilder, menar andra att det är mer komplicerat än så. En alternativ tolkning som lyfts fram är att presidentvalet var en kamp mellan fyra olika läger: Lulaanhängare, Bolsonaroanhängare, Lulamotståndare och Bolsonaromotståndare.⁹⁷ Då två av lägren röstade på sin föredragna kandidat, valde de andra två lägren att lägga sin röst på den kandidat som de avskydde minst. Det indikerar att det finns en viss misstro mot det nuvarande politiska ledarskapet, vilket skulle kunna urholka demokratin och presidentvalen på sikt om det inte sker en politisk förnyelse.

Fragmenteringen av det brasilianska partisystemet innebär begränsningar för nya regeringar och för presidenternas förmåga att genomföra sina vallöften. Fragmenteringen märks framförallt inom kongressen. I de två kamrarna finns 31 politiska partier: 21 i underhuset och 16 i senaten. I underhuset har regeringskoalitionen en enkel majoritet på 225 mandat mot oppositionens 102. Det innebär att 186 mandat fylls av de så kallade *centrão*-partierna (mittenpartierna). Konsekvensen är att både regeringsmajoriteten och oppositionen måste knyta till sig stöd från *centrão*-gruppen, ofta genom omfattande kohandel, exempelvis genom att utlova ministerposter till ledaren för ett visst parti. Fragmenteringen är ett fenomen som växt sig allt starkare sedan början av 2000-talet och även den första Lularegeringen var tvungen att förhandla och kompromissa.

Samtidigt signalerar fragmenteringen av partisystemet en potentiellt växande väljartrötthet och frustration med politiken. Å ena sidan ses systemet som ineffektivt, eftersom presidenternas reformförslag inte kan genomföras som utlovat, utan ebbar ut i kompromisser. Å andra sidan innebär den intensiva kohandeln större risker för korruption. Många väljare och experter ser exempelvis *centrão*-partierna som aktörer vars röster kan "köpas". Trenden som observerats i Brasilien kan också ses i ett bredare globalt perspektiv där identitetspolitiken blivit allt mer normaliserad och politiken allt mer fragmenterad.⁹⁸

3.2.1 De evangelikalas frammarsch

Parallellt med och nära relaterat till *centrão*-partiernas omfattande roll i politiken utgör de evangelikala kyrkorna en allt starkare politisk aktör i Brasilien. Enligt vissa beräkningar har Brasilien idag världens största antal evangelikala kristna i sin befolkning. Antalet evangelikala kyrkor har växt mycket sedan återgången till demokratin och enligt de senaste årens folkräkningar representerar de mer än en tredjedel av landets befolkning.⁹⁹ Flera partier associerar sig också direkt med vissa av kyrkorna och de evangelikala kristna utgjorde också en viktig väljarbas för Bolsonaro 2018. Ungefär 70 procent av de evangelikalt kristna tros ha röstat på Bolsonaro då.¹⁰⁰ Men de evangeliska kyrkorna utgör också en viktig bas för andra partier. I det nuvarande underhuset har partier med nära kopplingar till de evangelikala kyrkorna 57 mandat (drygt 11 procent). Vissa kyrkor är också framträdande inom diverse mediekanaler vilket ger dem god synlighet och möjlighet att effektivt kommunicera sitt budskap och ge instruktioner om vilka kandidater deras lyssnare eller tv-tittare ska hörsamma. Även om de evangelikala kyrkorna skiljer sig åt mycket sinsemellan, så har de tre största kyrkorna en väldigt konservativ inställning, inte minst när det gäller rättigheter för HBTQ-personer.

3.2.2 Post-Bolsonaro

Bolsonaros politiska ambitioner har begränsats eftersom han inte får ställa upp i val innan 2030 efter att han i juni 2023 dömdes för att ha missbrukat sin politiska position genom att ifrågasätta landets elektroniska röstsystem.¹⁰¹ Han riskerar också att bli dömd till fängelse för andra brott, bland annat för sin roll i kuppörsöket. Men bolsonarismen är inte nödvändigtvis död, menar experter. Bolsonaro har flera söner som också är aktiva inom politiken och de har än så länge fört en politik som är helt i linje med faderns. De är också väldigt aktiva på sociala medier, där de ofta spridit desinformation. I och med de evangelikalas växande roll inom det brasilianska samhället är det därför inte osannolikt att andra populistiska kandidater får stort utrymme inom politiken framöver. Vissa menar också att bolsonarismen följer ett bredare mönster världen över, där populistiska ledare får allt större inflytande.¹⁰²

3.3 Organiserad brottslighet och hybrid styrning

I likhet med andra länder i Latinamerika utgör den organiserade brottsligheten ett hot mot Brasiliens allmänna ordning och säkerhet. Regionen står för den klart högsta mordfrekvensen i världen och den organiserade brottsligheten har pekats ut som en central drivkraft för det.¹⁰³ Flera organisationer uppskattar att ungefär en tredjedel av världens mord utförs i Latinamerika, varav nästan en tredjedel uppskattas ske i Brasilien.¹⁰⁴ Under 2021 uppskattade FN:s kontor för narkotikakontroll och förebyggande av brott (UN Office on Drugs and Crime, UNODC) att Nord- och Sydamerika årligen drabbas av 15 mord per 100 000 invånare, jämfört med världsmedelvärdet på 5,8 mord. Brasiliens mordfrekvens låg på 21,26 per 100 000 invånare men det finns stora variationer mellan delstater.¹⁰⁵

Brasiliens problem med organiserad brottslighet är mångfacetterad. Först och främst uttrycker den sig genom gängen (*as facções*), som framförallt konkurrerar om den lukrativa grossistmarknaden för droger, men också verkar på andra fält. De kontrollerar exempelvis informella bostadsområden i städernas periferi och på landsbygden. Dessa bostadsområden inkluderar slumområden och kåkstäder men även områden där stadsutvecklingen sker utanför statens lagar.

Som en konsekvens av och motreaktion mot gängbrottsligheten har två nära sammankopplade fenomen växt fram: militariseringen av polisiära insatser och framväxten av informella miliser (*milícias*). Gängens och milisernas makt har blivit så utbredd och etablerad att hybrida styrsystem har uppkommit i de områden de kontrollerar, där gruppernas egna regelsystem existerar jämsides och tidvis i konflikt med statens. Dessa parallella strukturer försvårar det formella rättsskyddet och försämrar skyddet av mänskliga rättigheter.

3.3.1 De brasilianska gängen: *as facções criminosas*

Gängkriminalitet och banditism har länge varit ett rättssäkerhetsproblem i Brasilien. Under andra hälften av 1900-talet växte gängkriminaliteten fram som ett allvarligt problem i städerna och skapade stor politisk oro. Initialt uppträdde gängen i väldigt små enheter och var starkt områdesbundna, men idag innefattar de flera tusen medlemmar som verkar över hela landet.

Den gängbrottslighet som Brasilien tampas med idag började på allvar ta fart under sjuttio- och åttiotalen, i fängelserna i Rio de Janeiro och São Paulo.¹⁰⁶ Då skapades de två största gängen i landet: *Comando Vermelho* (Det röda kommandot, CV) och *Primeiro Comando*

da Capital (Huvudstadens första kommando, PCC). Idag är de verksamma och i en öppen konflikt med varandra. Ett tredje gäng, *Família do Norte* (Familjen från norr, FDN), växte fram under 2000-talets början i gränstrakterna mot Colombia, Peru och Venezuela. FDN uppkom initialt som ett mindre gäng som allierat sig med CV mot PCC, men har på senare år blivit mer autonomt. Även om gängen är strukturerade och styrs på olika sätt, så delar de flera karaktärsdrag, exempelvis ett motstånd mot staten och en närvaro i utsatta och informella områden, där staten är frånvarande. De konkurrerar om kontrollen över grossisthandeln och logistiken för narkotikasmuggling, framförallt kokain och marijuana, vilket lett till en skarp eskalering av det dödliga våldet. I sina respektive fästen verkar de även till viss del inom detaljhandeln för droger.

CV var den första stora organiserade kriminella gruppen som växte fram i Brasilien. Den skapades 1979 i det nu nedlagda högsäkerhetsfängelset Cândido Mendes i Rio de Janeiro, som en form av protesterörelse mot bedrövliga levnadsförhållanden innanför murarna.¹⁰⁷ I det ökända fängelset placerades många av landets våldsammaste brottslingar, men också politiska aktivister som fängslats under militärdiktaturen från 1964. Många gäng verkade inom fängelsemurarna och försökte skapa förändring, men det var CV som fick störst genomslag och försökte starta en "revolution" inom fängelset. Genom regelbundna kontakter med de politiska fångarna lärde sig gängmedlemmarna viktiga färdigheter som organisation och styrning, vilket tros ha gjort dem mer effektiva. För att skapa förändring etablerade CV sitt eget rättssystem inom fängelset. Bland annat utfärdade man dödsstraff till de som våldtog eller utpressade andra fångar.

Trots att CV initialt antog ideal om social rättvisa så skiftade gängets aktiviteter ganska snabbt till droghandeln i Rio de Janeiro, där man uppskattas ha kontrollerat mer än 70 procent av marknaden i mitten på 1980-talet. Utanför fängelset var det framförallt i de fattiga kåkstäderna längs Rio de Janeiros kullar, *favelas*, som CV fick fäste. Men för att behålla sitt territorium och bli mer effektiva i kriget mot staten och konkurrerande mindre gäng var CV tvungna att vinna favelainvånarnas stöd. Det gjorde de genom att betala för skolböcker, vård, begravningar och andra typer av socialt stöd. CV bistod också med konfliktlösning och medlade i privata konflikter för att undvika att polisen skulle tillkallas. Sedan dess har gänget expanderat och diversifierat sin verksamhet till i princip alla brasilianska delstater, men också till grannländer som Colombia.

CV:s våldskapital är högt. I samband med att gruppen fick ett starkare fäste i Rio de Janeiro under 90-talet klättrade morderfrekvensen i delstaten till 61,5 per 100 000 invånare.¹⁰⁸ Idag ligger det på 25 per 100 000 invånare.¹⁰⁹ Grupperingen är mest aktiv i Rio de Janeiro och ett fåtal delstater som angränsar till andra sydamerikanska länder, men uppskattas ha en närvaro över nästan hela Brasilien. Även om CV betecknas som en gruppering kan det snarare ses som en franchiseorganisation, inom vilken mindre grupperingar tar på sig namnet men förblir autonoma, både vad gäller styrning och finansiering. Således har CV på senare år blivit allt mer fragmenterat och flera nya gäng har växt fram, som *Amigos dos Amigos* (Vännernas vänner), *Terceiro Comando* (Tredje kommandet) och *Terceiro Comando Puro* (Det rena/riktiga tredje kommandet), med vilka CV ligger i aktiv konflikt.

Det andra stora gänget, PCC, växte fram på ett liknande sätt. Grupperingen skapades 1993 i São Paulos högsäkerhetsfängelse, Casa de Custódia de Taubaté, under en tid av fängelseupplöpp och utbrett våld.¹¹⁰ Under 1990-talet tog PCC kontroll över Taubaté och flera andra fängelser och införde där sina egna lagar, vilket uppges ha minskat våldet bakom murarna.¹¹¹ Gänget uppskattas nu kontrollera 85 procent av delstaten São Paulos fängelser, men också fängelser i andra delar av landet.¹¹² PCC:s kontroll över fängelserna och verksamhet utanför dem började under 2000-talet att användas som ett politiskt

verktyg mot staten. Gruppen utförde en rad attacker, som mord och kidnappningar mot lösensumma av tjänstemän, och koordinerade fängelseupplopp i flera anstalter. Våldet nådde sin kulmen 2006 då ett koordinerat upplopp utbröt i 73 fängelser, samtidigt som bussar brändes och polisstationer, banker och andra byggnader attackerades med handgranater, hemmagjorda bomber och skjutvapen. Mer än 400 personer, varav 43 tjänstemän, tros ha mördats mellan 12 och 20 maj det året, i attacker som PCC låg bakom eller i hämndattacker som utfördes av polis och militärpolis. Attackerna upphörde först efter att PCC:s dåvarande ledare, Marcos Williams Herbas Camacho (alias Marcola), förhandlade fram en överenskommelse med myndigheterna om att ett antal PCC-medlemmar skulle slippa förflyttas till slutna anstalter och sättas i isolering. Efter 2006 skiftade PCC taktik och ägnade sig allt mer åt droghandeln. Till skillnad från CV uppges PCC styras mycket mer hierarkiskt, med en central ledning och regionala och lokala beslutsfattande organ. Brasilianska myndigheter uppskattar att PCC har ungefär 30 000 medlemmar över hela landet och att över en miljon personer hjälper gruppen på ett eller annat sätt.¹¹³

FDN är mindre välkänt och växte fram långt senare än CV och PCC. Gruppen tros ha skapats 2006 eller 2007 i den glesbefolkade delstaten Amazonas, i västra Brasilien, längs gränsen med Colombia och Peru. Vid den här tidpunkten utgjordes den organiserade kriminaliteten i delstaten framförallt av mindre och ofta familjebundna gäng som konkurrerade om drogsmuggling från de angränsande länderna. FDN tros vara en sammanslutning av mindre gäng som sökte skydd från större grupperingar, framförallt PCC, vilka tog allt större marknadsandelar i Amazonas regionen. Därför allierade sig FDN initialt med CV, även om alliansen föll samman 2017.¹¹⁴ FDN har sedan dess växt till en multinationell verksamhet och tros ha starka kopplingar till kriminella grupper i Colombia. FDN:s tillväxt gynnades av att gruppen var verksam i strategiskt viktiga områden längs en central drogsmugglingsrutt, från Colombia och Peru i väst till brasilianska hamnar i öst, bland annat i delstaten Ceará, varifrån narkotika smugglas till Europa och Afrika.¹¹⁵ FDN:s verksamhet förblev dock främst koncentrerad till Amazonas och delstater i norr. Gruppens inflytande och marknadsandelar har fallit drastiskt sedan en intern schism 2018, då flera medlemmar anslöt sig till konkurrerande gäng.

Gängens fästen i de sydöstra metropolerna Rio de Janeiro och São Paulo samt västliga och nordliga delstater som Amazonas och Ceará speglar Brasiliens roll som transitland för drog- och smuggelhandeln mellan Sydamerika och Europa. Deras tillväxt från 1980- och 1990-talen korrelerar med att USA:s krig mot droger började få effekt och man slog ner stora drogkarteller i Colombia, bland annat Medellín- och Calikartellerna.¹¹⁶ I takt med att Colombias polisiära förmågor förbättrades, tack vare ett enormt amerikanskt stöd, tros brottsligheten ha förskjutits till andra delar av Latinamerika, även om den förblir ett systemhotande problem i Colombia. Brasilien delar gräns med världens två största producenter av kokain, Colombia och Peru, och har flera hamnar längs Atlankusten, vilket gör att landet har ett strategiskt läge för narkotikasmugglare.

3.3.2 Militariseringen av polisiära frågor och uppkomsten av informella miliser

Som en konsekvens av att gängen och våldet växt har efterfrågan ökat på tuffare statliga motåtgärder, inte minst från armén och militärpolisen. Så kallade hårdhänta strategier, *mano dura*, har tagits i bruk i flera sydamerikanska länder. Trots att deras effektivitet har ifrågasatts och de kopplas till brott mot mänskliga rättigheter, har dessa metoder brett stöd i befolkningen. Enligt en enkät utförd 2016–17 av Vanderbiltuniversitetet i Tennessee, USA, fanns det ett utbrett folkligt stöd i både Brasilien och Colombia för *mano dura*-

strategier.¹¹⁷ Drygt 60 procent av de tillfrågade höll med om att straffen borde skärpas och mer än 65 procent stödde ett återinförande av dödsstraffet. Samtidigt uttryckte mer än en tredjedel stöd för en militärkupp om kriminalitet och korruption skulle bli för utbrett.¹¹⁸

Två huvudsakliga konsekvenser kan noteras för Brasilien. För det första har det lett till en militarisering av polisiära insatser och försvarsmakten har använts regelbundet av de flesta presidenter sedan 1980-talet för att slå ner på gängen. Mellan 1992 och 2022 utfärdades 145 dekret baserade på lag- och ordningsförfordningen.¹¹⁹ Bara i Rio de Janeiro har armén satts in vid ett dussintal tillfällen sedan 1990-talet.¹²⁰ I november 2023 skickades återigen 3 600 soldater från armén, marinen och flygvapnet för att patrullera hamnar och flygplatser i Rio de Janeiro och São Paulo, för att slå ner på den organiserade brottsligheten.¹²¹

Polisens och militärpolisens hårdhänthet har också institutionaliserats, framförallt sedan 1990-talet då myndigheterna införde flera incitament till polistjänstemän. Ett exempel är den så kallade Vilda västern-bonusen som gavs till poliser som dödat en narkotikasmugglare i en väpnad konfrontation.¹²² Bonusen kunde innebära att poliser kunde utöka sin lön med upp till 150 procent. Det ledde i sin tur till att vissa poliser iscensatte väpnade sammandrabbningar för att genomföra utomrättsliga avrättningar av misstänkta gängmedlemmar och favelabor. Resultatet blev en explosionsartad ökning av dödligt våld som begåtts av säkerhetsstyrkorna. Enligt det brasilianska Institutet för offentlig säkerhet (*Instituto de Segurança Pública*) – en självständig myndighet vars huvudsakliga uppdragsgivare är delstatsregeringen i Rio de Janeiro – omkom totalt 1 327 personer i dödligt våld i delstaten 2023; polisen ansvarade för knappt 30 procent av det totala antalet.¹²³ Nationellt landade motsvarande siffra på 6 429 personer som dödades av polisstyrkorna 2022, enligt den icke-statliga organisationen Brasilianska forumet för offentlig säkerhet (*Fórum Brasileiro de Segurança Pública*).¹²⁴ Den stora majoriteten av offren (83 procent) är mörkhyade män som bor i utsatta slumkvarter.¹²⁵ I juli 2023 genomfördes en polisinsats i Baixada Santista, ett storstadsområde i delstaten São Paulo, som svar på att flera poliser blivit mördade av kriminella. Tjugoåtta personer dödades under insatsen, som därmed blev den dödligaste händelsen i delstaten sedan 1992. Händelsen kontrasterade med flera års nedgång i polisiärt våld i delstaten, enligt Human Rights Watch. Människorättsorganisationer som Amnesty International och Human Rights Watch har länge efterfrågat mer ansvar från brasilianska regeringar och myndigheter.

Den andra konsekvensen av den utbredda kriminaliteten är att andra icke-statliga väpnade grupper växt fram: de så kallade miliserna (*milícias*). Miliserna är informella väpnade grupperingar som huvudsakligen utgörs av poliser, militärpoliser och militärer. Dagens miliser uppkom som fenomen i Rio de Janeiros västra zon i samband med den snabba urbaniseringen på sjuttio och åttiotalen, då många migranter bosatte sig i området.¹²⁶ Dock var informella miliser även verksamma under militärdiktaturen (1964–85). I och med statens oförmåga att leverera sociala tjänster och infrastruktur till de nyanlända uppkom flera informella bosättningar där miliserna kunde slå rot, till stor del för att motverka en gängetablering. Vissa samhällen har också byggts eller fått hjälp att byggas av miliserna.

Milisernas ursprungliga motiv var att skydda invånarna från knarksmugglare, gäng och narkotikakonsumtion. Med åren har deras verksamhet breddats kraftigt och den fluktuerar nu mellan det formella och det informella, samt det lagliga och det olagliga. Till exempel har miliser etablerat många kvartersföreningar (*associações de moradores*), vilka generellt verkar för att förbättra levnadsvillkoren i sina lokalsamhällen.¹²⁷ Kvartersföreningarna började redan växa fram under femtio och sextiotalen men drevs då framförallt av kyrkorna.¹²⁸ De senaste tjugo åren har många föreningar tagits över av miliserna, som på olika sätt kontrollerar det lokala styret i områdena. Det kan röra sig om allt ifrån formella

aktiviteter, som att få byggnadstillstånd från kommunen, eller informella och olagliga verksamheter, som att kräva beskyddarpengar från lokala företag och entreprenörer.

Flera studier pekar också på att miliserna ofta drar nytta av nära relationer till lokalpolitiker, eller rent av verkar för att få sina föredragna kandidater in- eller omvalda. De har också stöd av politiker inom kongressen. Bolsonaro gjorde exempelvis flera uttalanden där han uttryckte sitt stöd till miliserna eller användandet av dödligt våld mot kriminella.¹²⁹ Vidare har både Bolsonaro och hans söner, Flavio och Carlos, som suttit i Rio de Janeiros delstatslegislatur respektive stadsråd, anklagats för att ha haft nära relationer till personer som misstänks vara milismedlemmar.¹³⁰ Bolsonaro utfärdade också dekret som förenklade försäljningen av handeldvapen till civila, efter att de tidigare varit tillgängliga bara för militärer och polis. Dekreten tros ha syftat till att ge milismedlemmar bättre tillgång till dödliga vapen.¹³¹

Rio de Janeiro är ett praktexempel på hur dessa informella grupper som gängen och miliserna konkurrerar med varandra men också med staten över kontroll över den lokala styrningen. Stora delar av storstadsområdet kontrolleras antingen av gäng eller miliser. Kontrollen över områdena fluktuerar dessutom mellan de olika grupperingarna som ett resultat av deras olika konflikter. Även om situationen i Rio sticker ut från resten av landet så är fallet inte helt isolerat, och det finns liknande tendenser i andra städer som São Paulo.

4 Brasiliens själv- och hotbild

Följande kapitel ger en översikt över Brasiliens själv- och hotbild. Analysen bygger framförallt på Brasiliens försvarspolitiska dokument samt den kanadensiske forskaren Sean Burges bok från 2017, *Brazil in the World: The international relations of a South American Giant*.

Brasilien ser sig som en regional stormakt med globala ambitioner. Denna uppfattning som framhävts av alla presidenter sedan återgången till demokratin på 1990-talet bygger på flera faktorer, bland annat landets stora territorium, ekonomi och försvarsmakt samt politiska inflytande. Dessutom ser sig Brasilien som en ansvarstagande aktör och moralisk ledare inom det internationella samfundet, då man uppfattar sig stå upp för demokrati, mänskliga rättigheter, fredliga lösningar på konflikter och marknadsekonomiska principer (för mer om den brasilianska demokratin, se avsnitt 3.1).

Brasilien uppfattar sig inte stå inför direkta hot från specifika externa aktörer, enligt de försvarspolitiska dokumenten (se avsnitt 1.3 och kapitel 6). Istället definierar Brasilien hoten och utmaningarna tematiskt eller konceptuellt, med viss överlappning. Brasiliens suveränitet, strategiska intressen och strategiska autonomi är de huvudsakliga värden som måste skyddas eller där externa aktörer hålls på distans.¹³² Den strategiska autonomin utgör inte bara ett viktigt skyddsobjekt utan också en central målsättning. Till exempel identifierar Brasilien två geografiska zoner, Amazonas och Sydatlanten, som strategiska och utsatta för interna och externa hot, både i närtid och på lång sikt.¹³³ Delar av zonerna ligger inom det territorium som Brasilien kan göra legitimt anspråk på, medan andra ligger utanför. Således kan de strategiska zonerna kopplas både till landets suveränitet och strategiska intressen.

4.1 Brasiliens självbild: en regional makt med globala ledarambitioner

En återkommande beskrivning av Brasilien är att det är ”framtidens land och alltid kommer att förbli det”.¹³⁴ Beskrivningen belyser å ena sidan landets stora potential och å andra sidan att den aldrig har uppnåtts eller kommer att uppnås. Samtidigt uttrycker den en brasiliansk ambition om att få högre status inom världssamfundet och erkännas som stormakt. Dessa ambitioner har länge kännetecknat Brasiliens självbild och säkerhetspolitik, inte minst sedan landet återgick till demokratiskt styre i slutet på 1980-talet. Brasiliens slutliga målsättning är att vara likvärdig andra stormakter, både de jure och de facto.¹³⁵ Målet uppnås de jure genom att man får en permanent plats i FN:s säkerhetsråd och de facto att man genom olika medel kan utöva makt över andra stater. Men Brasiliens oförmåga att nå stormaktstatus har också lett till frustration, framförallt över att den rådande globala maktbalansen fortfarande domineras av USA och västvärlden och att Brasilien inte fått det erkännande som landet anser att det förtjänar.¹³⁶ Det har bland annat gjort att Brasilien närmat sig länder i andra delar av världen, inte minst inom det så kallade globala syd.

Begreppet ”globala syd” används allt mer inom akademien och i den offentliga debatten, inte minst av brasilianska politiska aktörer. Trots detta är begreppet vagt och dess innebörd debatteras aktivt.¹³⁷ Det myntades först i slutet av 1960-talet men används mer aktivt efter kalla krigets slut. Tidigare iterationer av samma koncept är, exempelvis, ”utvecklingsländer” och ”tredje världen”. Den huvudsakliga kritiken mot termen är att den inte, i likhet med begreppen väst och öst, speglar en geografisk gruppering av

nationsstater.¹³⁸ Exempelvis ligger varken Indien eller Kina, som grupperas in i globala syd, söder om ekvatorn. Snarare handlar begreppet om politisk ekonomi, gemensamma ekonomiska drag och relationen till traditionella maktcentra, vilka huvudsakligen ligger i den norra hemisfären. Termen ”globala syd” används således för att beteckna ett alternativ till den rådande maktbalansen, som anses ha utformats över tid genom kolonialism, förtryck och utnyttjande av länder utanför norra hemisfären. Men till skillnad från begreppet ”tredje världen”, vilket betonade att länder inom grupperingen var fattiga eller underutvecklade, används ”globala syd” alltmer för att beteckna ett motståndsläger till den rådande ordningen, eller för att påvisa grupperingens aktörskap eller ambition om högre status inom världssamfundet.

I teorin uppfyller Brasilien många av de kriterier som kännetecknar länder med hög status och makt. Brasilien har världens femte största landmassa, en flera tusen kilometer lång kustremsa och stora naturresurser, exempelvis råolja, naturgas, metaller och mineraler, regnskog och odlingsbar mark. År 2022 hade Brasilien världens elfte största BNP, på 1,92 biljoner amerikanska dollar, och den största i Sydamerika. Brasilien kan beskrivas som ett medelinkomstland med bred industriell bas och världsledande jordbrukssektor.¹³⁹ Brasilien är också en militär stormakt relativt övriga Sydamerika och står för 45 procent av regionens totala militära utgifter.¹⁴⁰

Landets geografiska position har gjort Brasilien någorlunda isolerat från de väpnade konflikter som påverkat andra delar av världen. Dessutom har landets territorium och suveränitet inte på något avgörande sätt kränkts eller utmanats sedan självständigheten från Portugal 1822 – varken av grannländerna, av andra stormakter eller av någon inhemsk separatiströrelse. Det har i sin tur inneburit att landets suveränitet inte har stått under något omfattande säkerhetshot.

Brasilien kan idag beskrivas som en regional stormakt med globala ambitioner.¹⁴¹ Under sitt första internationella framträdande efter att han blivit omvald för en tredje mandatperiod, år 2022, deklarerade president Lula att ”Brasilien är tillbaka”.¹⁴² Citatet har använts återkommande i medierapportering och i tal av Lula sedan dess. Det anspelar på att landet under en period hade förlorat den status det tidigare åtnjöt, men att Brasilien nu återigen är, eller i alla fall ämnar bli, en relevant aktör inom världssamfundet.¹⁴³

Positioneringen följde en period då Brasilien varit mer tillbakadraget och inåtblickande. Ekonomin var sargad efter den djupa politiska och ekonomiska kris som drabbade landet från 2014. Dilma Rousseffs regering blev kraftigt försvagad och presidenten avsattes av kongressen under hennes andra mandatperiod. Dels anklagades hon för att ha maskerat storleken på Brasiliens budgetunderskott. Dels blev hon illa omtyckt på grund av hennes och hennes partis kopplingar till muthärvan Operation biltvätt.¹⁴⁴ Vicepresidenten Michel Temer – även han anklagad för korruption – ersatte Dilma och ledde en impopulär övergångsregering fram till 2018. Temers efterträdare, Jair Bolsonaro, förde en nationalkonservativ, högerpopulistisk och oberäknelig politik, vilket uppskattades inom hans väljarbas men gjorde Brasilien allt mer isolerat i omvärlden. Bolsonaros utrikespolitik utgjordes framförallt av att bygga starka relationer till andra populistiska ledare, exempelvis i USA, Ungern och Ryssland, och kritisera och attackera Brasiliens andra partner, som Kina och EU (se kapitel 5).¹⁴⁵

Lulas löfte om att Brasilien är tillbaka bygger i mångt och mycket på den självbild som odlades under hans första två mandatperioder i början av 2000-talet. Då växte den brasilianska ekonomin i snabb takt och landet intog en ledarroll på flera internationella områden, såsom världshandelsfrågor och klimatförhandlingarna. Idag är situationen annorlunda, både internt och på det globala planet, där Lulas manöverutrymme har

krympt. Det är något som han har behövt anpassa sig till sedan han återtog presidentposten 2023. Som exempel kan nämnas hans misslyckade försök att medla i kriget mellan Ryssland och Ukraina. Lulas initiativ ledde till hård kritik från flera västländer och möttes med skepsis av både Ryssland och Ukraina. Hans agerande motiverades delvis av ekonomiska intressen, då Brasilien importerar en stor del av sina gödningsmedel från Ryssland. En drivkraft bakom Lulas agerande var troligen också att han uppfattade att Brasiliens status i det internationella samfundet var högre än den i själva verket var. Som en konsekvens av den starka kritik initiativet utsattes för från västvärlden, men också i Brasilien, tonade Lula ned sin retorik.¹⁴⁶ Medlingsförsöket reflekterar dock Brasiliens självbild som relevant internationell spelare, samtidigt som landets faktiska status inte tillät Lula att leda fredsförhandlingarna.

4.1.1 En moralisk ledare inom ett multilateralt och multipolärt system

Brasilianska regeringar har regelbundet drivit narrativet om Brasilien som en moralisk och ansvarstagande ledare inom det internationella samfundet och ser sig som berättigade till högre status.¹⁴⁷ Uppfattningen, som delvis uttrycks i den brasilianska grundlagen från 1988, grundar sig i landets demokratiska statsskick, marknadsekonomi och öppna handelspolitik, samt värderingar som mänskliga rättigheter, multilateralism, neutralitet, icke-intervention samt fredliga relationer och lösningar på konflikter.¹⁴⁸

Trots flera decennier av juntaledda regeringar under 1900-talet, och statskupsförsöket 2023 som utmanade Lulas valseger två månader tidigare, anses Brasilien vara en konsoliderad demokrati. Även om organisationer som bedömer demokratier skiljer sig åt i sin kategorisering av Brasilien så instämmer de att landet har fria och rättvisa val med verklig politisk konkurrens, och regeringen värnar om mänskliga rättigheter och internationell rätt (se dock avsnitt 3.1).¹⁴⁹ Samtidigt finns det i Brasilien en generell acceptans för en öppen världshandel och marknadsekonomi, även om politiska skiljelinjer finns mellan de som förespråkar statsinterventionism (eller keynesianism) och de som stödjer nyliberalism.¹⁵⁰

Något som belyser landets ambitioner är hur brasilianska ledare försökt forma den internationella agendan, bland annat genom att skapa nya mellanstatliga organisationer och handelsblock. Till stor del har blocken skapats för att Brasilien ska stärka sin ledarposition men också för att hålla stormakter på distans och utanför landets strategiska intressesfärer. Brasilien ser det också som ett effektivt sätt för att verka för en multipolär världsordning, både på regional och interkontinental nivå, och ofta i samarbete med andra länder från globala syd. På det regionala planet har man varit med och skapat samarbeten med sydamerikanska länder i de mellanstatliga organisationerna Mercosul, Unasul och Prosul.¹⁵¹ Globalt sett har Brasilien varit med och utformat flera olika typer av samarbeten. Det kanske mest välkända är Brics-blocket, som ursprungligen utgjordes av Brasilien, Ryssland, Indien, Kina och sedan 2010 också Sydafrika, men sedan 2023 har utvidgats med fem nya medlemmar.¹⁵² Vidare var Brasilien med och skapade organisationen Samväldet av portugisiskspråkiga länder (*Comunidade dos Países de Língua Portuguesa*, CPLP) 1996. Ett brasilianskt initiativ i FN:s generalförsamling etablerade tio år tidigare Sydatlantiska freds- och samarbetszonen (*Zona de Paz e Cooperação do Atlântico Sul*, Zopacas), som samlar 24 medlemsländer med kust mot Sydatlanten.

Brasilien har också försökt utmana rådande maktstrukturer inom FN-systemet samt västvärldens normativa dominans. Brasiliens främsta målsättning för att uppnå högre

status är genom att erhålla en permanent plats i FN:s säkerhetsråd. Brasilien har länge förespråkade reform av säkerhetsrådet, bland annat genom en utvidgning av antalet permanenta och icke-permanenta medlemmar, för att det bättre ska ”reflektera dagens geopolitiska realiteter.”¹⁵³ Brasilien anser sig vara berättigad till ett permanent medlemskap, både på grund av att man har ett stort territorium och stor ekonomi och försvarsmakt, men också för att man har tagit en ledande roll inom vissa av FN:s fredsbevarande insatser. Till exempel var Brasilien ett ledande truppbidragande land i FN:s fredsbevarande insats i Haiti, Minustah, mellan 2004 och 2017. Elva av Minustah:s tretton befälhavare var brasilianska generaler.¹⁵⁴

Brasilien förespråkar även reformer av IMF och Världsbanken, framförallt för att förändra vad man ser som deras västdominerade styrning och politik. Ett argument som ofta lyfts är att IMF:s röstkvoter gynnar västländer. Dessutom har Brasilien försökt öka sitt normativa inflytande. Till exempel utmanade Brasilien den västledda FN-normen *Responsibility to protect* (R2P) från 2005 med sin egen version år 2011: *Responsibility while Protecting* (RwP). Vid den tidpunkten oroades Brasiliens politiska ledare av att staters suveränitet, och därmed också Brasiliens, hotades av R2P-principen, eftersom den tillåter FN-insatser under kapitel VII på humanitära grunder. Den brasilianska tolkningen var att de traditionella makterna i väst kunde använda principen för att byta ut regeringar genom militära interventioner i andra länder, som Irak och Libyen. Genom sitt eget resolutionsförslag med RwP ville Brasilien utkräva mer ansvarstagande och hållbarhet i internationella fredsinsatser. RwP möttes till en början av stark kritik från många västländer och varken Ryssland eller Kina – bägge medlemmar i Bricssamarbetet – stödde initiativet. Två år senare övergav Dilma regeringen de facto initiativet, till synes till följd av stora politiska kostnader som blev konsekvensen av debatten.¹⁵⁵ Vid den tidpunkten uppstod stora spänningar mellan å ena sidan framför allt västländer som stödde principen R2P, å den andra sidan Kina och Ryssland – två starka förespråkare av principen om suveränitet –. Samtidigt som Brasiliens RwP försökte begränsa FN:s möjligheter att intervensera på humanitära grunder, så tillät den dock interventioner, vilket resulterade att Brasilien hamnade mellan två läger.¹⁵⁶

Samtidigt som Brasilien försöker öka sitt inflytande och sin status genom att skapa nya internationella forum vill man ändå bevara och höja sin status inom de organisationer som redan finns. Det sker bland annat genom att försöka placera tjänstemän i ledande positioner. Brazilianare har exempelvis lett Världshandelsorganisationen (*World Trade Organization*, WTO, 2013–20) samt FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (*Food and Agriculture Organization*, 2012–19). Man sökte också tidigare generaldirektörskap inom organisationer som FN-konferensen om handel och utveckling (*United Nations Conference on Trade and Development*) och Allmänna tull- och handelsavtalet (*General Agreement on Tariffs and Trade*) innan det blev WTO.¹⁵⁷ Brasilien söker också medlemskap i organisationer som Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling och leder förhandlingarna om ett handelsavtal mellan EU och Mercosul.

I takt med att landet tagit en moralisk ledarskapsroll och tack vare dess tradition av neutralitet och alliansfrihet, har Brasilien också kommit att uppfatta sig som en effektiv förhandlare inom internationella forum. Principen om fredliga lösningar av konflikter finns förankrad i den brasilianska konstitutionens fjärde artikel.¹⁵⁸ I det brasilianska fallet ses förhandling som ett nyckelverktyg för att utöva inflytande och som ett alternativ till hårda maktmedel. Brasilien har därför försökt att ta på sig en roll som medlare eller förhandlare i flera olika konflikter. Det senaste exemplet är, som tidigare nämnts, det misslyckade försöket att bli medlare mellan Ryssland och Ukraina, men brasilianska ledare har varit mer framgångsrika i närområdet.

Burges har föreslagit den *konsensuella hegemonin* som ett analytiskt verktyg för att förstå Brasiliens, samt andra växande *middle powers*, politiska makt på den internationella arenan.¹⁵⁹ Till skillnad från traditionella teorier inom studiefältet internationella relationer bygger den konsensuella hegemonin på ett idébaserat ledarskap där argumentets styrka och konsensusökande prioriteras över hårda maktmedel, som hot, sanktioner eller dylikt.¹⁶⁰ Den centrala skillnaden mellan hegemonin som den framställs inom realistisk teori och den konsensuella hegemonin är att den senare inte kräver samma kostsamma maktmedel av den ledande aktören, eller hegemonen, för att bevara dennes position. Istället bygger modellen om den konsensuella hegemonin på idéer och normer och på att alla parter ser det som mindre kostsamt att efterleva dem, än alternativet. Modellen kan liknas vid Joseph Nyes idé om mjuk makt, som definierar mjuk makt som attraktion och övertalningsförmåga.¹⁶¹ Skillnaden är att modellen om den konsensuella hegemonin är begränsad till mellanstatliga forum och organisationer.

4.1.2 Suveränitet och strategisk autonomi

Samtidigt som Brasilien förespråkar multilateralism, motverkar man i praktiken också en institutionalisering eller mer djupgående integration av multilaterala organisationer. Oron är att ökad institutionalisering skulle kunna begränsa landets suveränitet eller strategiska autonomi, det vill säga möjligheten att fatta egna beslut eller föra sin politik självständigt, oberoende av externa aktörer. Samma ambition förklarar också i mångt och mycket Brasiliens alliansfria position och vägran att ta ställning i vissa geopolitiska frågor, inte minst när de är omstridda av andra stormakter eller av Brasiliens nyckelpartner – exempelvis USA och Europa, å ena sidan, och Ryssland och Kina, å den andra.

Som tidigare nämnts så uppfattar sig Brasilien inte vara under några säkerhetshot från externa aktörer. Istället är den strategiska autonomin en central målsättning och drivkraft i landets säkerhetspolitik. Genom att höja landets status på tre huvudsakliga plan – politiskt, ekonomiskt och militärt – är ambitionen att bevara och stärka Brasiliens strategiska autonomi och förmåga att föra en självständig politik. Hotet mot landets strategiska autonomi beskrivs även implicit i den nationella försvarspolitiken och den nationella försvarsstrategin.¹⁶² Där handlar de centrala målen framför allt om att bevara Brasiliens suveränitet, alliansfrihet, och fortsatta ekonomiska position. Detta för att bibehålla landets internationella handelsposition, samt för att utveckla den inhemska ekonomin, inte minst de sektorer som anses strategiska för det nationella försvaret.

4.2 Strategiska och asymmetriska hot

I de försvarspolitiska dokumenten (se avsnitt 6.2) definierar Brasilien inga externa hotaktörer.¹⁶³ Det beror delvis på att landet inte direkt hotats av länder i sitt närområde och på att inga andra stormakter ser landet som ett hot. Istället utgörs Brasiliens hotbild av mer tematiska hot, som organiserad brottslighet (se avsnitt 3.3), den globala uppvärmningen eller den ökande konkurrensen mellan stormakter. Hoten uppfattas vara både interna och externa och överlappar bitvis.

4.2.1 Hotet mot Amazonas och Sydatlanten

Att försvara och bevara landets suveränitet beskrivs i de försvarspolitiska dokumenten som en central utmaning och man lyfter två geografiska områden som strategiskt viktiga: Amazonas och Sydatlanten. Brasilien ser bägge dessa områden som naturliga delar av landets territorium och strategiska intressen. När det gäller Amazonas vill man försäkra sig om att staten är närvarande över hela landets territorium, även i glesbyggda och

svårframkomliga regnskogsområden. Det handlar om att kunna skydda och kontrollera gränserna till tio andra sydamerikanska länder mot externa hot, men också om att försäkra sig om social sammanhållning inom Brasilien.¹⁶⁴ Dessutom vill man hålla externa aktörer på distans. Bland annat har personer inom försvarsmakten, enligt uppgift, uttryckt oro för EU:s tuffa klimatregler och för att landets suveränitet och kontroll över Amazonas kan hotas på sikt.¹⁶⁵ Dock utgör detta inte en officiell linje.

De externa hoten i Amazonas är aktuella nu och i framtiden. Å ena sidan utgörs de av kriminell aktivitet, som organiserad brottslighet och smuggling, olaglig gruvverksamhet och avskogning. Å andra sidan ses Amazonas som en kritisk naturtillgång som måste bevaras och skyddas mot externa aktörer, inklusive ickestatliga aktörer, utan att dessa namnges.¹⁶⁶ En anledning kan vara att Amazonas nuvarande ekosystem möjliggör för Brasilien att fortsätta vara en viktig producent av jordbruksprodukter, en central del av landets export. Flera vetenskapliga prognoser har varnat för att Amazonas tropiska ekosystem riskerar att ersättas av torrare, savannliknande ekosystem om avskogningen och den globala uppvärmningen får fortsätta i samma takt som under de senaste decennierna.¹⁶⁷ Den långsiktiga konsekvensen för Brasilien skulle kunna bli katastrofal på flera plan. I första hand skulle ekosystemets skifte markant sänka Amazonas förmåga att ta upp koldioxid och därmed ytterligare snabba på den globala uppvärmningen. Det skulle i sin tur öka utmaningarna för landets ekonomi, framförallt jordbruket, på grund av den förhöjda risken för torka. I sin tur skulle detta ytterligare öka den politiska instabiliteten och osäkerheten i landet och vidare hota demokratin (se avsnitten 3.1 och 3.3).

Sydatlanten är ett annat strategiskt område där hoten både ses som interna och externa. Området, som sträcker sig från Sydamerikas östkust till Afrikas västkust, besitter stora naturresurser, såsom fisk, råolja och naturgas. Samtidigt utgör Sydatlanten en viktig handelsled för Brasilien eftersom större delen av landets import och export transporteras till sjöss. Man ser därför den marina närvaron av andra stormakter, exempelvis i Guineabukten i västra Afrika, som ett hot mot landets strategiska intresse.

4.2.2 Hoten utanför Brasilien

Förutom dessa två geografiska områden lyfter de försvarspolitiska dokumenten även flera andra asymmetriska externa hot. I första hand uttrycker man oro för att växande spänningar mellan stormakter ökar risken för konflikter dem emellan. Detta kan i sin tur påverka Brasiliens ekonomiska relationer, exempelvis genom att handeln begränsas av sanktioner. Nära relaterat till detta finns ytterligare två aspekter.

Den första är att den rådande internationella strukturen och dess asymmetriska maktförhållanden kan leda till instabilitet och etniska konflikter och goda kriminella ligor och icke-statliga våldsgrupper, vilka i värsta fall kan använda massförstörelsevapen.

Den andra är att obalansen i frågan om makt också kan leda till en högre risk för spänningar och konflikter om naturresurser, framför allt då länder konkurrerar om samma tillgångar. De försvarspolitiska dokumenten identifierar framförallt naturresurser i Amazonas, Sydatlanten och länder längs Afrikas västkust som riskområden för Brasilien. Vidare lyfter Brasilien också fram cyberhot som en framtida risk mot statens funktioner och förmåga.

Slutligen ser de försvarspolitiska dokumenten hot mot brasilianska medborgare och organisationer i andra länder som ett hot mot landets suveränitet. Brasilien försöker således minimera riskerna genom att bygga starka relationer med andra länder.

5 **Brasiliens strategiska kurs: Diversifiering, balansgång och strategisk autonomi**

Följande kapitel redogör för hur Brasilien försöker uppnå målsättningen om strategisk autonomi och hur man skyddar sina intressen. Kapitlet inleds med en beskrivning av det brasilianska tillvägagångssättet, vilka aktörer som driver politiken samt vilka principer som definierar deras agerande. Den andra delen ger en översikt över de faktorer som förklarar Brasiliens ansats, med fokus på handeln, den ekonomiska strukturen och de militärstrategiska relationerna. Slutligen ger kapitlet en inblick i Brasiliens relationer med dess närmaste strategiska partnerländer.

5.1 **Den brasilianska vägen**

Även om Brasiliens ambition länge har varit att uppnå högre status inom det internationella samfundet saknar regeringen en uttalad strategisk kurs (eller *grand strategy*). Den strategiska kursen definieras här som de grundläggande principer som driver ett lands utrikespolitik.¹⁶⁸ Det närmaste man kommit en grand strategy är den nationella försvarspolitik och strategin, men liknande dokument saknas för andra institutioner, såsom utrikesdepartementet.¹⁶⁹ Utrikesministeriet publicerade visserligen ett dokument 2016 med titeln ”Brasiliens *grand strategy*” (*A grande estratégia do Brasil*) men det är en samling av tal och intervjuer som gjordes av och med Celso Amorim, försvarsminister mellan 2011 och 2014, snarare än en konceptualisering av landets säkerhetspolitiska färdriktning. En anledning till att Brasilien inte har någon uttalad strategisk kurs är, enligt flera intervjuade källor, att det saknas konsensus i landet om Brasiliens position i det globala systemet.¹⁷⁰ Vissa ser Brasilien som en i historiskt och kulturellt avseende europeisk eller västerländsk nation, och förespråkar därför närmare relationer med väst.¹⁷¹ Andra ser Brasilien som ett land i det globala syd, och förespråkar istället starkare syd-syd-samarbeten.¹⁷²

Trots att en uttalad strategisk politik eller inriktning saknas går det att uttyda en grad av konsistens och regelbundenhet i staten Brasiliens retorik och uppförande inom det internationella samfundet. Ofta är Brasiliens ansats och positionering ett resultat av pragmatism och socialisering.¹⁷³ Brasilien bygger och utvecklar relationer över tid och försöker hitta kompromisser, vilket ger landets utrikespolitik en viss flexibilitet. Burges beskriver tillvägagångssättet som ”den brasilianska vägen” (*o jeitinho brasileiro*). Tillvägagångssättet utgör en central del av den brasilianska identiteten och bygger på brasilianares vilja och förmåga att hitta alternativa (ofta informella) lösningar på problem, framförallt administrativa barriärer.¹⁷⁴ Beroende på sammanhanget kan *o jeitinho* dock uppfattas på olika sätt. Å ena sidan är det ett effektivt sätt att undvika eller lösa konflikter och problem, genom att försöka förstå den andres förhållningssätt, intressen eller skyldigheter, för att på så vis kunna nå en lösning som passar bägge parter. Å andra sidan kan det i vissa sammanhang uppfattas som korruption eller jäv, exempelvis i en situation där en individ undviker att betala böter eller en viss avgift tack vare sin relation till en annan person med ansvar i frågan. Med andra ord kan tillvägagångssättet ses som en blandning av den privata och offentliga sfären, menar professorn i ekonomi Bruna Aucar.¹⁷⁵ Inom ett internationellt sammanhang kan *o jeitinho* ses som ett sätt att komma runt maktstrukturer som ofta karaktäriserar länders ömsesidiga relationer. Det informella samtalsforumet Ibsa mellan Indien, Brasilien och Sydafrika lyfts med viss regelbundenhet upp som ett framgångsrikt samarbete, som till och med prioriterades framför

Bricssamarbetet under den andra Lularegeringen.¹⁷⁶ Även om Brics numera utgör ett mer institutionaliserat samarbete fortsätter Ibsaländerna att träffas och samtala.¹⁷⁷ Burges menar således att Brasilien genom sitt tillvägagångssätt undviker direkt konfrontation eller spänningar med andra makter och istället söker socialisering och konsensusbyggande.¹⁷⁸

Konsekvensen blir att Brasiliens internationella positionering ibland uppfattas som tvetydig eller motstridig. Det innebär att Brasilien inte skaffar sig några fiender, men inte heller några riktiga vänner.¹⁷⁹ Dock prioriterar man de relationer som anses mer strategiska, på två plan: genom multilaterala organisationer och genom bilaterala strategiska partnerskap. Brasilien etablerade de första strategiska partnerskapen under 1970-talet, med Västtyskland och Japan, men antalet växte snabbt under 90- och 00-talen. Vid Lulas andra mandatperiods slut hade Brasilien sammanlagt 21 strategiska partnerskap med olika djup.¹⁸⁰

Utrikespolitiken handlar, som redan nämnts, i mångt och mycket om att höja landets politiska status och om inrikespolitiska prioriteringar. Brasilien vill försäkra sig om exportmarknader för sina strategiska industrier och sin ekonomiska verksamhet mer allmänt, men också trygga tillgången till produkter som är kritiska för landets egen tillverkning och utveckling. Prioriteringarna förklarar även landets vilja till neutralitet. Brasilien, likt andra utvecklingsländer, för en aktiv garderingspolitik, vilket mynnar ut i försök att undvika att dras in i stormakters inflytelsesfärer.¹⁸¹ Brasiliens positionering i frågan om Rysslands anfallskrig i Ukraina är ett tydligt exempel på detta. Å ena sidan har Brasilien röstat för resolutioner i FN:s generalförsamling som fördömt Rysslands agerande.¹⁸² Å andra sidan har regeringen vidmakthållit en nära relation till Moskva. Lulas proryska utspel under våren 2023 – bland annat hans uppmaning till Washington att sluta ”uppmuntra till krig [...] genom att skicka vapen till Ukraina” och antydningar om att både Ukraina och Ryssland hade ett ansvar för kriget – förargade många ledare i väst.¹⁸³ Bara några veckor efter sina uttalanden tonade han ner retoriken i samband med högnivåmöten i Europa. Även Brasiliens kritik mot västs sanktioner mot Ryssland har varit en källa till spänning sedan februari 2022.

Agerandet kan förklaras av pragmatism och ekonomiska intressen, inte minst gällande handeln med Kina och Ryssland (se stycke 5.5). Men även USA och EU är viktiga marknader för Brasilien, både för export men också som källor till teknologier och investeringar.

5.2 Vem driver utrikespolitiken?

Historiskt sett har utrikes- och försvarsdepartementen varit de två centrala aktörerna i utformandet av Brasiliens utrikespolitik. Utrikesdepartementet, som ofta kallas för *Itamaraty*, är den mest centrala aktören och besitter stor handlingsförmåga och frihet när det kommer till utrikespolitiken. Itamaraty beskrivs av Burges som en högt ansedd institution med en lång tradition av professionalism, tack vare tuffa intagningsprov.¹⁸⁴ Dessutom är det en institution som, sedan den grundades av baronen av Rio Branco 1902, färgats av normen att utrikespolitiken bör vara utformad av staten och inte regeringen.¹⁸⁵ Detta har lett till att Brasiliens utrikespolitik länge varit ganska konstant och till att brasilianska diplomater anses vara väldigt kompetenta, både av akademiker och av sina utländska kollegor.¹⁸⁶ Försvarsmakten tog också en central roll i utrikespolitiken under flera decennier av 1900-talet, av två huvudsakliga skäl. Det första var att landet under långa perioder styrdes av juntor. Det andra var att Brasilien utvecklade ett nära säkerhetssamarbete med väst i kampen mot kommunismen under kalla kriget.

Under 1990-talet, efter återgången till demokratiskt styre och i takt med att ekonomin växte, började rollfördelningen i Brasiliens utrikespolitik skifta. Den första förändringen var att kontrollen av utrikespolitiken gradvis spädades ut och spreds över andra institutioner. En viktig förändring var att presidentpalatset, vanligen kallat *Planalto*, och statschefen själv, tog allt större plats i utformandet av politiken. Trenden började redan under den förste folkvalde presidenten efter demokratins återupprättande, Fernando Collor de Mello (1990–92), men tog på allvar fart under Fernando Henrique Cardoso (1995–2003) och Lula (2003–11). Dock avstannade trenden något under Dilma (2011–16) och Temer (2016–19), vars regeringar var politiskt försvagade av den djupa ekonomiska och politiska kris som drabbade landet under deras mandatperioder.¹⁸⁷ Under Bolsonaro (2019–23) ökade återigen Planaltos plats i utrikespolitiken, även om presidentens ståndpunkter i diverse sakfrågor skilde sig markant från hans föregångares och skadade flera av Brasiliens bilaterala relationer.¹⁸⁸

En av Collor de Mellos första utrikespolitiska beslut var att skriva under Asunciónfördraget, år 1991, som lade grunden till den sydamerikanska gemensamma marknaden, Mercosul.¹⁸⁹ Det fanns två strategiska skäl till detta. Dels stärktes Brasiliens möjligheter att exportera gods till grannländerna, och dels begränsades externa aktörers inflytande i regionen. Bakgrunden till avtalet var att många andra regionala frihandelsavtal slutits under 1980- och 1990-talen, men Brasilien hade inte medverkat i något av dem.¹⁹⁰

I takt med att Brasiliens export och behov av nya handelsavtal ökade, växte efterfrågan på teknisk expertis. Det ledde till att jordbruksdepartementet samt handels- och utvecklingsdepartementet fick mer framträdande roller i internationella förhandlingar. Även Brasiliens handelsinstitut, ICONE (*Instituto de Estudos de Comércio e Negociações*), spelade en viktig roll i förhandlingarna om frihandelsavtal genom att förse brasilianska diplomater och förhandlare med data och statistik. Konsekvensen av att Brasiliens handel ökade var att fokus skiftade till att stärka relationerna med de länder inom globala syd där exportmarknaderna fanns, till en början i Sydamerika men senare också i Kina och Afrika.

Idag drivs Brasiliens utrikespolitik således av ett flertal aktörer med varierande intressen som ibland hamnar i konflikt. Det har lett till att andra ibland uppfattar landets positionering som tvetydig eller motstridig. Exempelvis trappade Planalto upp samarbetena med globala syd under Lulas första två mandatperioder, inte minst i Afrika där antalet brasilianska ambassader ökade kraftigt.¹⁹¹ Samtidigt har försvarsmakten hållit fast vid nära relationer med väst för att ha fortsatt tillgång till utbildning och träning, samt nya teknologier och vapensystem, vilket kan gynna moderniseringen av de olika försvarsgrenarna men också den inhemska försvarsindustrin.

Under Rousseff och Temer, och på grund av den djupa kris som landet gick igenom efter priskraschen på råvaror 2014, drog sig Brasilien tillbaka något från den internationella arenan. Det inkomstbortfall som skapades av priskraschen ledde till att Itamaratys budget halverades och Planalto tvingades prioritera de inhemska problemen.¹⁹² Under Bolsonaro försökte Brasilien avveckla mycket av den politik som hade genomförts under Cardoso och Lula, inte minst regeringens fokus på globala syd. Istället lade man mer vikt på att värna relationerna till USA, mycket tack vare Bolsonaros nära relationer till den amerikanske presidenten Donald Trump och dennes politiske strateg, Steve Bannon.¹⁹³ Dock bibehöll Brasilien även starka relationer till Ryssland. Bolsonaro besökte Moskva samma månad som anfallskriget mot Ukraina påbörjades och förespråkade fortsättningsvis neutralitet.¹⁹⁴ Bolsonaro förde samtidigt en antikinesisk politik och gav stöd till Taiwan genom att besöka landet 2018.¹⁹⁵ Dock påverkades inte den bilaterala handeln nämnvärt. Bolsonaros beslut 2019 att flytta den brasilianska ambassaden i Israel från Tel Aviv till

Jerusalem mottogs på olika sätt av Bolsonaro's diverse maktbaser. De evangelikala kyrkorna välkomnade beslutet, givet deras starkt positiva syn på Israel. Men andra politiska aktörer, framförallt militären och jordbrukslobbyn, oroades av beslutet – de första varnade för ett växande hot från islamistisk terrorism medan de senare varnade för att man kunde förlora exportmarknader i arabstaterna.¹⁹⁶ Trots Bolsonaro's kampanjlöften flyttades aldrig den brasilianska ambassaden till Jerusalem. Istället öppnades ett handelskontor i staden, något som kan ses som en nedgradering från det tidigare löftet.

5.3 Utrikespolitiska principer

Brasiliens strategiska kurs färgas till stor del av landets utrikespolitiska principer som uttrycks i fjärde artikeln i landets grundlag från 1988. Den säger att Brasiliens internationella relationer ska styras av principer som självständighet, mänskliga rättigheter, självbestämmanderätt, icke-intervention, jämlikhet mellan stater, skydd av freden, fredliga lösningar på konflikter och mellanfolkligt samarbete.¹⁹⁷ Dessutom specificerar grundlagen att Brasilien ska eftersträva ekonomisk, politisk, social och kulturell integration med de latinamerikanska folken och en vision om att skapa en latinamerikansk gemenskap.¹⁹⁸

Samtidigt som principerna ger utrymme för flexibilitet målar den sista paragrafen upp en strategisk vision där Latinamerika är av centralt intresse för Brasilien. Även inom forskningslitteraturen framgår denna strategiska vision. Burges beskriver detta med hjälp av en geopolitisk modell som tagits fram av den brasilianske geopolitikern och tidigare stabschefen general Golbery Couto e Silva, vilken placerar Brasilien i mitten av en serie koncentrisk cirkel. Sydamerika återfinns i den andra cirkeln, Sydatlanten i den tredje, västra hemisfären i den fjärde och resten av världen i den yttersta (se Figur 2).¹⁹⁹ Målet är att definiera vad Brasilien ser som acceptabel nivå av ”inflytande” eller ”påverkan” av utomstående makter i var och en av dessa cirkel. I den innersta cirkeln ska ingen utomstående makt tillåtas ha inflytande och väldigt lite inflytande ska accepteras i den andra cirkeln. På samma sätt är man medveten om att Brasiliens inflytande krymper ju längre ut i modellen man kommer. Trots att Brasilien historiskt betraktat USA som den inkräktande makten kan modellen idag även appliceras på andra stormakter, som Kina eller EU.

Figur 1 – Brasiliens strategiska vision av världen

Källa: Utvecklad av författaren utifrån Burges, Sean, "Chapter 7: Security policy" i *Brazil in the world: The International relations of a South American giant*, s. 140

5.4 Brasiliens ekonomiska mönster och påverkan på politiken

Eftersom Brasilien är en exportorienterad ekonomi, utgör landets handelsrelationer en viktig drivkraft i dess relationer med omvärlden. Handelsöverskott är centralt för den brasilianska statskassan och dess investeringsförmåga. Förändringar i handelsmönstret kan därmed få stora politiska konsekvenser, både på det inrikes- och utrikespolitiska planet.

När marknadspriserna för olja respektive järnmalm mer än halverades i slutet av 2014 och början av 2015, ledde det till en djup ekonomisk kris i Brasilien. Landets bruttonationalprodukt (BNP) krympte med 3,5 procent under 2015 och 3,3 procent 2016, vilket ledde till stora nedskärningar i de offentliga utgifterna samt en serie skattehöjningar. Konsekvensen blev att inflationen ökade i snabb takt, samtidigt som den brasilianska valutan, realen, skrevs ned. Vidare ökade arbetslösheten från 6,5 procent i slutet av 2014 till 11,2 procent i mars 2016, vilket ledde till stora protester mot regeringen. Det eggade troligen i sin tur på senatens anklagelser mot den dåvarande presidenten Rousseff om att hon skulle ha maskerat storleken på regeringens budgetunderskott; hon ställdes senare inför riks rätt. I samband med krisen uppdagades också korruptionshärvan Operation biltvätt (se avsnitt 4.1).

Inom utrikespolitiken ledde krisen till att budgeten för Itamaraty halverades och att många av de ambassader som hade öppnats i Afrika under Lulas tid stod tomma eller saknade pengar för att kunna betala sina omkostnader.²⁰⁰ Samtidigt skalades det offentliga stödet för brasilianska företag utomlands ned drastiskt, i och med att utvecklingsbankens (*Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social*) tillgångar minskade. I samband med handelskrisen drog sig Brasilien allt mer tillbaka och fick finna sig i rollen som *middle*

power.²⁰¹ Även inom närområdet intog Brasilien en mer tillbakadragen roll och för första gången på två årtionden beskrev Itamaraty inte Sydamerika som en strategisk region.²⁰²

På grund av de restriktioner som infördes runtom i världen under Covid-19-pandemin minskade återigen de brasilianska exportinkomsterna. År 2020 minskade BNP med 3,3 procent, efter tre år med en blygsam tillväxttakt på drygt 1 procent.²⁰³ Arbetslösheten ökade återigen till en ny rekordnivå, precis som budgetunderskottet, som växte till 15,4 procent av BNP – den högsta nivån någonsin.²⁰⁴ Handelsbalansen förblev positiv tack vare att importen minskade mycket mer än exporten, mycket tack vare jordbruket.

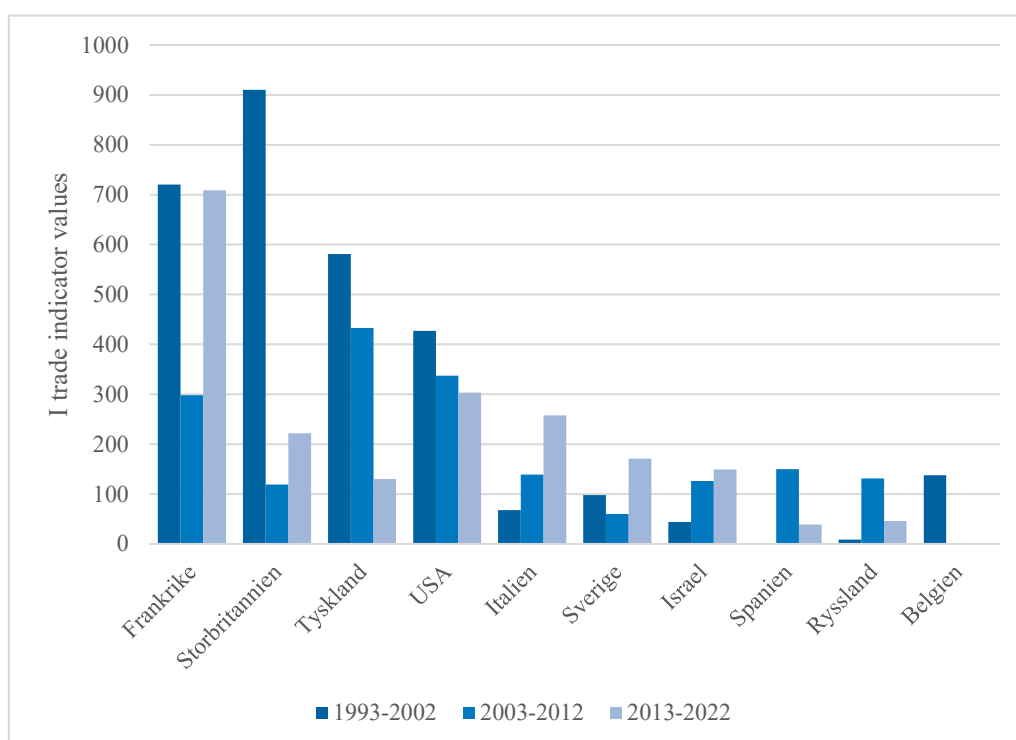
Sedan 2021 har den brasilianska ekonomin stabiliserats, men de lågkonjunkturer som observerats under de senaste tio åren har tydliggjort den brasilianska ekonomins sårbarhet för externa chocker. Dessutom har kriserna förvärrat landets strukturella ekonomiska utmaningar, som låg produktivitet, avindustrialisering och utbredd fattigdom. Produktiviteten inom tillverknings- och tjänstesektorn, som anställer 90 procent av landets arbetskraft, har stagnerat under de senaste åren, och det finns ett stort behov av att öka produktivitetsnivåerna.²⁰⁵

Tillväxten de senaste åren förklaras framförallt av en expansion av jordbrukssektorn. Men produktiviteten inom jordbruket är svår att höja mycket mer, eftersom sektorn redan i hög grad är mekaniserad. Möjligheterna att expandera jordbruksarealen är också begränsade, eftersom det skulle innebära mer intensiv avskogning. Den globala uppvärmningen, som för med sig högre risker för torka och därmed sämre skördar, utgör också en strukturell risk på längre sikt. Det innebär att behovet att locka nya investeringar inom mer högteknologiska sektorer är centralt för att tillväxten ska kunna öka under de kommande åren.²⁰⁶ Det betyder i sin tur att Brasiliens relationer med mer avancerade ekonomier i väst, där de flesta investeringarna och teknologierna kommer ifrån, sannolikt kommer att fortsätta prioriteras.

Oavsett behoven så förblir handeln en viktig aspekt av landets utrikespolitik och en förklaring till att Brasilien bibehåller goda relationer med många olika stater. Kina är sedan 2009 landets största handelspartner och importerar stora mängder naturresurser och jordbruksprodukter. Ryssland är strategiskt viktigt eftersom det förser Brasilien med en stor del av landets behov av gödningsmedel, vilket är kritiskt för en hög jordbruksproduktion. Samtidigt förblir avancerade ekonomier, som USA och EU, strategiskt viktiga för att Brasilien ska kunna öka produktiviteten i andra sektorer. Sydamerika utgör också en viktig del av Brasiliens exportmarknader.

5.5 Militärstrategiska band: Brasiliens relationer med väst

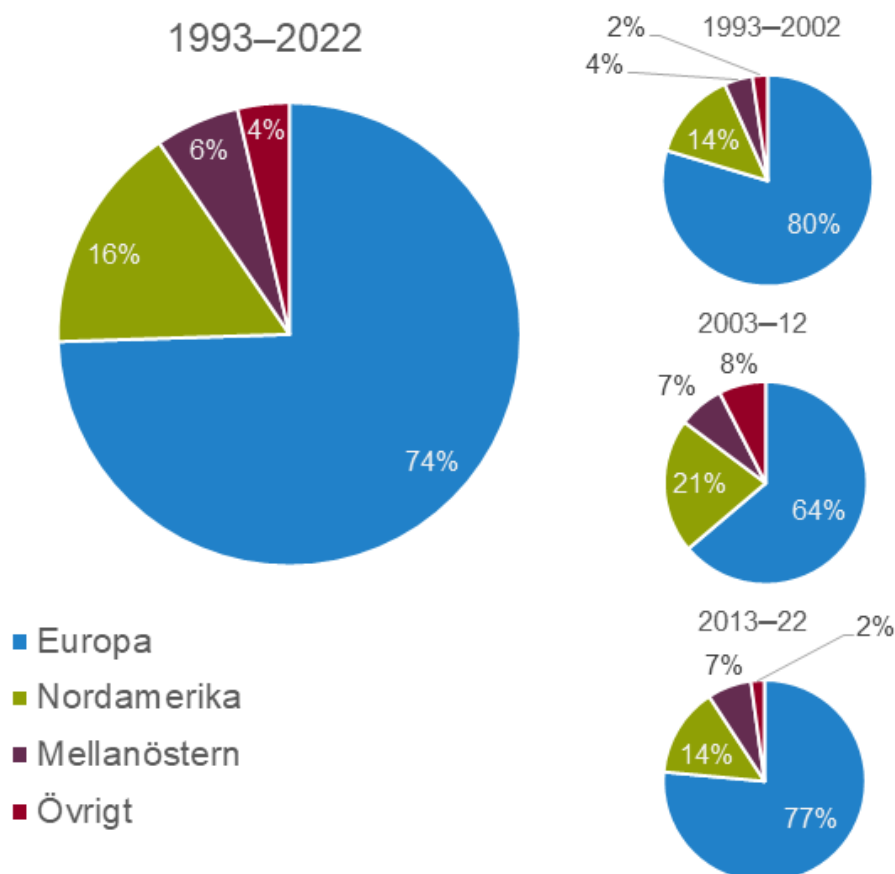
Brasiliens starka band till västvärlden speglas delvis i landets vapenimport och militära övningar. Åtta av landets tio främsta importkällor av försvarsmateriel under de senaste tre årtiondena har varit västländer, med de tre Natomedlemmarna Frankrike, Storbritannien och Tyskland i täten (se Figur 2). Värdena i grafen uttrycks i så kallade *trend-indicator values* (TIV) som bygger på en metod som SIPRI utvecklat för att reflektera militär förmåga snarare än ekonomiskt värde och för att göra data jämförbart över tid.

Figur 2 – Brasiliens tio största källor för vapenimport, 1993-2022 (mätt i trade indicator values, TIV)

Källa: SIPRI, Arms Transfers Database

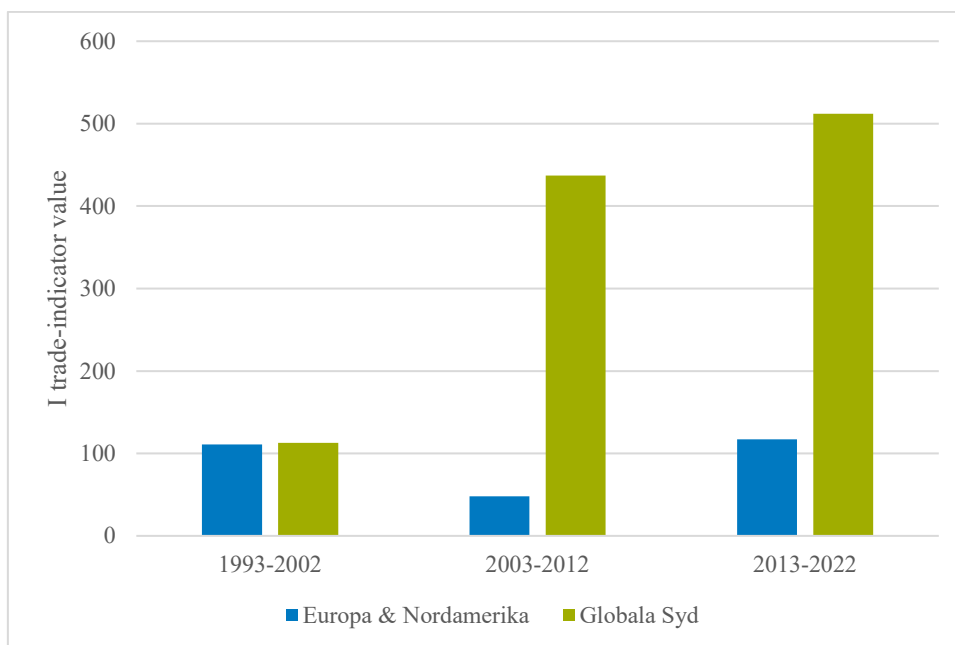
Sett till andelen över samma period kom totalt 91 procent av vapenimporten från västvärlden, varav 74 procent från Europa och 16 procent från Nordamerika (se Figur 3). Trenden har varit relativt konstant när man delar upp den i tioårsperioder. Inga vapen har importerats från Kina under de senaste 30 åren. Ryssland (som inkluderas i gruppen Övrigt i Figur 3) bidrar endast för en liten andel av Brasiliens vapenimport, trots att landet rankas som världens näst största vapenexportör.²⁰⁷ Rysslands andel av Brasiliens vapenimport var drygt 2 procent sett över de tre decennierna. Under perioden 2003–12 ökade visserligen andelen från Ryssland till ca 7 procent, men det var också en period då Brasiliens krigsmaterielimport som helhet var lägre än 1993–2003 och 2013–22. Från ett svenskt perspektiv är det nämnvärt att Sverige är den sjätte största källan för brasiliansk vapenimport, delvis tack vare upphandlingen av Gripen 2013 (se avsnitt 6.3).

Figur 3 – Brasiliens vapenimport, 1993–2022

Källa: SIPRI, Arms Transfers Database

När det gäller Brasiliens vapenexport är trenden också klar (se Figur 4). Den riktas alltmer in på länder i globala syd. Även om Frankrike är det enskilda land som importerat mest krigsmateriel från Brasilien under de senaste trettio åren, så var Afghanistan och Indonesien de största importörerna under den senaste tioårsperioden (2013–22). Det globala syd växer fram som dominerande grupp för brasiliansk vapenexport från 2003–12. Under perioden 1993–2002 exporterade Brasilien ungefär lika mycket krigsmateriel till västländer och till länder i det globala syd, men under de två senare tidsperioderna ökade andelen som gick till det globala syd till 90 procent respektive 81 procent. Totalt har länder i globala syd stått för drygt 79 procent all import av försvarsmateriel från Brasilien under den gångna trettioårsperioden. Latinamerika och Asien var de regioner som köper mest brasilianska försvarsmateriel, men en stor andel såldes även till afrikanska länder.

Figur 4 – Brasiliens vapenexport till väst och globala syd, 1993-2022 (mätt i TIV)

Källa: SIPRI, Arms Transfers Database

Mönstret i Brasiliens vapenhandel stärker således uppfattningen om Brasilien som en bro mellan västvärlden och globala syd. I ena änden importerar Brasilien vapensystem och ingår i försvarsmaterielsamarbeten med västerländska länder, för att få tillgång till mer avancerad teknologi. I den andra säljer man billigare vapensystem till länder inom det globala syd, som inte har råd att köpa de västerländska vapensystemen.

Förutom försvarsmaterielsamarbeten och vapenimport har västerländska länder också spelat en viktig roll i att ge träning och genomföra övningar tillsammans med de brasilianska väpnade styrkorna. Under det kalla kriget mottog brasilianska armén träning av Frankrike, Storbritannien och USA, framförallt för att bekämpa inhemska marxistisk-leninistiska gerillor i början av 1970-talet.²⁰⁸ Idag genomför försvarsmaktens olika grenar regelbundna militärövningar, framförallt med sydamerikanska men också ofta med västerländska länder.²⁰⁹ Endast en av 37 övningar genomfördes tillsammans med Kina eller Ryssland mellan 2016 och 2019, jämfört med 12 med USA och åtta med europeiska länder. Under samma period deltog Sverige i tre övningar.²¹⁰

5.6 USA: en strategisk men ambivalent relation

Brasiliens relationer med USA är lika gamla som själva landet – år 2024 firar de två staterna 200 år av diplomatiska band.²¹¹ Genom åren har relationerna genomgått toppar och dalar men överlag har de förblivit starka. Trots att relationerna de senaste 20–30 åren kantats av antagonism i retoriken har de förblivit pragmatiska. Brasilien har länge sett USA som en viktig politisk partner och exportmarknad, men samtidigt har man försökt kontra USA:s inflytande i Sydamerika och, på senare tid, Washingtons ibland unipolära världssyn. Spänningar har tidvis också uppstått på grund av de höga förväntningar som Brasilien haft på USA, men som inte mötts med samma entusiasm av Washington.²¹²

De bilaterala relationerna med USA karakteriserades av ambivalens genom mycket av 1900-talet. Tvetydigheten kan delvis förklaras av skilda intressen mellan Itamaraty och försvarsmakten, men också av skiftande prioriteringar i Washington. Då Itamaraty, men

också Plantalto, har försökt utmana USA:s dominans i offentliga forum, har försvarsmakten förespråkat närmare kontakter med Pentagon. Spänningarna länderna emellan kan också kopplas till perioder då Brasilien intagit en mer framträdande roll i världspolitiken eller motsatt sig USA:s påtryckningar. Trots detta är ändå Brasiliens och USA:s fundamentala intressen och principer i stort i linje med varandra. Bägge länder delar normativa ideal som demokrati, respekt för mänskliga rättigheter, frihet och en övertygelse om marknadsekonomin fördelar. De skiljer sig åt i hur dessa värderingar ska eftersträvas.²¹³ De huvudsakliga samarbetsområdena har varit inom försvar och säkerhet, och på senare tid också inom klimatfrågorna.

Relationerna har också påverkats av de personliga kontakterna mellan respektive lands presidenter. Redan under Cardoso och Bill Clinton märktes detta, men även Lulas, Rousseffs och Barack Obamas agendor konvergerade starkt, inte minst i klimatfrågan. Som tidigare nämnts hade Bolsonaro och Trump också en nära relation. Banden kylde återigen ned i och med att Joe Biden vann 2020 års presidentval, men normaliserades på nytt efter att Lula efterträdde Bolsonaro 2023. Det återstår att se hur relationerna utvecklas efter 2024 års amerikanska presidentval.

5.6.1 Säkerhetssamarbeten

På säkerhets- och försvarsfronten har länderna länge samarbetat, inte minst genom militärövningar. År 1941 gav Brasilien amerikanska styrkor tillträde till militärbaser längs sin norra kust och ett år senare gick Brasilien in i andra världskriget på de allierades sida efter att flera brasilianska skepp attackerats av axelmakterna. År 1947 skrev länderna på den så kallade Riopakten, det Interamerikanska fördraget om ömsesidigt stöd (*Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance*), en säkerhetspakt mellan totalt 19 amerikanska länder, förutom Kuba, där en attack på en skulle ses som en attack på alla. Pakten lade även grunden till formandet av Organisationen för amerikanska stater (OAS). Sju år efter krigets slut ingick länderna ett bilateralt avtal, *Military Assistance Agreement*, som banade väg för utbyte av försvarsmateriel och militärutbildningar. Washington stödde även militärkuppen år 1964, mycket på grund av oron för hotet från kommunismen (se avsnitt 2.5).²¹⁴

Trots det amerikanska stödet till juntan försämrades relationerna under 1970-talet, då Brasilien gick ur flera multilaterala samarbetsavtal. USA bröt det ovannämnda militära assistansavtalet 1977.²¹⁵ Anledningen var att Brasilien planerade att utveckla sin kärnkraft tillsammans med Västtyskland, samtidigt som USA krävde att militärjuntan förbättrade sin respekt för mänskliga rättigheter.²¹⁶ Efter det förblev relationerna spända, men trots det fortsatte militärövningarna.

Något nytt säkerhetssamarbete skulle det inte bli förrän 2010.²¹⁷ Lularegeringen skrev då under två avtal: ett försvarssamarbetsavtal (*Defense Cooperation Agreement*, DCA) och ett försvarsinformationsavtal (*General Security of Military Information Agreement*, GSMIA). DCA-avtalet ämnade utöka samarbetet inom försvarsforskning och -utveckling, logistik och upphandling av försvarsmateriel och tjänster, medan GSMIA ämnade förenkla delningen av militära underrättelser.²¹⁸ År 2015 ratificerade den brasilianska kongressen avtalen, vilket banade väg för ytterligare fördjupade samarbeten. Även om relationerna stötte på ett nytt hinder 2013, då det uppdagades att USA hade avlyssnat president Rousseffs privata kommunikation, så har samarbetet fortsatt att vara starkt. År 2017 etablerade man årliga strategiska förvarssamtal.²¹⁹ I september samma år ingick Brasilien och USA en ny strategisk partnerskapsdialog som fokuserar på att stärka demokratin, gemensamt verka för att skapa ekonomisk tillväxt, och för att stärka sina

säkerhetssamarbeten. Vidare utsåg Trumpadministrationen 2019 Brasilien till en *major non-NATO ally*.²²⁰ Statusen ger Brasilien och mer än 20 andra länder rätt till utökat amerikanskt stöd, både materiellt och finansiellt, samt militärutbildningar. Idag ser relationerna fortsatt starka ut och Bidenadministrationen har uttryckt stöd för att peka ut Brasilien som en global Natopartner.²²¹ Statusen ges till länder som regelbundet samarbetar med alliansen och innebär ett fördjupat samarbete mellan Nato och partnerlandet. Exakt hur samarbetet ser ut beror varje enskilt partnerland.

5.6.2 Handeln och klimatet

Handeln med USA är väldigt viktig för Brasilien, inte minst för tillverkningsindustrin och flygsektorn. Även om den totala bilaterala handeln inte uppnår samma nivåer som den gjorde under 1990-talet, så förblir USA landets näst största handelspartner och stod för drygt 14.1 procent av varuhandeln 2021.²²² Vidare utgör många av de varor som amerikanska företag importerar från Brasilien mervärdesprodukter, vilket gynnar den brasilianska industrin. USA är också en av de största källorna till utlandsinvesteringar i Brasilien. De nådde ett värde på nära 200 miljarder dollar 2022, 26 procent högre än året innan och fyra gånger högre än Kinas direktinvesteringar.²²³

Ett annat samarbetsområde som varit viktigt under flera årtionden är miljöskyddet, framförallt skyddet av Amazonas regnskog, varav 60 procent ligger i Brasilien, samt skyddet av landets urbefolkningar.²²⁴ Det finns två överlappande anledningar till detta.²²⁵ Den första är att skydda regnskogen som en del i kampen att sakta ner den globala uppvärmningen och minska koldioxidutsläppen. Den andra tar avstamp i kriget mot droger, eftersom skogarna i Amazonas används av sydamerikanska organiserade kriminella grupper (se avsnitt 3.3). USA är till exempel en viktig givare till Amazonasfonden, som etablerades 2008 och ämnar reducera avskogningen och förstörelsen av naturen i Amazonas. Vidare har den amerikanska utvecklingsmyndigheten USAID och den brasilianska regeringen sedan 2014 inlett vad som kallas ett ”strategiskt partnerskap”.²²⁶

Bolsonaro tog avstånd från klimatfrågorna under större delen av sin mandatperiod, under vilken avskogningen av Amazonas ökade dramatiskt.²²⁷ Trots att han ifrågasatte den globala uppvärmningen och drev en politik som accelererade avskogningen och reducerade Brasiliens fossilfria energiproduktion, skiftade dock Bolsonaros diskurs under hans sista år vid makten. Vid ett klimattoppmöte 2021 lovade han exempelvis att dubbla finansieringen för skyddet mot illegal avskogning i Amazonas. Han lovade också att Brasilien skulle stoppa den olagliga avskogningen innan 2030 och att landet skulle reducera sina nettoutsläpp till 0 innan 2050 – tio år tidigare än planerat.²²⁸ Sedan Lula tillträdde igen, 2023, har tempot på avskogningen avstannat. För Bidenadministrationen är klimatfrågan en central pelare i USA:s Brasilienpolitik och man har utlovat ökat finansiellt stöd för att stoppa den olagliga avskogningen av Amazonas, något som Lula länge stått bakom.

5.6.3 Geopolitiska skiljelinjer

Trots samarbete på säkerhetsområdet och om klimatet står de amerikansk-brasilianska relationerna inför fortsatta utmaningar, på grund av skilda uppfattningar om externa hot och omvärldsläget, framförallt när det gäller Kinas växande roll i Latinamerika och synen på Ryssland.

Washington har exempelvis försökt sätta press på Brasilien för att stoppa det kinesiska företaget Huawei från att bygga ut 5G-nätverket i landet. Anledningen är att USA anser att det kan innebära risker för den immateriella rätten och att det kan hota säkerhets- och militärsamarbeten. Trots dessa påtryckningar, Bolsonaros nära relation till Trump och hans antikinesiska uttalanden, samt amerikanska erbjudanden om finansiellt stöd till 5G-utbyggnad med andra leverantörer, så godkändes Huawei som leverantör i februari 2021 av den brasilianska tillsynsmyndigheten för telekommunikationer (*Agência Nacional de Telecomunicações*, ANATEL).²²⁹ Dock stängdes Huawei ute från utbyggnaden av ett separat nätverk som bara ska användas av landets myndigheter.²³⁰

När det gäller Rysslands anfallskrig mot Ukraina skiljer sig de amerikanska och brasilianska perspektiven också åt, vilket har lett till spänningar. Även om Brasilien röstat för resolutioner som fördömt Ryssland i FN:s generalförsamling så har man vägrat stödja västledda sanktioner mot landet. För det första anser man att sanktioner inskränker principen om suveränitet och att de framförallt drabbar civilbefolkningen. För det andra är man oroad över att sanktioner kan ha en negativ effekt på Brasiliens jordbruk, som importerar 20–25 procent av sina gödselbehov från Ryssland.²³¹ Ett annat område där Lulas Brasilien och Bidens USA skiljer sig åt är i synen på Israels krig i Gaza.

5.6.4 Utsikter för Brasiliens relationer med USA

Det finns mycket som talar för att Brasiliens relationer med USA kommer förbli strategiskt viktiga för landet, men det är samtidigt sannolikt att de fortsätter präglas av ambivalens. Brasiliens strategiska målsättningar och ambitioner, multipolära världssyn, samt dess politiska och ekonomiska relationer med Kina och Ryssland, innebär att regeringen kommer att fortsätta driva vad den ser som en självständig politik som utmanar USA:s världssyn och politiska intressen. Flera experter menar, grundat i landets princip om alliansfrihet och ambitionen om strategisk autonomi, att Brasilien så långt som möjligt kommer att försöka undvika att dras med i konflikten mellan stormakterna, även om landet ser Rysslands och Kinas politik som problematisk.²³² Samtidigt menar intervjupersoner att om Brasilien i framtiden skulle tvingas välja sida, så skulle man förmodligen att välja väst, eftersom banden med västvärlden ses som mer strategiskt betydelsefulla.²³³

5.7 Kina: en (allt för) kritisk handelspartner?

Brasiliens band till Kina är relativt nya och diplomatiska relationer etablerades först 1974.²³⁴ Efter återgången till demokrati i Brasilien 1985 började relationerna sakta men säkert fördjupas och tre år senare utbytte man för första gången försvarsattachéer.²³⁵ Vidare ingick länderna år 1993 ett strategiskt partnerskapsavtal – Kinas första – som nio år senare uppgraderades till ett globalt strategiskt partnerskap.²³⁶ Trots den retoriska uppgraderingen är det oklart vad statusen innebär i praktiken.²³⁷

Länderna samarbetar också i flera multilaterala organisationer. Till exempel har man haft ett liknande röstmönster inom FN och intagit liknande positioner inom G20.²³⁸ Länderna var också med och etablerade Brics.

Brasilien och Kina har uttryckt en vilja att stärka sitt partnerskap, men relationerna har inte fördjupats till samma grad som den bilaterala handeln har expanderat. Länderna har genomfört ett fåtal militärövningar tillsammans och erbjuder varandra militär träning, men antalet sådana samarbeten är ändå lågt jämfört med Brasiliens samarbeten med länder i västvärlden.

5.7.1 Handeln: en paradox

Det är på handelsområdet som relationerna till Kina är starkast. Mönstret utkristalliserades under 2000-talet i takt med att Brasiliens ekonomi växte. För Lula passade starkare relationer med Kina bra in i hans utrikespolitiska narrativ om syd-syd-samarbete, men ansatsen behölls under Rousseff och Temer. Den snabbt växande handeln med Kina innebar också att Lula kunde implementera viktiga sociala program, som *Bolsa Familia*, och därigenom hjälpa flera miljoner brasilianare ut ur fattigdom.²³⁹

Dock blev relationerna till Kina snart paradoxala. Även om Kinas snabba ekonomiska tillväxt gav bränsle till Brasiliens ekonomiska tillväxt under 2000-talets början så innebar den också växande konkurrens för brasilianska företag, både i Brasilien men också i Sydamerika där viktiga exportmarknader fanns.²⁴⁰

Sedan 2009 är Kina Brasiliens viktigaste handelspartner. Värdet på det ekonomiska utbytet nådde en rekordnivå på 150,5 miljarder dollar 2022, vilket motsvarande en trettiosjufaldig ökning på tjugo år.²⁴¹ Handeln 2022 motsvarade mer än en fjärdedel (27 procent) av Brasiliens export och 22 procent av landets import.²⁴² De tre främsta exportvarorna var sojaböner (36 procent), järnmalm och järnkoncentrat (20 procent), samt råolja och mineraloljor (18 procent). Brasiliens import från Kina är jämförelsevis mer diversifierad, och de tre mest handlade varorna utgörs av ventiler och elektronrör (11 procent), kamikalier (8,2 procent) och utrustning på telekommunikationsområdet (6,8 procent). Det brasilianska handelsöverskottet har växt markant de senaste 20 åren och landade på 28,7 miljarder dollar 2022. Trots de höga värdena har både andelen Kina står för och handelsöverskottet minskat de senaste tre åren.²⁴³ Men Brasilien förblir beroende av fortsatt kinesisk konsumtion, vilket gör den brasilianska ekonomin sårbar för konjunktursvängningar i Kina.

För Kinas del har Brasilien också utgjort en viktig handelspartner i Sydamerika och är bland de främsta destinationerna för direktinvesteringar i regionen.²⁴⁴ Dock utgör inte Kina en lika stor del av utlandsinvesteringarna i Brasilien. 2021 stod företag med ägarkontroll i Kina för drygt 4,5 procent av alla utlandsinvesteringar, motsvarande ett värde på 29 miljarder dollar.²⁴⁵ I jämförelse är både amerikanska och europeiska investeringar i Brasilien mycket större. 2021 kom 29 procent av direktinvesteringar i landet från företag med ägarkontroll i USA, motsvarande ett värde på 191 miljarder dollar. Företag med kontrollerande aktieägarskap i Europa stod för 51,6 procent av totalen, motsvarade 340 miljarder dollar.²⁴⁶ Vidare minskade Kinas investeringar i Brasilien 2022 med 78 procent samtidigt som de totala direktinvesteringarna i Brasilien ökade med 95 procent till den högsta nivån på tio år.²⁴⁷

5.7.2 Skiftande retorik men stabila band

Bolsonaro förde en hårdför anti-Kina politik, vilket markerade ett skifte från tidigare regeringar. Orsaken var delvis hans ideologiska motstånd mot Arbetarpartiet och dess tidigare fokus på syd-syd-samarbeten. En central del av Bolsonaros valkampanj var att rikta kritik mot Kina, i linje med Trump i USA. Han var mycket kritisk mot Kinas dominerande roll inom landets gruvsektor och motsatte sig att kinesiska företag ägde andelar i ett av landets största niob-företag. Niob är ett sällsynt metalliskt grundämne som används i höghållfast stål och andra superlegeringar, men också i högteknologiska produkter. Brasilien uppskattas ha 92 procent av världens kända tillgångar.

Dessutom genomförde Bolsonaro en resa till Taiwan i februari 2018, vilket bröt mot den "Ett Kina"-politik som förts av Brasilien sedan 1974. Bolsonaro utsåg också en välkänd

Kinakritiker, Ernesto Araújo, till utrikesminister. Bolsonaros anti-Kina politik fick stöd hos många inom hans nationalistiska väljarbas men också bland brasilianska tillverkningsföretag, vilka har utsatts för allt större konkurrens från kinesiska företag men saknar ömsesidig tillgång till den kinesiska marknaden.²⁴⁸ Bolsonaro blev dock tvungen att dämpa sin Kinakritik på grund av påtryckningar från jordbrukssektorn, en av hans tre viktigaste maktbaser, vilken är djupt beroende av inkomster från export till Kina.²⁴⁹ Att Trump lämnat Vita huset tros vara en annan anledning eftersom det innebar att Bolsonaro blev väldigt isolerad internationellt.²⁵⁰

Lula har återgått till sin tidigare politik från 2000-talet, som ser Kina som strategiskt viktigt. Det märktes inte minst under hans första statsbesök till Peking och Shanghai i mars 2023, då man undertecknade sju bilaterala avtal och 22 handelsavtal mellan privata aktörer, inom flera olika sektorer.²⁵¹ Lulas delegation inkluderade runt 200 representanter för olika företag och näringslivssektorer samt 20 kongressledamöter, vilket var stor skillnad mot den mindre grupp han rest med till USA med några månader tidigare.²⁵² Dessutom etablerade Lula en arbetsgrupp för att utveckla Brasiliens produktion av halvledare och det finns en förväntan att kinesiska företag ska investera i sektorn.²⁵³ Lulas utrikespolitiska rådgivare, Celso Amorim, öppnade även upp för att Brasilien skulle kunna gå med i *Belt and Road Initiative* (på svenska också kallat för den nya Sidenvägen, BRI).²⁵⁴ Brasilien och Colombia är i skrivande stund de enda länderna i Sydamerika som inte är medlemmar i BRI.²⁵⁵ Man ingick också ett valutautväxlingsavtal som tillåter brasilianska och kinesiska företag att handla i renminbi och real, vilket gör att man kan undvika den dollarn som handelsvaluta. Mycket talar nu för att Lula kommer att fortsätta att prioritera relationerna till Kina, inte minst eftersom det uppfattas kunna leda till fortsatt ekonomisk tillväxt under de närmsta åren.

5.7.3 Utsikter för Brasiliens relationer med Kina

Det är svårt att ignorera Kinas inflytande på brasiliansk politik, inte minst på landets förmåga att behålla sin strategiska autonomi på grund av ett ekonomiskt beroende av Kina. Sedan Lulas första mandatperiod har relationerna förändrats substantiellt och de ekonomiska banden mellan länderna är obalanserade. Det har lett till ett växande motstånd i Brasilien mot djupare relationer med Peking vilket kan begränsa Lulas ambitioner att fördjupa relationerna under kommande år. Trots att relationerna är starka på handelsområdet så förblir försvarssamarbetet underutvecklat. Brasilien importerar inga vapensystem från Kina och ytterst få militärövningar har genomförts gemensamt. Det geopolitiska läget kan begränsa utsikterna för att samarbetet fördjupas ytterligare, eftersom det skulle kunna leda till begränsningar i Brasiliens relationer med västländer. Planerna på att etablera produktionsförmåga i Brasilien för att tillverka halvledare har stor potential att bli en friktionspunkt, givet USA:s försök att begränsa Kinas tillgång till högteknologiska halvledare de senaste åren. Dock ska det mycket till för att Brasilien ska välja endera parten, och brasilianska regeringar kommer sannolikt att fortsätta balansera sina intressen mellan stormakterna så långt det går. Även om vissa akademiker och säkerhetsexperter som vi talat med antar att Brasilien skulle välja väst om landet ställdes mot väggen (se avsnitt 5.6.4), finns det också tecken som talar emot det. Det främsta är att det finns få alternativ till handel med Kina. Ingen aktör skulle kunna ersätta exporten utan att detta skulle skapa en ekonomisk chock för brasilianska jordbrukare. Det skulle i sin tur skapa stor ekonomisk osäkerhet i Brasilien och med stor sannolikhet öka den inrikespolitiska turbulensen.

5.8 Sydamerika: försiktig dominans

Brasilien ser Sydamerika som en strategisk region.²⁵⁶ Det är dock viktigt att särskilja Sydamerika från Latinamerika. Bägge är sociala konstruktioner, där det senare skapades av Frankrike i landets kamp med USA om inflytande i den ”Nya världen”. ”Sydamerika” som geopolitisk region är socialt konstruerat av Brasilien med målet att stärka landets inflytande i närområdet och hålla USA och Mexiko på distans.²⁵⁷ Då det Sydamerika beskriver den södra delen av den amerikanska kontinenten, från Colombia i norr till Chile och Argentina i söder, beskriver Latinamerika en större geografisk region som inkluderar Sydamerika och Centralamerika och ofta även Karibien. Den brasilianska visionen om Sydamerika som strategisk region började växa fram under 1950-talet men tog fart på allvar under 1990-talet i takt med att handeln expanderade.²⁵⁸

Sydamerika är utgångspunkten i Brasiliens utrikespolitiska målsättning att utmana den globala maktbalansen och eftersträva högre status. En drivande faktor i Brasiliens Sydamerikapolitik är att hålla utomregionala stormakter på avstånd (se avsnitt 5.3). Historiskt sett handlade det om europeiska makter, men allt eftersom USA blivit en supermakt har Brasilien lagt mer krut på att begränsa det amerikanska inflytandet.²⁵⁹ Brasilien vill också använda regionen som en plattform för att expandera sitt inflytande på den globala arenan, bland annat genom politisk och ekonomisk integration samt säkerhetssamarbeten.

Relationerna till grannländerna – den stora majoriteten spansktalande – har till stor del varit fredliga och de gränsdispyter som uppkommit sedan självständigheten från kolonialmakterna Portugal och Spanien har mestadels lösts genom diplomatiska kanaler. Även om regionen varit besparad större mellanstatliga väpnade konflikter så har politiska spänningar blossat upp periodvis, inte minst mellan Venezuela och Colombia, bland annat över USA:s roll i regionen.²⁶⁰

Samtidigt finns det en underliggande misstro mot Brasilien i sydamerikanska länder, både på grund av språkliga och kulturella skäl, men också på grund av landets storlek och militära makt.²⁶¹ Av Sydamerikas samlade militära utgifter år 2022 stod Brasilien för 45 procent.²⁶² Det gör att Brasiliens makt och inflytande i Sydamerika är stort relativt de andra länderna i regionen. Samtidigt som Brasilien strävar efter att öka sin dominans försöker landet undvika att uppfattas som aggressivt. En säkerhetspolitisk expert som vi talade med gjorde följande liknelse: Sydamerika kan beskrivas som ett rum med en elefant och elva katter. Även om elefanten är snäll så riskerar katterna att skadas varje gång elefanten rör sig. Så katterna måste hålla sig på tårna.²⁶³

Sedan Brasiliens återgång till demokrati har brasilianska ledare försökt att bygga en strategisk gemenskap i Sydamerika. Samtidigt som Argentina historiskt sett utgjort en konkurrent är det också det land som Brasilien haft starkast relationer till under de senaste fyrtio åren. Under en stor del av 1900-talet kände ländernas försvarsmakter en ömsesidig misstro vilket exempelvis föranledde militär kapprustning och en rivalitet om att utveckla kärnkraftsindustrin under 1970-talet. Men i och med att länderna återgick till demokratiskt styre och leddes av liberala presidenter kunde man notera ett skifte i retoriken, vilket öppnade upp möjligheter för ett starkare samarbete under 1980-talet.²⁶⁴

År 1988 etablerade Argentina och Brasilien ett strategiskt partnerskap med brett omfång, vilket framförallt tog avstamp i de parallella demokratiseringsprocesser som länderna gick igenom.²⁶⁵ Förutom att värna om demokratin ville man stärka den politiska dialogen, handeln, säkerhet och försvar, samt integration. Samarbetet kom senare att expanderas till Paraguay och Uruguay och mynnade ut Asunciónfördraget som 1991 etablerade den

sydamerikanska gemensamma marknaden, Mercosul.²⁶⁶ Den nya organisationen gav ganska snabbt en positiv effekt på Brasiliens export, inte minst av produkter med ett högt mervärde, vilket innebar högre exportinkomster och lägre arbetslöshet. Mellan 1991 och 1998 växte den andel av Brasiliens export som gick till Sydamerika från 13,2 procent till 24,3 procent, samtidigt som andelen mervärdesprodukter varierade mellan 40 procent och 80 procent beroende på land.²⁶⁷ Optimismen blev dock kortvarig, på grund av de ekonomiska kriser som drabbade medlemsländerna i slutet av årtiondet. Devalveringen av den brasilianska realen 1999 fick negativa följdverkningar på andra ekonomier i handelsblocket och ledde till spänningar med Argentina som implementerade tullbarriärer mot brasilianska varor.²⁶⁸

Cardoso, president mellan 1995 och 2003, såg den sydamerikanska integrationen som ett verktyg för att testa brasilianska företags förmåga att verka på internationella marknader. I och med att handeln ökade uppfattades regionen som allt mer strategiskt viktig och som ett område där brasilianska intressen borde skyddas från utomstående makter. Detta var delvis drivkraften bakom Brasiliens motstånd mot det kontinentomspännande amerikanska frihandelsavtalet (*Free Trade Area of the Americas*, FTAA), som föreslogs under ett Amerikatoppmöte i USA 1994. Det fanns en oro för att Mercosul, och därmed också Brasilien, skulle förlora sin relevans i regionen till USA. Förhandlingarna för att etablera FTAA övergavs 2005 efter växande skiljelinjer mellan de förhandlande parterna.

Under Lulas första två mandatperioder (2003–11) fortsatte samarbetet med Sydamerika att prioriteras, men med en något annorlunda ansats. Skiftet förklaras delvis av att allt fler länder i regionen leddes av progressiva vänsterregeringar.²⁶⁹ I slutet på Lulas andra mandatperiod var endast Colombia och Chile ledda av högerregeringar. Lulas integrationssträvanden kom därför att grundas mer på gemensamma värden och identiteter.²⁷⁰ Vidare blev USA mindre närvarande eftersom de amerikanska säkerhetspolitiska prioriteringarna skiftade mot Mellanöstern och Centralasien efter attackerna den 11 september 2001.²⁷¹

Lulas Sydamerikapolitik skiljde sig från Cardosos genom att mer fokus lades på att bygga upp regionen som en politisk gemenskap, bland annat genom att föra samman de regionala blocken Mercosul och den Andinska gemenskapen. Det mynnade bland annat ut i de Sydamerikanska nationernas gemenskap (*Comunidade Sul-Americana de Nações*), 2004, och senare i de Sydamerikanska nationernas union (*União de Nações Sul-Americanas*, Unasul), som etablerades 2008.²⁷² Lulaadministrationen såg regional integration som det säkraste sättet för Brasilien att skaffa sig en ledarroll och höja landets status internationellt. Dock behöll Unasul en mellanstatlig karaktär vilket gjorde att Brasilien kunde försäkra sig om sin suveränitet och strategiska autonomi.²⁷³ Trots framstegen med att föra de sydamerikanska länderna närmare varandra under 2000-talets början kantades relationerna också av spänningar, inte minst med Venezuela och länder som stod nära Venezuela. År 2006 nationaliserade exempelvis Bolivia den brasilianska oljejätten Petrobras tillgångar i landet, bland annat på den venezolanske presidenten Hugo Chávezs inrådan och efter dennes erbjudanden om finansiellt stöd.²⁷⁴

I och med den ekonomiska och politiska kris som drabbade Brasilien och andra länder i regionen under 2010-talet blev den sydamerikanska gemenskapen allt mer utmanad. Många vänsterregeringar ersattes också av högerpopulistiska ledare som nedprioriterade samarbetet. De senaste åren har Unasul tömts på mycket av sin substans på grund av att flera medlemsländer gått ur, däribland Argentina och Brasilien. Trots det finns det tecken på att Unasul är på väg att återupplivas. Både Argentina och Brasilien gick åter med i organisationen under 2023.²⁷⁵

5.8.1 Säkerhetsgemenskapen

Parallellt med att Brasilien verkat för att stärka det politiska och ekonomiska samarbetet i regionen har man också försökt att stärka säkerhetssamarbetet. Dock har Brasilien undvikit att agera på egen hand och man har istället försökt koordinera gemensamma handlingar och beslut. Snarare än att etablera sig som en regional polisman har Brasilien försökt skapa en gemensam säkerhetsidentitet.

Vitboken för försvaret från 2020 understryker, i linje med konstitutionen, att den sydamerikanska integrationen är en viktig målsättning för den brasilianska försvars- och utrikespolitiken.²⁷⁶ Den konstaterar bland annat att Brasilien ska verka för att behålla fred och stabilitet i närområdet, eftersom det i sin tur också stärker landets egen säkerhet.

Säkerhetssamarbetet sker på flera olika plan. På det institutionella planet har man samarbetat inom ramen för mellanstatliga organisationer som Organisationen för amerikanska stater (*Organization of American States*) och Unasul. Vidare möts ländernas militärstabschefer och försvarsgrenschefer regelbundet i olika sammanhang. Under 2000-talets början fanns det också större aptit för regionala säkerhetssamarbeten, vilket bland annat ledde till att man 2008 etablerade Sydamerikanska säkerhetsrådet (*Conselho de Defesa Sul-Americano*, CDS), som är en del av Unasul.²⁷⁷ Till skillnad från allianser som Nato handlar det Sydamerikanska säkerhetsrådet mer om samråd, samarbete och koordinering av försvarsmakterna. Dess funktion bygger framförallt på principer som icke-intervention i interna frågor och respekt för staternas suveränitet. CDS har tre övergripande mål: att konsolidera en fredszon i Sydamerika, att bygga en sydamerikansk försvarsidentitet och etablera samförstånd för att stärka det regionala försvarssamarbetet. Dessutom har säkerhetsrådet flera specifika mål som inkluderar förbättrad delning av underrättelser, gemensamma positioner i multilaterala forum, förtroendeskapande mekanismer, försvarsindustriellt samarbete och utökat utbyte av erfarenheter och kunskaper genom gemensamma forskningsinstitutioner.²⁷⁸ Samarbetet har lett till flera konkreta framsteg, som en rad bilaterala och multilaterala militärövningar samt etableringen av gemensamma forskningsinstitutioner, som Centrum för strategiska försvarsstudier (*Centro de Estudos Estratégicos de Defesa*, CEED), vilket är baserat i Argentina.²⁷⁹ Dock utökades samarbetet olika mycket i regionens subregioner, med större framsteg mellan Mercosulstater jämfört med stater i den andinska regionen, ofta på grund av politiska spänningar, såsom Colombias nära relationer till USA. Det ökade samarbetet reflekteras också i att de flesta länder i regionen under den här perioden utvecklade sina inhemska försvarspolitiska dokument och vitböcker.

På det operationella planet har man de senaste 15–20 åren hållit flera gemensamma militärövningar. Argentina är det land som Brasilien genomfört flest militärövningar med och samarbetet går tillbaka till slutet av 1970-talet.²⁸⁰ Mellan 2016 och 2019 genomförde Brasilien 11 av sina 37 militärövningar tillsammans med Argentina.²⁸¹

5.8.2 Utsikter för Brasiliens relationer med övriga Sydamerika

Brasiliens relationer med andra stater i Sydamerika kommer sannolikt fortsätta att prioriteras de närmsta åren, eftersom Brasilien har ledarrollsambitioner och verkar för att hålla externa makter på avstånd. Det återstår dock att se vilket format samarbetet kan få. Under Bolsonaro upprättades exempelvis organisationen Prosul på colombianskt och chilenskt initiativ, men många experter har ifrågasatt dess utsikter på grund av att den inte var inkluderande och framförallt associeras med högerregeringar.²⁸² Initiativet visar dock på att det inom det sydamerikanska området finns en vilja och ambition till att samarbeta.

Det finns nu tecken på att Unasul kan vara på väg att återupplivas i och med att både Argentina och Brasilien gick med igen 2023.²⁸³ Även om den organisationen sågs som ett vänsterprojekt så var den mer inkluderade, eftersom alla tolv sydamerikanska länder var medlemmar i början av 2010-talet. Det återstår dock att se hur Argentinas populistiske president, Javier Milei, kommer att ställa sig till Unasul. Han har bland annat hotat med att Argentina ska dra sig ur Mercosul och har uttryckt sig väldigt kritiskt mot Lula under sin valkampanj.²⁸⁴ Men Brasilien fortsätter att vara en viktig handelspartner för Argentina, vilket skulle kunna begränsa Mileis utrymme för att helt bryta med Brasilien och handelsblocket. Dessutom krävs att ett uttåg ur Mercosul stöds av en absolut majoritet i den argentinske kongressens båda kammare, vilket är osannolikt i skrivande stund.²⁸⁵

Brasiliens återgång till Unasul kan bana väg för att ingjuta ny energi i samarbetet, inte minst då Brasilien hoppas kunna expandera sin export av försvarsmateriel till regionen. Utgången för samarbetena kommer dock vara beroende av hur de inhemska politiska situationerna utvecklar sig under de kommande åren.

5.9 Ryssland: retoriskt starka men i praktiken begränsade relationer

Brasilien och Ryssland etablerade diplomatiska band 1828.²⁸⁶ Dock utvecklades inte relationerna nämnvärt på väldigt lång tid. De senaste 30 åren har relationerna karaktäriserats av positiv retorik, men i praktiken är de begränsade.

Det skulle dröja till slutet av 1980-talet innan en brasiliansk president för första gången besökte Ryssland.²⁸⁷ Följande årtionde började relationerna sakta förändras, parallellt med ländernas inrikespolitiska utveckling. Brasilien hade 1988 återgått till demokratiskt styre och Ryska federationen ersatte Sovjetunionen 1991. Brasilien försökte diversifiera sina relationer för att hitta nya eller expandera existerande exportmarknader. Det ledde till att man började närma sig nya tillväxtekonomier i Indien, Kina, Ryssland och Sydafrika. Initiativet från brasiliansk sida leddes framförallt av departementet för utveckling, investering och extern handel, men saknade ett bredare politiskt ramverk.²⁸⁸ Samtidigt publicerade Ryssland sitt första utrikespolitiska koncept 1993, vilket nämner Latinamerika som den sista i en lista av strategiska regioner. Moskva ämnade i huvudsak stärka relationerna med tre länder: Mexiko, Argentina och Brasilien.²⁸⁹ Dock utvecklades samarbetet inte nämnvärt, eftersom Brasiliens respektive Rysslands inrikespolitiska problem fick högre prioritet, samtidigt som ländernas intressen skilde sig åt. Intresset från Rysslands håll var att få tillgång till billiga jordbruksprodukter och hitta nya marknader för sin vapenexport. Från brasilianskt perspektiv ville man åt nya investeringar och teknologier för att hjälpa den stagnerande industrin att växa igen. Således skedde en ömsesidig nedprioritering, vilket avspeglades i att inte ett enda statsbesök genomfördes under 1990-talet.²⁹⁰

Relationerna började dock ta fart igen närmare millennieskiftet. År 1997 etablerade de två staterna en bilateral högnivåkommitté (*Comissão de Alto Nível*) som leddes av den brasilianske vicepresidenten och den ryske premiärministern. De frågor som diskuterades relaterade till handel, investeringar, teknologikutveckling och försvar. År 2000 möttes Högnivåkommittén för första gången. Den kom att träffas sju gånger fram till och med 2015. Ett åttonde möte började förberedas igen under februari 2024.²⁹¹ Högnivåkommitténs mest konkreta framsteg var att den politiska dialogen formaliserades.²⁹²

Under ett statsbesök i Moskva i januari 2002 etablerade president Cardoso och hans motpart, Vladimir Putin, ett strategiskt partnerskap länderna emellan. Partnerskapet ämnade utöka samarbetet på flera olika plan, men framförallt inom forskning och teknologiutveckling, rymden och försvaret.²⁹³ Samma år skrev staterna även under ett samförståndsavtal om samarbete om försvarsteknologier, men avtalet ledde till få konkreta framsteg.²⁹⁴ På rymdområdet gick det något bättre. Brasilien ville bland annat få stöd med att utveckla sitt rymdforskningsprogram *Cruzeiro do Sul* (Södra Korset) som skulle utveckla fem bärraketer för satelliter med start 2005. Ett år senare skickade Brasilien sin första astronaut till Internationella rymdstationen, tillsammans med två kosmonauter.²⁹⁵ Trots framstegen skulle det bilaterala samarbetet i praktiken inte utvecklas signifikativt under flera år.

5.9.1 Relationerna tar fart

I sitt invigningstal 2003 sa den nyvalde Lula att Brasilien skulle prioritera att utveckla relationer med växande nationer som Kina, Indien och Ryssland.²⁹⁶ Men det skulle dröja flera år innan relationerna på allvar började fyllas av substans, vilket skedde när ländernas respektive ekonomier och därmed ambitioner om högre status växte. Närmandet skedde framförallt genom multilaterala forum som Brics, G20, Världshandelsorganisationen och FN. Ryssland uttryckte till exempel stöd för Brasiliens kampanj om att erhålla ett permanent säte i FN:s säkerhetsråd och länderna koordinerade sina röster i generalförsamlingen. Länderna förespråkade även reformer av Världsbanken och IMF.²⁹⁷ Relationerna stärktes också genom att den bilaterala handeln gradvis ökade, tack vare att man lättade på tariffer och andra restriktioner.

Även på försvars- och forskningsområdet började samarbetet leda till blygsamma om än konkreta framsteg. I april 2008 skrev staterna under ett samförståndsavtal som ämnade skapa en arbetsgrupp, vars målsättning var att öka samarbetet på säkerhetsområdet. Bland annat kom Ryssland och Brasilien överens om att gemensamt utveckla ett femte generationens jaktflygplan samt om delad användning av ubåtar, satellitbärraketer, satelliter och elektroniska kartografiska system.²⁹⁸

Samma år upphandlade det brasilianska flygvapnet 12 attackhelikoptrar (Mi-35M), som levererades av Ryssland fyra år senare och gavs namnet AH-2 *Sabre*. Under den här perioden importerade Brasilien allt fler vapensystem från Ryssland. Brasilien uttryckte även intresse för att upphandla det ryska luftvärnssystemet *Pantsir* S-1.²⁹⁹ Optimismen kom dock att bli kortlivad då inga större framsteg har noterats i förhandlingarna sedan 2013.³⁰⁰

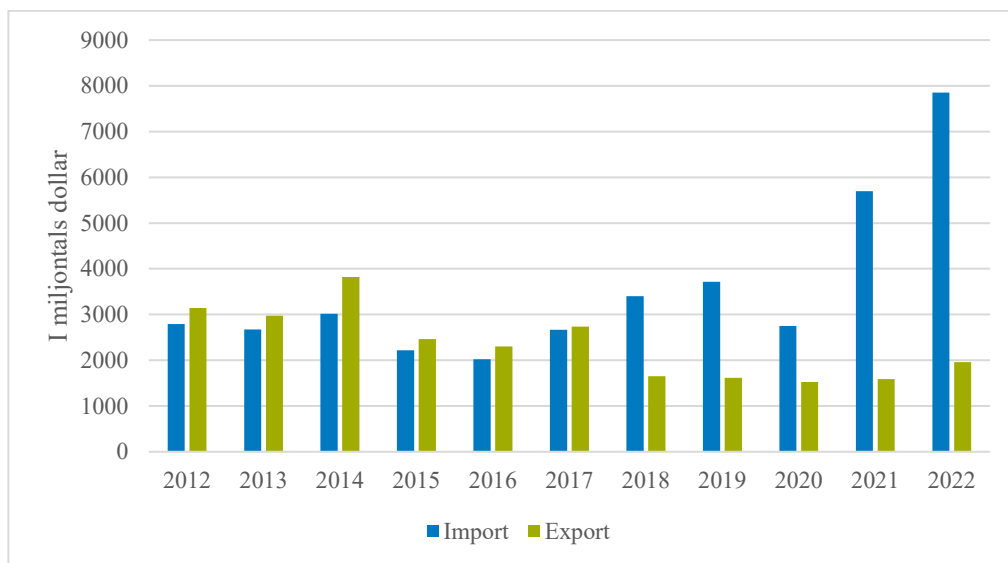
På rymdområdet konkretiserades samarbetet genom Brasiliens deltagande i det globala satellitnavigeringssystemet Glonass, en rysk motsvarighet till GPS. 2013 installerades den första Glonass-mätstationen utanför Rysslands gränser vid universitet i Brasília.³⁰¹ Samarbetet har expanderats vidare genom åren och sedan 2020 finns fem Glonass-mätstationer i Brasilien.³⁰²

Förutom rymdområdet har relationerna inte utvecklats speciellt mycket under de senaste tio åren. Högnivåkommittén har inte träffats sedan 2015 och inga fler vapenaffärer har gjorts. Trots de stora ideologiska och retoriska skillnaderna mellan Bolsonaro och Lula är de två ledarnas förhållningssätt till Ryssland inte så annorlunda i praktiken. Den största skillnaden är formatet. För Bolsonaros del var det attraktivt att associera sig med auktoritära och populistiska ledare, eftersom det tilltalade många av hans väljare. För Lula handlar det mer om att fortsätta luta sig på Ryssland via Brics-samarbetet, för att utmana

västvärldens politiska dominans. Gemensamt för dem båda är dock att handeln fortsatt utgör en viktig komponent i landets utrikes- och säkerhetspolitik.

5.9.2 Handeln: begränsad men strategisk

Trots de politiska ambitionerna och löftena att närma sig inom strategiska sektorer så har framstegen inte varit lika konkreta som på handelsområdet. Även om värdet på Brasiliens handel med Ryssland har klättrat de senaste två åren så har den varit blygsam det senaste årtiondet. För Brasilien karaktäriseras handelsrelationerna framförallt av de varor man handlar med Ryssland.

Figur 5 – Brasiliens handel med Ryssland 2012-22

Källa: COMEX Stat, Exportação e Importação Geral. Tillgänglig via <http://comexstat.mdic.gov.br/pt/geral>

År 2022 nådde Brasiliens handel med Ryssland en ny rekordnivå på 9,8 miljarder dollar.³⁰³ Det innebär att Ryssland klättrade från plats elva till fem på listan över Brasiliens viktigaste handelspartners. Men Brasiliens handelsunderskott med Ryssland är stort. Exporten, som varit relativt stabil under de senaste fyra åren, motsvarade ett värde på 1,9 miljarder dollar medan importen växt kraftigt de senaste sju åren (se Figur 5). Ökningen beror framförallt på att priserna för importprodukter har gått upp.³⁰⁴ 2022 motsvarade importen ett värde på 7,8 miljarder dollar.³⁰⁵ Brasilien exporterar framförallt jordbruksprodukter till Ryssland. Sojaböner utgjorde 56 procent av alla exporter första kvartalet 2023, följt av nötkött (9 procent) och orostat kaffe (8,4 procent).

Handeln i gödningsmedel utgör en central del av handelsrelationerna. Export av gödselmedel utgör 55 procent av Rysslands export till Brasilien, och uppnådde ett värde på ungefär 977 miljoner dollar under första kvartalet 2023.³⁰⁶ Samtidigt är Brasilien djupt beroende av import av gödsel, motsvarande cirka 85 procent av landets behov. Ungefär en fjärdedel har kommit från Ryssland under de senaste åren.³⁰⁷ Andra viktiga importvaror är olja, vete och aluminium.

Datan belyser därmed att även om handeln med Ryssland inte är den allra viktigaste sett till värdet så utgör den en viktig del i Brasiliens ekonomisk-strategiska jordbrukssektor. Möjligheterna att minska beroendet av ryskt gödningsmedel är också begränsade i närtid. I april 2022 lanserade Bolsonaroadministrationen en ny nationell gödningsmedelsplan,

vilken syftade till att öka den inhemska produktionen och reducera Brasiliens importbehov till 45 procent innan 2050.³⁰⁸ Brasilien har stora tillgångar kaliumklorid, bland annat i delstaten Amazonas. Dock har processen för att utveckla produktionen i landet dragit ut mer än tio år på tiden, på grund av oro från domstolarna över skyddet av urbefolkningen samt avskogning.³⁰⁹ Samtidigt som Brasilien försökt att öka sin inhemska produktion har man också försökt att diversifiera sin import av gödningsmedel och minska beroendet av Ryssland, genom att bland annat vända sig till USA och Kanada, men också till länder i Mellanöstern och Nordafrika.³¹⁰ Sådana försök medför emellertid stora risker för prisfluktuationer på kort sikt, vilket inte bara kan påverka inflationen utan också jordbruksproduktionen. Det innebär i sin tur att Brasilien med stor sannolikhet kommer vara fortsatt beroende av ryska gödselmedel i flera år framåt, även om man importerar mindre mängder.

5.9.3 Utsikter för Brasiliens relationer med Ryssland

Med Lula tillbaka i Plantalto finns det sannolikt en förväntan i Ryssland och en oro i väst för att de rysk-brasilianska relationerna ska stärkas igen. Förväntningarna stärktes förmodligen av att Lula i mångt och mycket återgick till den retorik och politik han fört under sina första två mandatperioder, men också genom att samarbetet kring Brics återupptogs och expanderade.

Västlänternas oro under 2023 för att Brasilien och Ryssland skulle närma sig varandra var troligen överdriven. Flera experter är överens om att det geopolitiska läget ser avsevärt annorlunda ut idag än vad det gjorde för tjugo år sedan.³¹¹ Det innebär att Lulas spelrum krympt kraftigt, något som han behövt anpassa sig till under sin återkomst till makten. Hans kritik mot västlänternas sanktioner mot Ryssland och stöd till Ukraina i början av 2023 tonades snabbt ned efter hård kritik från motparter i väst. Brasilien har helt enkelt inte råd att närma sig Ryssland till en grad som skulle påverka landets relationer till viktigare partnerländer, eftersom det kan påverka inflödet av direktinvesteringar.³¹² Dessutom är Lulaadministrationen mån om att begränsa samarbetet med auktoritära stater som Kina och Ryssland, och man motsatte sig en expansion av Bricsblocket även om den till slut blev av. Men Brasilien kommer heller inte helt ställa sig på västlänternas sida, eftersom det skulle kunna skada landets egna strategiska intressen och underminera den strategiska autonomi. Lulas uttalanden sedan han tillträdde kan därför ses som en fortsättning på Brasiliens historiskt ambivalenta position mot Ryssland och fortsatta garderingsstrategi mellan stormakter i ett ovisst geopolitiskt läge.³¹³

Det finns också tecken på splittringar inom Brasilien om landets relationer till Moskva. Bolsonaroadministrationen var ett exempel på detta. Samtidigt som Bolsonaro försökte utveckla varmare relationer med Putin och besökte den ryske presidenten veckan innan Ryssland angrep Ukraina 2022, så bör hans besök ses i ett bredare sammanhang. För det första var Bolsonaro vid det tillfället djupt isolerad i väst, med Trumpadministrationen som undantag. För det andra försökte han försäkra sig om en stor leverans gödningsmedel för att minska effekten av de prischocker som väntades bli ett resultat av kriget. Högt uppsatta personer inom hans administration hade samtidigt öppet visat sitt motstånd mot Ryssland. En av dem var den nyliberale utrikesministern Araújo, som förespråkade tuffare tag mot Ryssland och dessutom uttalade stöd för att Brasilien skulle stödja sanktionerna mot landet. Bolsonaros vicepresident, Hamilton Mourão, jämförde Putin med Hitler, och sa i februari 2022 att sanktioner inte skulle räcka och att mer kraftfulla tag kunde vara nödvändiga.³¹⁴ Trots att uttalandena kan ses som anekdotiska, pekar de på en underliggande antirysk stämning inom det politiska etablissemanget.

Trots att Brasilien formellt motsätter sig sanktioner mot Ryssland har vissa brasilianska företag valt att följa dem. Ett exempel är flygplanstillverkaren Embraer, som i mars 2022 meddelade att de inte längre skulle skicka reservdelar eller ge underhållsstöd till det ryska flygbolaget S7.³¹⁵ Även vissa jordbruksföretag har valt att inte köpa ryskt gödningsmedel på grund av de höga politiska risker det medför. Den brasilianska opinionen är också relativt negativt inställd till Ryssland. Enligt en enkät som gjordes 2022 hade 28 procent en negativ inställning till Ryssland; ett år senare var andelen 56 procent. Dessutom sa 62 procent i mars 2022 att de stödde Ukraina i kriget, jämfört med 6 procent som stödde Ryssland.³¹⁶

Motståndet både från västvärlden och inom Brasiliens gränser signalerar att relationerna till Moskva kan bli problematiska för regeringen under de kommande åren. Det kan i sin tur leda till en omprioritering av landets strategiska relationer på retorisk nivå, samtidigt som man försöker snabba på diversifieringen av gödselimporter och den inhemska produktionen.

6 Militärstrategi och försvarsmodernisering

Det här kapitlet klargör hur Brasiliens militära strategier och doktriner för de väpnade styrkorna ser ut och hur de påverkar de olika vapenslagens inriktning. Ett inledande avsnitt ger en översikt över hur försvarsmakten ser ut idag. Det andra avsnittet ger en översikt över hur försvarspolitikerna utformas och vilka försvarsmaktens prioriteringar är. Det tredje avsnittet ger en inblick i försvarsmoderniseringen, samt hur den påverkar de olika försvarsgrenarna. Avslutningsvis ger kapitlet en övergripande bild av den brasilianska försvarsindustrins förmågor och utmaningar, då det är en central aspekt i landets moderniseringsplan.

6.1 Hur ser försvaret ut idag?

Trots att Brasilien inte har utmanats av externa hotaktörer och trots landets långa tradition av alliansfrihet och fredlig konfliktlösning, har det länge funnits en ambition om att försäkra sig om ett starkt försvar, som en del av landets strävande efter högre status. Grundaren till den brasilianska diplomatiska traditionen och Itamaraty, José Maria da Silva Paranhos Júnior, adlad som baronen av Rio Branco, ska en gång ha sagt: ”Inget land kan vara fredligt utan att vara starkt”.³¹⁷

Försvarsmakten har länge varit en central politisk aktör i Brasilien och är det än idag. Dess centrala politiska roll växte fram i början av 1900-talet och tog fart under de militärdiktaturer som styrde landet under olika perioder fram till 1988 (se kapitel 2). Förmågetillväxten drevs framförallt fram av att man uppfattade kommunismen som ett hot under kalla kriget. Brasilien, precis som flera andra sydamerikanska länder, mottog mycket amerikanskt försvarsmaterielstöd under den här perioden. Då var det framförallt armén som hade en framträdande roll, inte minst eftersom det var den försvarsgren som var mest aktiv i att bekämpa hotet från kommunismen.

Idag har Brasilien den största och mest moderna försvarsmakten i Sydamerika, med totalt 366 500 personer i aktiv tjänst och 1,3 miljoner reservister.³¹⁸ Den största försvarsgrenen är armén, som står för drygt 58 procent av personalen, följt av marinen (23 procent) och flygvapnet (18 procent). Dessutom har Brasilien 395 000 gendarmer och paramilitära trupper som faller under arméns kontroll, även om ansvaret för dessa styrkor alltmer flyttas till landets delstater.³¹⁹

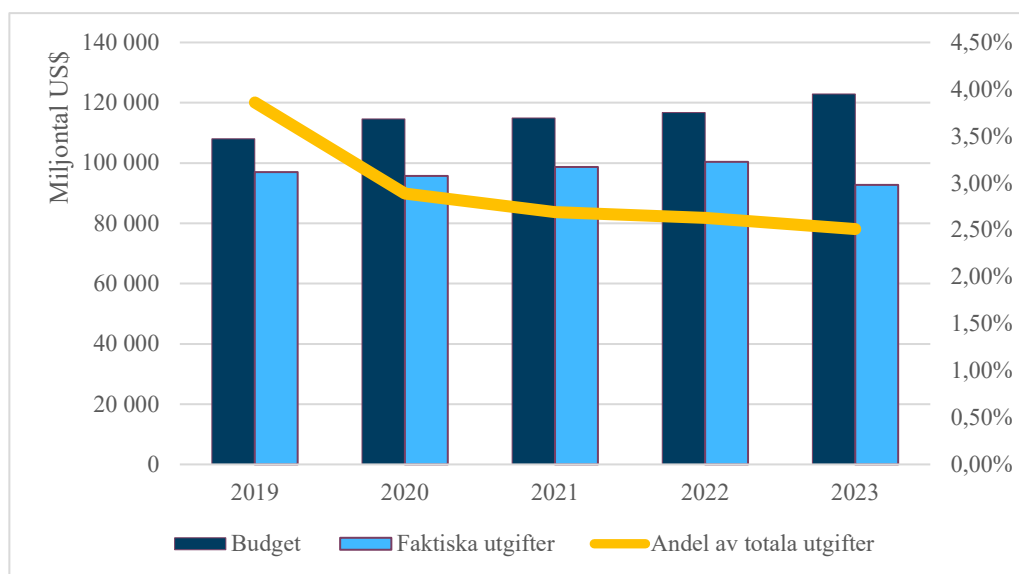
Armén består av åtta kommandon med olika geografiska ansvarsområden. Under varje kommando ligger mellan ett och tre förband. Vilken typ av förband som återfinns under varje kommando avgörs av operationsmiljön. Exempel på förbandstyperna är mekaniserade-, motoriserade-, stridsvagns-, djungel-, lätta eller fallskärmsjägerförband. I den här strukturen återfinns även luftvärn-, artilleri-, arméflyg-, samt specialförbandsstrukturer.³²⁰

Flygvapnet omorganiserades 2017 och delades då in i 12 enheter (eller vingar) spridda över hela landet och med varierande förmågor, från transport till övervakning, patrullering och luftstrid. Vingarna ligger under det så kallade förberedelsekommandot som även utgörs av en luftvärnsbrigad, ett institut som ansvarar för operativ tillämpningsutrustning och taktik, och en träningsbas.³²¹

Marinen utgörs av tre stridande förband som är uppdelade i nio territoriella marindistrikt, samt av marinen och flottstyrkorna. I det senare ingår ytstridsförband, ubåtsförband, marinflygsförband, samt ledningsstrukturer. Marinkåren består huvudsakligen av en amfibiedivision samt stödfunktioner.³²²

Brasiliens försvarsutgifter var år 2022 de sjuttonde största i världen och de största i Sydamerika, även om den brasilianska andelen av de regionala utgifterna har fallit från 57 procent år 2010 till 45 procent 2022.³²³ Orsaken till förändringen är framförallt att utgifterna i dollartermer fluktuerat under de senaste åren på grund av den brasilianska realens nedskrivning och Brasiliens djupa ekonomiska kris under 2010-talet, vilket lett till minskade försvarsutgifter. Utgifterna som en andel av BNP har dock förblivit relativt konstanta, mellan 1,3 och 1,5 procent. Även om det är över medeltalet i Sydamerika (0,9 procent) ligger det under det globala medeltalet på 1,7 procent. Det finns en uttalad ambition inom försvarsmakten att utöka försvarsutgifterna till 2 procent av BNP under de kommande åren och frågan har återkommit regelbundet i den offentliga debatten.³²⁴

Efter en period av fallande försvarsutgifter i reala termer, mycket på grund av den ekonomiska turbulens som drabbat landet sedan 2014, har både Bolsonaro och Lula verkat för att höja försvarsutgifterna i absoluta termer. Sedan 2019 har den totala försvarsbudgeten ökat med drygt 13,5 procent (se Figur 6). Trots det har de faktiska utgifterna fallit med 4,3 procent, parallellt med att försvarsbudgeten som andel av de totala statsutgifterna krympt från 3,8 procent (2019) till drygt 2,5 procent (2023).

Figur 6 – Brasiliens militärutgifter 2019-2022

Källa: *Controladoria-Geral da União* <https://portal.datransparencia.gov.br/orgaos-superiores/52000?ano=2023>

Sett till försvarsgrenarna står armén för den största andelen av utgifterna, med ungefär 45 procent de senaste fem åren, jämfört med knappt 27 procent för marinen och drygt 25 procent för flygvapnet.³²⁵ Den största andelen av utgifterna läggs på personalkostnader, vilka motsvarar 75–88 procent av budgeten beroende på försvarsgren, varav en stor del går till pensioner.³²⁶ Det ger i sin tur ett väldigt litet utrymme för anskaffning av ny försvarsmateriel, vilket är en nyckelorsak till Brasiliens föråldrade vapensystem och fördröjda modernisering.³²⁷

6.2 Brasiliens försvarspolitik

Trots avsaknaden av direkta hot har Brasiliens försvarsmakt utformat en tydlig försvarspolitik och strategi. Försvarspolitiken började växa fram i samband med demokratiseringen under 1990-talet och allt eftersom Brasiliens ekonomi blev allt starkare.³²⁸ I takt med detta ansågs det att Brasilien behövde en modern försvarsmakt som var redo för 2000-talets utmaningar och kunde möjliggöra landets maktprojicering. Liknande politiska dokument arbetades även fram i andra länder i grannområdet under den här tiden.³²⁹

Den reform- och moderniseringsprocess som påbörjades på 1990-talet pågår än idag. Under de första åren arbetade man fram landets första försvarspolitiska dokument (*Política de Defesa Nacional*, PDN), som publicerades 1996, och tre år senare etablerades ett försvarsgrensövergripande försvarsdepartement som skulle koordinera de tre försvarsgrenarna. Tidigare hade försvarsgrenarna styrts av olika departement. År 2005 publicerade Brasilien ett nytt försvarspolitiskt dokument (*Política Nacional de Defesa*, PND), som tre år senare kompletterades med den första nationella försvarsstrategin (*Estratégia Nacional de Defesa*, END). I PND beskrivs det brasilianska försvarets hotbild och åtta huvudsakliga målsättningar definieras för försvaret:

1. ”Garantera [Brasiliens] suveränitet, kulturarv och territoriella integritet”
2. ”Säkerställa en försvarsförmåga som tillåter utförandet av försvarsgrenarnas grundlagsstiftade uppdrag”
3. ”Främja den teknologiska och produktiva autonomi inom försvarssektorn”
4. ”Bevara den nationella sammanhållningen och enigheten”
5. ”Skydda brasilianska medborgare, tillgångar och intressen utomlands”
6. ”Utöka samhällets medverkan i frågor som rör det nationella försvaret”
7. ”Bidra till regional stabilitet och internationell fred och säkerhet”
8. ”Förhöja Brasiliens status inom det internationella samfundet och uppnå en plats inom beslutsfattande processer.”³³⁰

I den nationella försvarsstrategin, END, bygger man vidare på målsättningarna genom att definiera 18 olika försvarsstrategier och 86 försvarsstrategiska handlingar som ska genomföras för att nå respektive målsättning.³³¹ Vidare beskriver strategin nio förmågor som ses som kritiska för landets försvar. Dessa är försvarsförmågan, snabbinsatsförmågan, avskräckningsförmågan, koordinerings- och kontrollförmågan, förmågan att hantera och sprida information, logistik, strategisk rörlighet, mobiliseringsförmågan, och förmågan till teknologisk utveckling.³³² I likhet med Sveriges totalförsvarspolitik syftar den brasilianska försvarspolitiken till att aktivera hela samhället för att uppnå målsättningarna. ”Det brasilianska samhället bör därför bli mer medvetet om sitt ansvar i att bevara landets suveränitet och lägga vikt vid att förse sig med en strategisk vision som stärker förmågan att garantera och uppnå sitt legitima anspråk”, lyder END-dokumentets introduktion.³³³

Tillsammans utgör de två senare dokumenten, PND och END, stommen i den brasilianska försvarspolitiken. Ett tredje dokument, Vitboken för det nationella försvaret (*Livro Branco de Defesa Nacional*), togs fram 2012. Vitboken ger i fem kapitel en översikt av Brasiliens olika försvarspolitiska komponenter, detaljerade förmågor, moderniseringsplaner och finansiering.

Enligt en lag från 2010 ska de tre dokumenten förnyas och godkännas av kongressen vart fjärde år.³³⁴ De senaste upplagorna togs fram 2020, och nästa iteration väntas 2024. Dock har inte kongressen godkänt de försvarspolitiska dokumenten sedan 2012. Den politiska turbulens som drabbat landet sedan 2014 kan vara en förklaring till detta. År 2020 blev dokumenten godkända av senaten, men aldrig undertecknade av presidenten. Detta har lett

till en grad av ovisshet om vilket dokument som faktiskt är aktuellt och bör implementeras.³³⁵

6.2.1 Ambition och verklighet

De försvarspolitiska dokumenten utgjorde något av ett paradigmskifte i Brasilien. I dokumenten pekade regeringen för första gången ut vilka hot och utmaningar man ansåg sig stå inför och definierade parametrar som skulle ledsaga försvarspolitiken i ett medellångt och långsiktigt perspektiv. Regeringen formulerade även prioriteringar och försökte förbättra styrningen av försvarsgrenarna.³³⁶ Vidare är försvaret det enda området inom den brasilianska politiken där man tagit fram en vitbok.³³⁷ Dessutom ämnade dokumenten förbättra transparensen och ansvarsutkrävandet inom försvaret, genom att ge försvarsdepartementet rollen att utforma politiken och kongressen bemyndigande att godkänna den. Civilsamhället ges också insyn och möjlighet att påverka dokumenten genom seminarier och debatter som hålls i samband med deras publicering vart fjärde år.³³⁸

I praktiken menar dock flera säkerhetspolitiska experter, inklusive personer som varit med och utformat dokumenten, att försvarsdepartementet har ett relativt litet utrymme att definiera de stora försvarspolitiska målen.³³⁹ Departementet ses fortfarande som en ganska ung institution som saknar auktoritet. Istället definierar varje försvarsgren, vars staber är mer etablerade och har större autonomi, sina egna prioriteringar och moderniseringsbehov i de slutliga dokumenten. Detta, menar flera experter, leder till en viss tvetydighet eller bristande realism i moderniseringsmålen. I praktiken innebär det att dokumenten inte fyller sin initiala funktion, det vill säga att formulera en gemensam vision för försvarsprojekt, vilket i sin tur delvis förklarar fördröjningen av de olika grenarnas modernisering. Försvarsdepartementets huvudsakliga roll handlar istället om att övertala finansdepartementet att godkänna den finansiering som efterfrågas, snarare än att utforma och driva politiken.³⁴⁰

Kongressens insyn anses också vara begränsad. Den huvudsakliga anledning som lyfts av experter är att det inom institutionen finns relativt lite intresse för och kompetens avseende försvarspolitiska frågor. En central anledning är att försvarspolitiska frågor hamnar väldigt långt ner på väljarnas prioriteringslista. Istället får frågor som sjukvård, hälsa och kriminalitet förtur eftersom de ”vinner röster”.³⁴¹ Dessutom är många av de frågor som lyfts i dokumenten för tekniska för kongressledamöter som saknar tid att sätta sig in i exakt vilka förmågor som bör utvecklas eller vilken typ av vapensystem som bör upphandlas. Vissa menar också att försvarsmakten är en av de mest betrodda institutionerna i landet, vilket bidrar till det låga intresset bland politikerna.

Även civilsamhällets roll anses begränsad. Trots att akademiker och andra representanter för civilsamhället regelbundet bjuds in till seminarier och debatter om de försvarspolitiska dokumenten finns det väldigt lite utrymme att påverka innehållet.³⁴²

Trots bristerna bör det understrykas att flera experter ser positivt på de försvarspolitiska dokumenten. För det första uppfattas Brasilien ha lyckats hantera vissa av de motstridigheter mellan mål och strategier som identifierades i de första versionerna av dokumenten. Vidare ställer sig experter även positiva till att civilsamhället bjuds in att delta i processen, även om civilsamhällsorganisationerna i praktiken inte har möjlighet att påverka dokumenten på det sätt man hade hoppats.³⁴³

6.3 Försvarsmoderniseringen

Moderniseringen av försvaret är en central aspekt av den brasilianska totalförsvarspolitik. Moderniseringen har flera drivkrafter och/eller målsättningar. Den första är att ersätta försvarsmaktens föråldrade vapensystem och förbättra kontrollen över det nationella territoriet, samt att utveckla projicerings- och avskräckningsförmågan, framförallt i Amazonas och Sydatlanten (se avsnitt 4.2.1). Den andra drivkraften är att minska de stora personalkostnaderna och skaffa sig mer moderna förmågor. Brasilien vill, i samband med dessa två mål, öka sin maktprojicering och status inom det internationella samfundet.³⁴⁴ Den tredje drivkraften är att utöka tillväxtmöjligheterna för brasilianska företag och industrier genom att få tillgång till nya teknologier. Man vill, relaterat till detta, minimera beroendet av andra makter och hålla produktionen inom landets gränser.³⁴⁵

Moderniseringen av försvaret finner uttryck i END samt i den tjugoåriga materielförsörjningsplanen, *Plano de Articulação e de Equipamento de Defesa* (PAED). PAED är en konsolidering av 35 moderniseringsprogram som utformats av de tre försvarsgrenarna.³⁴⁶ Vid sidan om de två geostrategiska områden som identifieras i PND och END, definierar dokumenten även tre strategiska sektorer inom vilka försvarsmakten ska utöka sina förmågor: rymd, cyber och kärnkraft.³⁴⁷ Brasilien avser att utöka sin kärnkraftsproduktion, framförallt till gagn för marinen som planerar att bygga kärnkraftsdrivna ubåtar. Varje försvarsgren genomför nu tre prioriterade moderniseringsprogram vardera som alla har flera olika projekt.

6.3.1 Arméns modernisering

Armén genomför sedan 2011 tre huvudsakliga moderniseringsprogram som syftar till att förbättra rörlighet, övervakning och kontroll.

Det första programmet, *Sistema Integrado de Monitoramento de Fronteiras* (Sisfron), rör integrerad gränsövervakning och har som målsättning att stärka och förbättra arméns närvaro i landets gränsområden, vilka sträcker sig över 16 886 kilometer och till stora delar är glesbefolkade.

Det andra programmet handlar om en ny typ av bepansrade amfibiefordon av modellen *Guaraní*, som sedan 2012 börjat ersätta pansarfordonen *Urutu* och *Cascavel*, vilka har varit i bruk sedan 1970- och 80-talen. Programmet löper fram till och med 2040 och ska leverera över 1 500 fordon i flera varianter.

Det tredje programmet går under namnet *Proteger* (Skydda) och har som målsättning att förbättra arméns förmåga att skydda kritisk infrastruktur och större evenemang, ingripa i samband med naturkatastrofer och sättas in i lag och ordningsinsatser (se avsnitt 3.3.2) framför all genom digitala plattformar. Programmet, som utvecklades över en tolvårsperiod, handlar om att driftsätta ett nätverk av fasta och mobila koordineringsenheter och operationscentra som kan verka under större evenemang som de Olympiska spelen 2016.

6.3.2 Marinens modernisering

Marinens tre huvudsakliga moderniseringsprogram ämnar förbättra möjligheterna till maktprojicering till havs och stärka den brasilianska industrin, forskningen och autonomi.

Det första programmet, som påbörjades redan 1979, syftar till att kunna anrika uran och att producera kärnkraft. Den första kärnkraftsreaktorn väntas komma i bruk år 2027.³⁴⁸

Det andra programmet syftar till att utveckla ett nav för marin maktprojicering. Det inkluderar flera delprogram, som bland annat rör utveckling av fyra konventionella och en kärnkraftsdriven ubåt, och att bygga en ny marinbas samt ett skeppsvarv som ska producera fartyg. Utvecklingen av ubåtsprogrammet *Programa de Desenvolvimento de Submarinos* (PROSUB) pågår sedan 2008, då Brasilien ingick i ett bilateralt avtal med Frankrike och de brasilianska ubåtarna bygger på den franska ubåtsmodellen *Scorpène*. De två första programmen av konventionella ubåtar – *Riachuelo* och *Humaitá* – lanserades 2018 respektive 2023. De två kommande modellerna har fördröjts, men ska enligt plan lanseras under två års tid från och med 2024. Tillverkningen av den kärnkraftsdrivna ubåten påbörjades i oktober 2023 och den väntas vara klar inom en tioårsperiod.³⁴⁹ Programmet ska sedan expanderas och man planerar att bygga en flotta på totalt 21 ubåtar innan 2047, varav sex ska vara kärnkraftsdrivna.³⁵⁰ När Brasilien utvecklat sin ubåtsförmåga blir landet det enda i Sydamerika och ett av sju länder globalt som kommer att ha en kärnkraftsdriven ubåt.³⁵¹

Slutligen planerar marinen för ett integrerat system för övervakning av det område i Brasiliens territorialvatten som kallas för ”Blå Amazonas” – *Sistema de Gerenciamento da Amazônia Azul (SisGAz)*. Systemet bygger på satelliter, radar och undervattenssensorer.³⁵²

6.3.3 Flygvapnets modernisering

Flygvapnets tre moderniseringsprogram består i första hand av att förbättra jaktflygsförmågan.

Brasilien ingick 2014 ett avtal med svenska Saab om att upphandla och producera totalt 36 Jas 39 Gripen-flygplan.³⁵³ Tjugoåtta kommer att vara av modellen E och resterande åtta kommer att vara av modellen F. Femton av planen väntas produceras i Brasilien från och med 2025.³⁵⁴ De nya Gripenplanen kommer att ersätta de franska flygplan av modellen Mirage 2000 som togs ur bruk 2013, och förbättra flygvapnets förmåga att genomföra spaning över stora ytor, både till havs och över land, samt stärka den brasilianska industrin och dess autonomi.³⁵⁵

Den andra moderniseringsplanen är att expandera den inhemska produktionen av det medelstora transportflygplanet KC-390, som byggs av Embraer. Flygplansmodellen syftar till att förbättra de väpnade styrkornas mobilitet och utöka Brasiliens förmåga till maktprojicering, bland annat genom att möjliggöra tankning i luften, samt till att stärka den nationella försvarsindustrin. Utvecklingen av KC-390 påbörjades 2009 och väntas leda till en tillverkning av flera hundra enheter för export till mer än 70 länder, till ett försäljningsvärde av 20 miljarder amerikanska dollar över kommande 20-årsperiod.³⁵⁶ Avtal har redan slutits med Argentina, Portugal, Tjeckien och Österrike och Sverige har skrivit på en avsiktsförklaring för att upphandla dem.³⁵⁷ Den tredje moderniseringsplanen är det strategiska programmet för rymdsystem – *Programa Estratégico de Sistemas Espaciais* (PESE). PESE ämnar utveckla och upphandla förmågor för att skjuta upp och driva rymdplattformar. Användningsområdet för PESE kommer således vara både civilt och militärt. Den militära delen förväntas ge understöd till satellitbaserade övervakningssystem inom de andra försvarsgrenarna, som Sisfron och SisGAz. Till en början planeras sex satellitkonstellationer i låg omloppsbana och i ett senare skede tre satelliter i geostationär omloppsbana.

6.4 Försvarsekonomiska och industriella förutsättningar

En central komponent i Brasiliens försvarspolitik, strategi och modernisering är att utveckla och stärka den inhemska försvarsindustriella basen. Den brasilianska vitboken (se avsnitt 6.2) definierar den försvarsindustriella basen som ”den grupp av industrier och företag som [...] deltar i ett eller flera steg av forskning, utveckling, tillverkning, distribution eller underhåll av försvarsprodukter.”³⁵⁸ Definitionen av försvarsprodukter kan således tolkas ganska brett, då de refererar till både varor och tjänster. Dock exkluderar Brasilien produkter som levereras till försvarsmakten men som endast är för civila ändamål.³⁵⁹

Den centrala målsättningen i försvarsstrategin är att öka den inhemska produktionen och stärka landets autonomi. Även om en del av Brasiliens försvarsmateriel levereras av lokala företag så upphandlas en stor del från utlandet, vilket innebär sårbarheter för underhåll och modernisering av försvarsmateriel. Därför är en viktig del av strategin att attrahera högteknologiska investeringar från utlandet, ofta med krav om teknologiöverföring och utveckling och tillverkning i Brasilien. Tanken är att detta ska skapa fler arbetsmöjligheter inom sektorer med högre mervärde, som forskning och utveckling, samt skapa *spin off*-effekter i andra sektorer och på så sätt expandera och diversifiera den brasilianska industrin. Ambitionen är att en del av de lokalt producerade vapensystemen ska säljas till den brasilianska försvarsmakten. En stor del är också ämnad för export, framförallt till marknader där Brasilien anses ha en konkurrensfördel, som länder i globala syd.

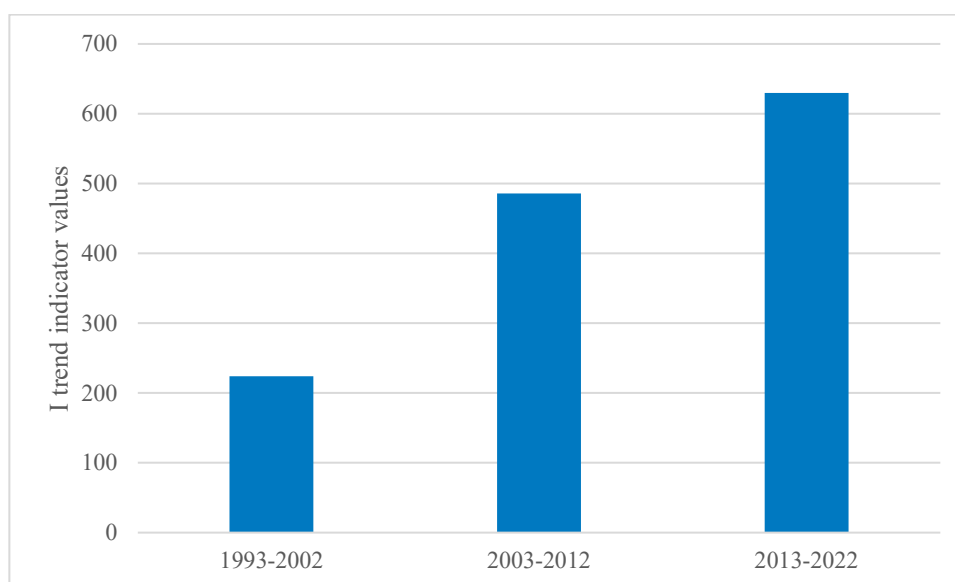
Enligt den brittisk-amerikanska tankesmedjan *International Institute for Strategic Studies* (IISS) uppskattades Brasiliens försvarsindustriella företag år 2021 till 1 200, varav 110 anses vara strategiska försvarsföretag.³⁶⁰ Bland de lokala producenterna räknas företag som Embraer, som i början av 2000-talet tog fram det mellanstora transportflygplanet KC-390, och Avibras, som utvecklat raketartillerisystemet *ASTROS II* MK6. Brasilien importerar också en stor andel av sin försvarsmateriel, exempelvis det tyskutvecklade självgående luftvärnssystemet *Gepard 1A2*, den ryskproducerade bärbara och målsökande luftvärnsroboten *Igla-S* (SA-24 *Grinch* enligt Natos benämning), samt den amerikanska anti-ubåtshelikoptern S-70B *Sea Hawk*.

I och med den brasilianska försvarsmaktens stora moderniseringsbehov förlitar sig de olika försvarsgrenarna även på försvarsmaterielsamarbeten i olika format med utländska aktörer. Syftet är att påskynda tillväxten av inhemskt kunnande genom att upprätta samarbeten med krav på lokal produktion och teknologiöverföring. Det bepantrade trupptransportfordonet VBTP-MR *Guaraní* är ett exempel. Det togs fram i början av 2000-talet och började produceras lokalt 2013. *Guaraní* utvecklas tillsammans med den italienska fordonsproducenten Industrial Vehicles Corporation (IVECO), men programmet ämnar säkra 90 procents nationalisering.³⁶¹

Brasilien har även ingått samarbeten med utländska försvarsmaterielproducenter för mer avancerade vapensystem. Dit räknas PROSUB, där man utvecklar och bygger fem ubåtar baserade på ubåtsklassen *Scorpène*, vilken har tagits fram av det franska företaget Naval Group. De brasilianska modellerna är dock längre än de franska ubåtarna. Slutligen lanserade regeringen F-X2 programmet 2008 som ämnade modernisera flygvapnet och ersätta många föråldrade flygplan av typen Mirage 2000. Under 2014 ingick flygvapnet ett avtal med Saab för att utveckla och tillverka en ny generation Jas 39 *Gripen* (modellerna E och F).³⁶² Drygt hälften av de 36 flygplan som initialt beställdes ska byggas i Sverige, medan 15 ska monteras vid Embraers fabrik i Gavião Peixoto, i den sydöstra delstaten

São Paulo. Av de 36 planen ska 28 vara ensitsiga modeller (Gripen E) och åtta ska vara tvåsitsiga (Gripen F).³⁶³ Projektet är mycket strategiskt betydelsefullt för Brasilien tack vare dess höga grad av teknologiöverföring.³⁶⁴

På uppdrag av försvarsdepartementet publicerade Brasilianska myndigheten för industriell utveckling (*Agência Brasileira de Desenvolvimento Industrial*, ABDI) och Institutet för forskning i tillämpad ekonomi (*Instituto de Pesquisa Econômica Aplicada*, IPEA) under år 2016 en omfattande kartläggning av den nationella industribasen. Den två år långa studien ämnade ge en systemisk översikt av den brasilianska försvarsindustrin. Det är den enda som har publicerats av sitt slag. I studien konstaterar ABDI och IPEA att den brasilianska försvarsindustrin har en lång tradition. Under de första 15–20 åren under den senaste militärdiktaturen (1964–88) expanderade den kraftigt, för att sedan krympa parallellt med avindustrialiseringen av den brasilianska ekonomin. 1990-talet präglades av en djup ekonomisk kris för sektorn och flera storföretag var nära att gå i konkurs. Förklaringarna till krisen är flera, men den huvudsakliga var att efterfrågan på den internationella marknaden gick ner, framförallt efter Kuwaitkriget, parallellt med att försvarsutgifterna i Brasilien följde samma trend. Den försvarsindustriella basen återhämtade sig dock under det efterföljande årtiondet och har fortsatt att växa de senaste tjugo åren (se Figur 7).³⁶⁵

Figur 7 – Brasiliens vapenexport 1993-2022

Källa: SIPRI, Arms Transfers Database

Rapporten konstaterar också att den brasilianska industrin är relativt diversifierad, med företag som är aktiva i åtta olika segment: lätta och tunga handeldvapen och ammunition, samt explosiva ämnen; elektroniska system och lednings- och styrningssystem; militärmarina plattformar; kärnkraftsdrivning; markmilitära plattformar; luftmilitära plattformar; rymdsystem med militär inriktning; och utrustning för individuellt bruk.³⁶⁶ Dock är det luftmilitära området det dominerande och även det område där man förväntar sig mest export, framförallt av Embraers KC-390. Mellan 2000 och 2013 stod segmentet för 81 procent av Brasiliens export av militära produkter.³⁶⁷

Den brasilianska staten är både en viktig kund och en tillväxtfrämjande aktör. Kundrollen spelas framförallt av försvarsmakten men också av andra säkerhetsrelaterade myndigheter på delstatsnivå. Staten tillämpar också en särskild beskattningsordning för företag som anses verka inom industribasen eller vara strategiskt viktiga.³⁶⁸ Beskattningsordningen

togs först fram genom ett lagdekret 2010 men antogs som lag 2012. Lagen ”etablerar normer och regler för upphandling och utveckling av försvarsprodukter samt regler för att främja det försvarsstrategiska området.”³⁶⁹ I praktiken innebär lagen att företag som verkar inom försvarsindustrin och uppfyller statens krav för att kvalificera sig som försvarsstrategiska företag (*Empresas Estratégicas de Defesa*, EED:s) kan få skatte- och tulllättnader för en rad olika aktiviteter, bland annat för försäljning på den inhemska marknaden eller för import av komponenter.³⁷⁰ Enligt vissa rapporter kan skatteförpliktelserna sänkas med upp till 70 procent.³⁷¹ Under ett möte mellan representanter från försvaret och försvarsindustrin i april 2022 konstaterades det att försvarsmakten betalat ungefär 100 miljarder *reais* (ungefär 212 miljarder svenska kronor) mindre för kontrakt som genomfördes mellan 2014 och 2021, än man skulle ha gjort utan den särskilda beskattningsordningen.³⁷²

Prioriteringen av försvarsindustrins expansion har haft viss effekt på statens utgifter för försvarsmateriel. Mellan 2004 och 2010 ökade andelen av försvarsbudgeten som lades på försvarsmateriel från 0,6 procent till 10,3 procent.³⁷³ Data för det senaste årtiondet saknas men det är dock högst sannolikt att utgifterna minskat i och med de ekonomiska kriser som Brasilien har genomgått. Trots att försvarsmakten hävdar att statliga besparingar har gjorts signalerar flera analyser som gjorts de senaste fem åren att få företag inom försvarsindustrin använder sig av beskattningsordningen. De två vanligaste anledningar som nämndes av försvarsindustriella företag var en oregelbunden och oviss efterfrågan från staten samt komplexa regler och byråkratiska processer.³⁷⁴

De konjunktursvängningar som noterats de senaste åren har ofta lett till att moderniseringen, genom upphandling av nya vapensystem, har fördröjts. Den kärnkraftsdrivna ubåten SN-BR *Álvaro Alberto* har blivit försenad flera gånger och var initialt planerad att levereras 2029 men väntas först 2034.³⁷⁵ Även Gripenprojektet blev försenat. Initialt skulle flygplansleveransen börja 2019 och vara klar 2024, men de första planen levererades först 2023.³⁷⁶

Förseningarna innebär att företag som huvudsakligen säljer till staten riskerar vinstbortfall eller begränsningar i sin egen modernisering eller expansion. Andra företag tvingas diversifiera sin tillverkning genom att producera produkter med dubbla användningsområden eller hitta nya marknader utomlands. Men de möjligheterna kan vara begränsade, beroende på i vilket marknadssegment företaget verkar. Exempel på detta är de marina och nukleära områdena, eftersom de potentiella exportmarknader som finns utgörs av avancerade ekonomier som redan har starka inhemska försvarsindustrier eller inhemsk kärnkraftsproduktion.

Givet den ovissa inhemska efterfrågan har många brasilianska företag riktat in sig på att exportera utomlands. Exportmarknaderna skiljer sig åt beroende på i vilket marknadssegment företagen är aktiva, men flygplanssegmentet har visat sig attraktivt. Embraers KC-390 har exempelvis exporterats till ett flertal europeiska Natoländer, som Nederländerna, Portugal, Tjeckien och Österrike, men även utomeuropeiska länder som Indien. Ett flertal andra länder har också visat intresse för modellen och enligt vissa uppskattningar kan företaget komma att sälja nära 500 enheter under de kommande tjugo åren.³⁷⁷ Även trupptransportfordonet *Guaraní* har sålts utomlands, framförallt i tillväxtekonomier som Argentina, Filippinerna och Ghana.

Dock medför försäljning utomlands även vissa risker, inte minst för höggradigt komplexa vapensystem, vilka ofta har väldigt diversifierade värdekedjor. Det kan i sin tur leda till en förhöjd politisk risk, vilket kan begränsa eller förhindra försäljningar. I februari 2023 inlade Tysklands exportkontrollmyndighet *Bundesamtes für Wirtschaft und*

Ausfuhrkontrolle veto mot Brasiliens planerade försäljning av *Guaraní* till Filipinerna. Anledningen var, enligt medierapportering, Filipinernas svaga skydd av mänskliga rättigheter. Andra källor har tolkat Tysklands agerande som ett svar på Brasiliens vägran att sälja samma fordon till Ukraina. Embargot lyftes dock sex månader senare, efter att de stålplåtar som tillverkats av tyska Thyssenkrupp ersatts av plåtar som tillverkats av svenska SSAB.³⁷⁸

Sammanfattningsvis står det klart att Brasiliens försvarsindustri är attraktiv, både för den brasilianska staten och på exportmarknader. Det går också att konstatera att den är relativt diversifierad. Dock står den inför flera risker och utmaningar som sannolikt kommer påverka olika segment till olika grad. Överlag är det statens oregelbundna finansiering av forskning och utveckling på grund av konjunktursvängningar som står i vägen, framför allt för utvecklingen av det marinmilitära området. Därför är en central utmaning att sänka personalkostnaderna inom de olika försvarsgrenarna, men framför allt inom armén. Andra segment, som flygområdet, visar tecken på större motståndskraft, inte minst med tanke på den ökade efterfrågan från ett flertal Natoländer. Även marksektorn framstår som attraktiv på flera marknader. Dock står bägge segmenten inför potentiellt högre politiska risker framgent, på grund av det alltmer spända geopolitiska läget. För att minimera dessa risker kommer den brasilianska regeringen behöva balansera sina relationer varsamt, med dels de nuvarande strategiska partnerländerna och dels beslutsfattare i nya exportmarknader.

7 **Utsikter för Brasiliens säkerhetspolitiska färdriktning**

Den här studien har gett en översikt över Brasiliens säkerhetspolitik och analyserat dess färdriktning. Den centrala forskningsfrågan som drivit studien har varit: Hur påverkar Brasiliens anspråk på höjd internationell status dess relationer till väst, Kina och Ryssland?

Det övergripande svaret på den frågan är att det beror på vilka faktorer och vilket sammanhang man analyserar. Brasiliens relationer till väst, Kina och Ryssland motiveras av varierande drivkrafter som uttrycks olika beroende på sammanhang. Baserat på den empiri som samlats in för den här studien dras slutsatsen att Sveriges och västs relationer med Brasilien idag inte hotas av landets relationer med ett aggressivt Ryssland eller med en allt starkare makt i Kina.

Givet avsaknaden av externa hotaktörer utgör Brasiliens ambitioner om högre status en central drivkraft i utformandet av landets säkerhetspolitik. Trots att Brasilien saknar en uttalad strategisk kurs framkommer ett visst historiskt mönster genom landets agerande och ställningstaganden på den internationella arenan. Agerandet bygger framförallt på en garderingspolitik, genom vilken Brasilien försökt skapa sig en ledarroll inom det globala syd, för att på så vis utöka sin status gentemot historiska maktcentra inom västvärlden. Det har i sin tur givit Brasilien en relativ flexibilitet i sitt agerande. Detta innebär att landet, å ena sidan, har kunnat ställa sig bakom västvärlden i sammanhang som har gynnat Brasiliens nationella intressen eller, å den andra, har kunnat bygga upp ett gemensamt motstånd inom det globala syd mot västledda aktioner som kan skada landets säkerhetspolitiska intressen.

Garderingspolitiken har lett till att Brasiliens säkerhetspolitiska beslut tidvis kan uppfattas som tvetydiga, vilket ibland har skapat oförståelse, frustration eller oro bland landets historiska partnerländer i väst. Tvetydigheten har sannolikt förstärkts av att Brasiliens säkerhetspolitiska agendasettande har fragmenterats och spridits från Itamaraty och försvarsmakten till andra myndigheter och intressegrupper, samtidigt som dessa har drivit på en diversifiering av landets utrikespolitiska relationer. Resultatet är att Brasiliens säkerhetspolitik idag är mångfacetterad och komplex, där relationer med olika maktspelare uppfyller olika ändamål från ett brasilianskt perspektiv.

I ett allt mer spänt och ovisst geopolitiskt klimat innebär detta att Brasiliens säkerhetspolitiska färdriktning är, och med stor sannolikhet kommer förbli, osäker i flera år framåt. Många olika indikatorer, både interna och externa, spelar in och förklarar varför brasilianska ledare kan välja att prioritera relationer med vissa länder över andra. Däribland finner vi ambitionen om stormaktsstatus, handelsmönstret, investeringsflödet, efterfrågan på kunskapshöjande och viljan att expandera industrin och tillverkningen, samt försvarsmoderniseringen och det inrikespolitiska läget. Vidare spelar även det geopolitiska klimatet i närområdet och mellan stormakterna en central roll.

Ser man till Brasiliens övergripande mål om stormaktsstatus och ambitionen att utmana västs dominans på den internationella arenan kommer landet sannolikt att fortsätta förespråka och verka för vad man uppfattar som en multipolär värld, där Brasilien tar en av flera ledarroller. I det scenariot kommer Indien, Kina och Ryssland förmodligen fortsätta utgöra viktiga politiska samarbetspartner, inte minst via Brics men också inom FN-systemet, tack vare att länderna delar liknande mål. Dessa länder har dock ingen enhällig uppfattning

om hur en multipolär värld bör se ut. Ländernas egna säkerhetspolitiska prioriteringar, inte minst i regioner som Brasilien ser som strategiska, framförallt Sydamerika, kan därför utgöra en möjlig spänningspunkt i framtiden. Det kan i sin tur utgöra en möjlighet till ett närmande mellan Brasilien och väst.

Ser man på handeln kommer relationerna med Kina och Ryssland förmodligen att förbli starka under en överskådlig framtid, eftersom en drastisk nedskärning i de kommersiella relationerna skulle kunna orsaka politisk ovisshet och instabilitet i Brasilien. Dock innebär den obalanserade handeln med dessa länder en möjlig risk för Brasilien på sikt. Det kan i sin tur skapa möjligheter att stärka handelsrelationerna med väst, inte minst genom ett möjligt handelsavtal mellan Mercosul och EU. Av vikt är då att Brasilien leder förhandlingarna för Mercosuls räkning och att brasilianska företag, inte minst jordbrukarna, drar nytta av en handelsexpansion till Europa.

Sett till direktinvesteringar från utlandet kommer Brasilien med största sannolikhet fortsätta att prioritera kapital från västerländska företag, tack vare de möjligheter de för med sig gällande kunskaps- och teknologiöverföring, vilket fortsätter vara en brasiliansk prioritet. På samma sätt kommer västerländska vapensystem sannolikt fortsätta vara attraktiva för den brasilianska försvarsmakten- och industrin, som kan få tillgång till ny teknologi och utöka sin kunskapsnivå. Det brasilianska försvarsmaterielsamarbetet med väst uppfyller således två huvudsakliga funktioner. Den första är att det förhöjer Brasiliens försvarsförmågor, vilket i sin tur kan snabba på landets försvarsmmodernisering samt förstärka dess förmåga till maktprojicering. För det andra kan det snabba på den brasilianska ekonomins diversifiering genom att expandera och stärka tillverkningsindustrin för att utöka produktionen och exporten av mervärdesprodukter och därmed, på sikt, minska beroendet av jordbruksexport. Nära kopplat till detta är att västerländska direktinvesteringar fortsatt dominerar den brasilianska marknaden, vilket troligen kommer att stärka den funktionella kopplingen till västvärlden. På sikt innebär det att Brasiliens handelsberoende av Kina och Ryssland kan reduceras. Resultatet är att Brasiliens strategiska autonomi stärks och landets status lyfts. Men det förutsätter också att västerländskt kunnande förblir konkurrenskraftigt och mer attraktivt än det kinesiska alternativet.

Nära relaterat till detta är Brasiliens militärstrategiska samarbeten med väst, som förmodligen kommer att förbli starka. Trots att retoriken mot Kina och Ryssland över lag är positiv så finns det få indikatorer på en vilja att i närtid utveckla samarbetet på det försvarspolitiska planet. Även om Brics är ett viktigt politiskt forum där de grundande medlemmarna kan stärka sina respektive profiler inom det globala syd, så finns det få tecken som pekar på en vilja att fördjupa samarbetet utanför handelsområdet. Ytterst få militärövningar har utförts med Kina eller Ryssland. USA och andra västländer kommer således förmodligen fortsätta vara viktiga samarbetspartner på försvarsområdet på medellång sikt.

Försvvarssamarbetet med Sydamerika kommer även det förmodligen förbli en prioritet under resten av Lulas mandatperiod, även om det finns vissa spänningar med viktiga partnerländer som Argentina. I en kontext av växande geopolitiska spänningar finns också en risk att Brasiliens försvarsmmodernisering kan leda till ett regionalt säkerhetsdilemma, där landets stärkta försvarsförmågor uppfattas som aggressiva av länder i närområdet och leder till en kapprustning. Givet de förseningar som redan konstaterats i de olika utvecklingsprogrammen under det senaste årtiondet, tillsammans med redan etablerade försvvarssamarbeten, är sannolikheten låg för en ökad regional kapprustning.

Från svensk sida bör man dock fortsätta att bevakna Brasiliens säkerhetspolitiska utveckling under kommande år, inte minst efter att Sverige uppnått full medlemstatus inom Nato samtidigt som det geopolitiska läget ser ut att bli allt mer spänt och oförutsägbart. Olika typer av scenarioanalyser och prognoser, som tar i akt flera olika variabler och indikatorer, kan därför vara viktiga verktyg för att stärka förståelsen av Brasiliens säkerhetspolitiska färdriktning.

7.1 Vidare forskning

Studiens omfång är brett och har gett läsaren en övergripande bild av Brasiliens säkerhetspolitik. Vidare bevakning och analyser är därför viktiga för att skapa en mer nyanserad förståelse av Brasilien, dess säkerhetspolitik och vilka risker och möjligheter detta innebär för relationerna med väst i allmänhet och Sverige i synnerhet. Av vikt för svenska intressen är att förstå hur Brasiliens relationer till Kina och Ryssland påverkar landets ställningstaganden och säkerhetspolitik, samt vilka konsekvenserna kan vara för svenskt men också europeiskt försvarssamarbete.

Fallstudier som analyserar Brasiliens bilaterala relationer med enskilda länder, exempelvis Ryssland eller Kina, skulle kunna bidra till en djupare förståelse och kunskap om vilka risker de utgör för ett svenskt försvarssamarbete. Dessa studier skulle bland annat kunna jämföra retoriska uttalanden med de faktiska relationerna, exempelvis genom en diskursanalys för att förstå hur narrativet skiftat mellan olika regeringar och genom åren. För att komplettera analysen skulle man kunna jämföra forskningsunderlaget med handelsrelationerna på olika områden, exempelvis uppdelade i de sektorer som anses strategiska. Alternativt kan man jämföra de frågor som omnämns mest i den brasilianska diskursen med handelsdata i andra sektorer. Den här studien har exempelvis konstaterat att relationerna till Ryssland stärktes i slutet på 2000-talet och under 2010-talet, både i den officiella diskursen och genom ökad vapenhandel. Trots det noterade vi också en nedgång i handelsbanden. I medierapporteringen påstås ofta att Brasilien har varma relationer med Ryssland, inte minst genom Brics-samarbetet, men också på bilateral nivå. Men trots nära politiska relationer märks det inte samma grad av närhet på säkerhetsområdet. Ytterst få militärövningar har genomförts och ingen rysk försvarsmateriel har importerats till Brasilien under den senaste femårsperioden. Sådan nyansering är kritiskt viktig för att fullt ut förstå riskerna och möjligheterna med ett fortsatt försvarssamarbete med Brasilien.

Appendix – Intervjupersoner

Pseudonym som refereras i rapporten	Titel och beskrivning av erfarenhet och arbetssuppgifter	Datum	Plats för intervjun
Akademiker 1	Utländsk forskare i internationella relationer med över 15 års erfarenhet med forskning om Brasilien och "Syd-Syd" samarbeten.	5 maj 2023	Skype
Akademiker 2	Brasiliansk professor i internationella relationer med över 20 års erfarenhet med forskning om Brasiliens roll i världen, mänskliga rättigheter och klimatpolitik.	27 juli 2023	Skype
Akademiker 3	Brasiliansk professor i internationella relationer och redaktör för tidskrift om Brasiliens internationella relationer med över 30 års erfarenhet.	10 augusti 2023	Skype
Akademiker 4	Brasiliansk filosofie doktor i internationella relationer, med en tidigare karriär på över 40 år som diplomat och tjänsteman på utrikesdepartementet.	17 augusti 2023	Brasília
Akademiker 5	Brasiliansk professor i internationella relationer och senior fellow på en brasiliansk tankesmedja. Huvudsakligt forskningsområde är Brasiliens relationer med Indien.	18 augusti 2023	Rio de Janeiro
Akademiker 6	Brasiliansk professor i statskunskap, internationella relationer och militärkunskap.	18 augusti 2023	Rio de Janeiro
Akademiker 7	Brasiliansk professor och forskare med 20 års erfarenhet av forskning inom försvars- och säkerhetspolitik.	18 augusti 2023	Rio de Janeiro
Akademiker 8	Brasiliansk forskare inom försvarspolitik och internationella relationer med 15 års erfarenhet.	18 augusti 2023	Rio de Janeiro
Akademiker 9	Utländsk lektor i brasiliansk försvars- och säkerhetspolitik med 25 års erfarenhet.	21 augusti 2023	Rio de Janeiro
Policyrådgivare 1	Säkerhetspolitisk rådgivare i presidentkansliet, med tidigare erfarenhet som rådgivare inom försvarsdepartementet och som professor i internationella relationer.	17 augusti 2023	Brasília
Policyrådgivare 2	Försvarspolitik rådgivare till försvarsdepartementet och professor i internationella relationer.	17 augusti 2023	Brasília
Diplomat 1	Diplomat med 20 års erfarenhet.	17 augusti 2023	Brasília
Diplomat 2	Diplomat med över 30 års erfarenhet från försvarsmakten.	17 augusti 2023	Brasília

Referenser

- ¹ Jurt, J. "Le Brésil: un État-nation à construire : Le rôle des symboles nationaux: de l'empire à la république" ; Salgado, P. "Agency and geopolitics: Brazilian formal independence and the problem of Eurocentricism in international historical sociology", *Cambridge Review of International Affairs*, 2020, Vol. 33, No. 3, 423-451 <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1638343>.
- ² Jurt, J. "Le Brésil: un État-nation à construire : Le rôle des symboles nationaux: de l'empire à la république" ; Nilsson, Martin, "Brasilien" i Denk, Thomas och Anckar, Carsten (red.) *Komparativ politik: Elva politiska system* (2022), s.177, Lund: Författarna och Studentlitteratur. Sousa, Rainer Gonçalves, "Os partidos do Período Regencial", *Brasil Escola*. Tillgänglig via <https://brasilecola.uol.com.br/historiab/os-partidos-periodo-regencial.htm> [Besökt: 4 juni 2024].
- ³ Jurt, J. "Le Brésil: un État-nation à construire : Le rôle des symboles nationaux: de l'empire à la république".
- ⁴ Jurt, J. "Le Brésil: un État-nation à construire : Le rôle des symboles nationaux: de l'empire à la république" ; Nilsson, Martin, "Brasilien" i Denk, Thomas och Anckar, Carsten (red.) *Komparativ politik: Elva politiska system* (2022), s.172, Lund: Författarna och Studentlitteratur.
- ⁵ Salgado, P. "Agency and geopolitics: Brazilian formal independence and the problem of Eurocentricism in international historical sociology".
- ⁶ dos Anjos, João Alfredo, "José Bonifácio e a política externa do Brasil" i *As singularidades da Independência do Brasil* (2022), Brasília: Fundação Alexandre de Gusmão, Instituto Camões, s. 147–189; Bureau of Western Hemisphere Affairs, U.S. Department of State, "U.S. Relations with Brazil: Bilateral Fact Sheet", September 2024. Tillgänglig via <https://www.state.gov/u-s-relations-with-brazil/> [Besökt: 12 november 2024].
- ⁷ Jurt, J. "Le Brésil: un État-nation à construire : Le rôle des symboles nationaux: de l'empire à la république", s. 47.
- ⁸ Marquese, Rafael de Bivar, "As origens de Brasil e java: trabalho compulsório e a reconfiguração da economia mundial do café na Era das Revoluções, c.1760–1840", *Hisória* (São Paulo) v.34, No.2, s.108–127, jul–dec 2015. Tillgänglig via <https://www.scielo.br/his/a/DfkgsHfz9ZCSDzbDSpXNZq/?format=pdf&lang=pt> [Besökt: 12 november 2024].
- ⁹ Figueiredo, Marcelo, "Transição do Brasil Império à República Velha", *Araucaria: Revista Iberoamericana de Filosofia, Política, Humanidades y Relaciones Internacionales*, Vol. 13, No.26, 2011, s. 119–145.
- ¹⁰ Figueiredo, Marcelo, "Transição do Brasil Império à República Velha".
- ¹¹ Jurt, J. "Le Brésil: un État-nation à construire : Le rôle des symboles nationaux: de l'empire à la république".
- ¹² Jurt, J. "Le Brésil: un État-nation à construire : Le rôle des symboles nationaux: de l'empire à la république".
- ¹³ Än idag utbildas brasilianska officerare vid arméns befäls- och stabskola (*Escola Escola de Comando e Estado-Maior do Exército*) och militärens ingenjörsskola (*Instituto Militar de Engenharia*).
- ¹⁴ Jurt, J. "Le Brésil: un État-nation à construire : Le rôle des symboles nationaux: de l'empire à la république" ; Skolan vid Röda stranden var djupt influerad av positivismen och den franske filosofen Auguste Comtes teori om vetenskapens utveckling i tre stadier: teologi, metafysik och positivism. Då positivisterna associerade kronan med det första stadiet, teologi, började republikanska ideal slå rot. Framförallt förespråkades en expanderande av industrin och etablering av en republikansk diktatur. Stödet för positivismen och republikanismen växte inte bara hos militären utan även bland medelklassen, akademiker och kaffeproducenter i de sydöstra provinserna som Rio de Janeiro, São Paulo och Rio Grande do Sul, som fortsatte att efterfråga större autonomi genom en federation. Många skulle ansluta sig till det paulistiska Republikanpartiet 1873. Dock grundades det första Republikanpartiet i Rio de Janeiro 1870.
- ¹⁵ Figueiredo, Marcelo, "Transição do Brasil Império à República Velha", s.137.
- ¹⁶ Hirst, Mónica, "La época de Vargas: 1930/1945", *Escenarios Alternativos: Crítica y utopia*, No. 5,
- ¹⁷ Silva, Daniel Neves, "República Velha", *Brasil Escola*. Tillgänglig via <https://brasilecola.uol.com.br/historiab/república-velha-1889-1930.htm> [Besökt: 4 juni 2024].
- ¹⁸ Silva, Daniel Neves, "O que foi o tenentismo?", *Brasil Escola*. Tillgänglig via <https://brasilecola.uol.com.br/o-que-e/historia/o-que-foi-tenentismo.htm> [Besökt: 4 juni 2024].
- ¹⁹ Silva, Daniel Neves, "O que foi o tenentismo?", *Brasil Escola*.
- ²⁰ Hirst, Mónica, "La época de Vargas: 1930/1945".
- ²¹ Hirst, Mónica, "La época de Vargas: 1930/1945".
- ²² Hirst, Mónica, "La época de Vargas: 1930/1945".
- ²³ Lima Grecco, Gabriela de, "Samba with fascism: Ação Integralista Brasileira and its relations with the New State of Getúlio Vargas", *Journal of Iberian and Latin American* (2021), VI. 27, No.2, s. 133-149
- ²⁴ Lima Grecco, Gabriela de, "Samba with fascism: Ação Integralista Brasileira and its relations with the New State of Getúlio Vargas".
- ²⁵ Hirst, Mónica, "La época de Vargas: 1930/1945".

-
- ²⁶ Hirst, Mónica, “La época de Vargas: 1930/1945”
- ²⁷ Lima Grecco, Gabriela de, “*Samba with fascism: Aço Integralista Brasileira and its relations with the New State of Getúlio Vargas*”.
- ²⁸ Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”, *Studies in Comparative International Development*, juni 1986, Vol. 21, s. 34-61.
- ²⁹ Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”.
- ³⁰ Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”.
- ³¹ Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”.
- ³² Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”.
- ³³ Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”.
- ³⁴ Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”.
- ³⁵ Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”.
- ³⁶ Zaverucha, Jorge, “The 1988 Brazilian constitution and its authoritarian legacy: formalizing democracy while gutting its essence”, *Journal of Third World Studies*, 1998, Vol. XV, No. 1, s.105-124.
- ³⁷ Codato, Adriano Nervo, “A political history of the Brazilian transition from military dictatorship to democracy” (2006), *Revista de Sociologia e Política*, Vol. 2. Special Edition, s.1-33. Tillgänglig via http://socialsciences.scielo.org/pdf/s_rsocp/v2nse/scs_a04.pdf [Besökt: 14 juni 2024].
- ³⁸ Pitts, Bryan, *Until the Storm Passes: Politicians, Democracy, and the Demise of Brazil's Military Dictatorship* (2023), Oakland: University of California Press.
- ³⁹ Zaverucha, Jorge, “The 1988 Brazilian constitution and its authoritarian legacy: Formalizing democracy while gutting its essence”, 1998, *Journal of Third World Studies*, Vol.XV, No.1, s.105-124.
- ⁴⁰ Pitts, Bryan, “Introduction” i *Until the Storm Passes: Politicians, Democracy, and the Demise of Brazil's Military Dictatorship* (2023), Oakland: University of California Press; Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”; Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”, Oxford Research Encyclopedias – Latin American History, 2018. Tillgänglig via <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199366439.013.413> [Besökt 14 mars 2024]; Mainwaring, Scott, “The Transition to Democracy in Brazil: Working paper No.66 – March 1986”, The Helen Kellogg Institute for International Studies. Tillgänglig via https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/066_0.pdf [Besökt: 14 juni 2024].
- ⁴¹ Pitts, Bryan, “Introduction” i *Until the Storm Passes Politicians, Democracy, and the Demise of Brazil's Military Dictatorship*; Zaverucha, Jorge, “The 1988 Brazilian constitution and its authoritarian legacy: formalizing democracy while gutting its essence”; Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”.
- ⁴² Dillon Soares, Glaucio Ary, “The rise of the Brazilian military regime”, s.56.
- ⁴³ Pereira, Anthony W., “The US Role in the 1964 Coup in Brazil: A Reassessment”, *Bulletin of Latin American Research*, 2018, Vol. 37, No. 1, s. 5-17.
- ⁴⁴ Pereira, Anthony W., “The US Role in the 1964 Coup in Brazil: A Reassessment”.
- ⁴⁵ Pitts, Bryan, *Until the Storm Passes*; Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”.
- ⁴⁶ Pitts, Bryan, “Introduction” i *Until the Storm Passes*; Mainwaring, Scott, “The Transition to Democracy in Brazil: Working paper No.66 – March 1986”.
- ⁴⁷ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”.
- ⁴⁸ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”.
- ⁴⁹ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”.
- ⁵⁰ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”, s.4.
- ⁵¹ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”, s.5; Pitts, Bryan, ”The Blood of the Youth is Flowing” i *Until the Storm Passes*, s.17.
- ⁵² *Habeas corpus* är en rättslig princip som innebär att den som blivit frihetsberövad inom en rimlig tid ska få veta på vilka grunder man blivit arresterad och kunna bemöta anklagelserna; Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”, s.6
- ⁵³ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”, s.7.
- ⁵⁴ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”, s.7.
- ⁵⁵ Camazano, Priscilla, “See the Timeline of the Military Dictatorship, from 1964 to 1985”, 29 juni 2020, Folha de São Paulo (English version)/ UOL. Tillgänglig via <https://www1.folha.uol.com.br/internacional/en/brazil/2020/06/see-the-timeline-of-the-military-dictatorship-from-1964-to-1985.shtml> [Besökt: 4 juni 2024]
- ⁵⁶ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”, s.8.
- ⁵⁷ Napolitano, Marcos, “The Brazilian Military Regime, 1964-1985”, s.8.

- ⁵⁸ Zaverucha, Jorge, "The 1988 Brazilian constitution and its authoritarian legacy: formalizing democracy while gutting its essence"; Pitts, Bryan, *Until the storm passes: Politicism, Democracy, and the Demise of Brazil's military dictatorship*".
- ⁵⁹ Zaverucha, Jorge, "The 1988 Brazilian constitution and its authoritarian legacy: formalizing democracy while gutting its essence".
- ⁶⁰ Den militära polisen fortsätter att ligga under försvarsdepartementet.
- ⁶¹ Zaverucha, Jorge, "The 1988 Brazilian constitution and its authoritarian legacy: formalizing democracy while gutting its essence".
- ⁶² Henry, J.S. "Shock treatment: Brazil's electric prescription", *The New Republic*, 21 maj 1990; Moraes Valença, M., "The Politics of Giving in Brazil: The Rise and Demise of Collor (1990-1992)", *Latin American Perspectives*, Issue 122, Vol.29, No.1, januari 2002, ss.115-152.
- ⁶³ Moraes Valença, M., "The Politics of Giving in Brazil: The Rise and Demise of Collor (1990-1992)".
- ⁶⁴ Pasabom Araujo, J. och Rodrigues Junior, M., "Price setting in Brazil from 1989 to 2007: Evidence on hyperinflation and stable prices", oktober 2018, Banco Central do Brasil. Tillgänglig via https://www.bcb.gov.br/pre/sobre/PremioBCB/1_PriceSetting_JuliaAraujoMauroRodrigues.pdf [Besökt: 25 september 2024]; Flynn, P., "Brazil: the politics of the 'Plano Real', *Third World Quarterly*, 1996, Vol.17, No.3, ss.401-426.
- ⁶⁵ Henry, J.S. "Shock treatment: Brazil's electric prescription"; Moraes Valença, M., "The Politics of Giving in Brazil: The Rise and Demise of Collor (1990-1992)".
- ⁶⁶ Moraes Valença, M., "The Politics of Giving in Brazil: The Rise and Demise of Collor (1990-1992)".
- ⁶⁷ Carrasco, L. och Palacios, S., "Brazil's President Itamar Franco: a small man in a big crisis", *EIR News Service*, Volume 20, No.15, 16 april 1993.
- ⁶⁸ Flynn, P., "Brazil: the politics of the 'Plano Real', *Third World Quarterly*, 1996, Vol.17, No.3, ss.401-426.
- ⁶⁹ Flynn, P., "Brazil: the politics of the 'Plano Real', *Third World Quarterly*, 1996, Vol.17, No.3, s.404.
- ⁷⁰ Flynn, P., "Brazil: the politics of the 'Plano Real', *Third World Quarterly*, 1996, Vol.17, No.3, s.401.
- ⁷¹ Power, T.I., "Brazilian Democracy as a Late Bloomer: Reevaluating the Regime in the Cardoso-Lula Era", 2010, *Latin American Research Review*, Vol.45, Special Issue 1: "Living in actually existing democracies", Cambridge: Cambridge University Press.
- ⁷² World Bank Group – Databank, GDP Growth (annual%) – Brazil. Tillgänglig via <https://data.worldbank.org> [Besökt: 29 september 2022].
- ⁷³ Ministério da Justiça e Segurança Pública – Polícia Federal, "Polícia Federal apura tentativa de golpe de Estado e abolição do Estado Democrático de Direito", 8 februari 2024. Tillgänglig via <https://www.gov.br/pf/pt-br/assuntos/noticias/2024/02/policia-federal-apura-tentativa-de-golpe-de-estado-e-abolicao-do-estado-democratico-de-direito> [Besökt: 20 maj 2024].
- ⁷⁴ Santana, Alba, Lula: "Estamos seguros de que Brasil corrió riesgo de un golpe de Estado", 19 mars 2024, *France24*. Tillgänglig via <https://www.france24.com/es/am%C3%A9rica-latina/20240319-lula-da-silva-estamos-seguros-de-que-brasil-corri%C3%B3-riesgo-de-un-golpe-de-estado> [Besökt: 4 juni 2024]; Ministério da Justiça e Segurança Pública – Polícia Federal, "Polícia Federal apura tentativa de golpe de Estado e abolição do Estado Democrático de Direito".
- ⁷⁵ Polícia Federal, "Polícia Federal deflagra Operação Lesa Pátria para identificar participantes dos ataques no dia 8/1", 20 januari 2023, Tillgänglig via <https://www.gov.br/pf/pt-br/assuntos/noticias/2023/01/policia-federal-deflagra-operacao-lesa-patria-para-identificar-participantes-dos-ataques-no-dia-8-1> [Besökt: 20 maj 2024].
- ⁷⁶ Ministério da Justiça e Segurança Pública – Polícia Federal, "Polícia Federal apura tentativa de golpe de Estado e abolição do Estado Democrático de Direito".
- ⁷⁷ Ministério da Justiça e Segurança Pública – Polícia Federal, "Polícia Federal apura tentativa de golpe de Estado e abolição do Estado Democrático de Direito".
- ⁷⁸ "Bolsonaro em reunião ordenou que ministros repetissem dados falsos sobre urnas; veja video" (9 februari 2024), *Folha de São Paulo*. Tillgänglig via <https://www1.folha.uol.com.br/poder/2024/02/bolsonaro-em-reuniao-ordenou-que-ministros-repetissem-dados-falsos-sobre-urnas-veja-video.shtml> [Besökt: 20 maj 2024].
- ⁷⁹ Victor, Fabio, "Saiba mais sobre gerais de quatro estrelas atingidos por operação da PF", 8 februari 2024, *Folha de São Paulo*. Tillgänglig via <https://www1.folha.uol.com.br/poder/2024/02/saiba-mais-sobre-gerais-de-quatro-estrelas-atingidos-por-operacao-da-pf.shtml> [Besökt: 20 maj 2024].
- ⁸⁰ Economist Intelligence Unit, "Democracy Index 2023: Age of conflict" (2024), London: The Economist Group; Freedom House, "Brazil: Freedom in the World Country Report" (för åren 2017-2024). Tillgänglig via <https://freedomhouse.org/country/brazil/freedom-world/2024> [Besökt: 21 maj 2024]; Lindberg, Staffan (red.), *Democracy Report 2024: Democracy Winning and Losing at the Ballot*, 2024, Gothenburg: V-dem Institute. Tillgänglig via https://www.v-dem.net/documents/44/v-dem_dr2024_highres.pdf [Besökt 21 maj 2024].
- ⁸¹ Intervju med Policyrådgivare 1; Intervju med Akademiker 2.
- ⁸² Serapião, Fabio, Feitoza, Cézár och Chaib, Julia, "Ex-comandante do Exército liga Bolsonaro a minuta golpista encontrada na casa de Torres" (14 mars 2024), *Folha de São Paulo*. Tillgänglig via

- <https://www1.folha.uol.com.br/poder/2024/03/ex-comandante-do-exercito-liga-minuta-golpista-de-casa-de-torres-a-bolsonaro.shtml> [Besökt: 20 maj 2024].
- ⁸³ Hunter W. och Vega D., "Populism and the military: symbiosis and tension in Bolsonaro's Brazil", *Democratization*, Vol. 29, Upplaga 2, 2022. Tillgänglig via <https://doi.org/10.1080/13510347.2021.1956466> [Besökt: 1 december 2023]; Intervju med Akademiker 4.
- ⁸⁴ Intervju med Akademiker 6.
- ⁸⁵ Intervju med professor i internationella relationer, augusti 2023.
- ⁸⁶ Bridi, Carla och Hughes, Eléonore, "Bolsonaro returns to Brazil after 3-month stint in Florida", 30 mars 2023, *Associated Press*. Tillgänglig via <https://apnews.com/article/bolsonaro-brazil-return-florida-a91b1253ac856c64bdc85bdfb4418dd8> [Besökt: 4 juni 2024].
- ⁸⁷ Intervju med Akademiker 6; Intervju med Akademiker 9; Intervju med Policyrådgivare 2; Intervju med Policyrådgivare 2.
- ⁸⁸ Nielson R., "Amnesty, Amnesia, and Moral Reparations in Brazil", Brown University Library – Center for Digital Scholarship: *Modern Latin America web supplement for 8th edition*, 2009. Tillgänglig via: <https://library.brown.edu/create/modernlatinamerica/chapters/chapter-11-brazil/moments-in-brazilian-history-2/amnesty-amnesia-and-moral-reparations-in-brazil/> [Besökt: 8 december 2023].
- ⁸⁹ Ambos K. och Romero E., "The Report of the Brazilian Truth Commission: Late Truth without Justice?", *EJIL: Talk!* (Blog of the European Journal of International Law), 19 januari 2015. Tillgänglig via <https://www.ejiltalk.org/12892/> [Besökt: 2 december 2023].
- ⁹⁰ *France24/ Agence France Presse*, "Bolsonaro government has military, conservative streak", 10 december 2018. Tillgänglig via <https://www.france24.com/en/20181210-bolsonaro-government-has-military-conservative-streak> [Besökt: 2 december 2023].
- ⁹¹ Redação Jota, "Mais militares assumiram cargos no Executivo no governo Bolsonaro", *JOTA*, 10 maj 2022. Tillgänglig via <https://www.jota.info/jotinhas/mais-militares-assumiram-cargos-no-executivo-no-governo-bolsonaro-10062022> [Besökt: 3 december 2023].
- ⁹² Intervju med Akademiker 6; Intervju med Akademiker 9; Intervju med Policyrådgivare 2; Intervju med Policyrådgivare 2.
- ⁹³ Intervju med Akademiker 9.
- ⁹⁴ Hunter W. och Vega D., "Populism and the military: symbiosis and tension in Bolsonaro's Brazil".
- ⁹⁵ Hunter W. och Vega D., "Populism and the military: symbiosis and tension in Bolsonaro's Brazil".
- ⁹⁶ Hunter W. och Vega D., "Populism and the military: symbiosis and tension in Bolsonaro's Brazil".
- ⁹⁷ Intervju med Akademiker 9.
- ⁹⁸ Fukuyama F. "Identity: The Demand for Dignity and the politics of Resentment", *Profile Books*, 4 oktober 2018.
- ⁹⁹ Zilla, Claudia, "Evangelicals and Politics in Brazil: The Relevance of Religious Change in Latin America", *SWP Research Paper*, januari 2020, Brin: German Institute for International and Security Affairs. Tillgänglig via <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020RP01/> [Besökt: 19 oktober 2024].
- ¹⁰⁰ Onoszko J., "Brazil's presidential hopefuls court the evangelical vote", *France24*, 21 juli 2022. Tillgänglig via <https://www.france24.com/en/americas/20220721-brazil-s-presidential-hopefuls-court-the-evangelical-vote> [Besökt: 1 december 2023].
- ¹⁰¹ *Associated Press/ NBC News*, "Brazil's Bolsonaro barred from running for office until 2023", 1 juli 2023. Tillgänglig via <https://www.nbcnews.com/news/world/brazil-jair-bolsonaro-barred-running-office-electronic-voting-court-rna92160> [Besökt: 1 december 2023].
- ¹⁰² Milani C. och Ives D., "A política externa brasileira a partir de 2023: a necessidade de uma frente ampa nacional, regional e internacional", *CEBRI Revista*, 2023. Tillgänglig via <https://cebri-revista.emnuvens.com.br/revista/article/view/106/131> [Besökt: 8 december 2023].
- ¹⁰³ United Nations Office on Drugs and Crime, "UNODC Global Study on Homicide 2023: HOMICIDE AND ORGANIZED CRIME IN LATIN AMERICA AND THE CARIBBEAN", Tillgänglig via https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/2023/GSH_2023_LAC_web.pdf [Besökt: 21 februari 2024].
- ¹⁰⁴ International Crisis Group, "Commentary: Latin America Wrestles with a New Crime Wave", 12 maj 2023. Tillgänglig via <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/latin-america-wrestles-new-crime-wave> [Besökt: 22 februari 2024]; Victoria Ojea, "Latin America accounts for more than 30% of the world's homicides", 5 mars 2014, World Bank Group. Tillgänglig via <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/02/11/en-america-latina-sufre-mas-del-30-de-los-homicidios-mundiales> [Besökt 18 oktober 2024]; Igarapé Institute, "The Homicide Monitor". Tillgänglig via <https://igarape.org.br/en/homicide-monitor/> [Besökt: 18 oktober 2024].
- ¹⁰⁵ United Nations Office on Drugs and Crime "dataUNODC – Victims of intentional homicide, rate per 100,000 population, 2021" <https://dataunodc.un.org/dp-intentional-homicide-victims> [Besökt: 21 februari 2024].
- ¹⁰⁶ Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil", *Trends in Organized Crime* (2022) Vol. 25.

-
- ¹⁰⁷ Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil", *Trends in Organized Crime* (2022) Vol. 25, s. 446.
- ¹⁰⁸ Rosen, J.D. och Cutrona S., "Understanding support for *Mano Dura* strategies: Lessons from Brazil and Colombia", *Trends in Organized Crime* (2021), Vol. 24, s. 324-342.
- ¹⁰⁹ Igarapé Institute, "The Homicide Monitor: Brazil". Tillgänglig via <https://igarape.org.br/en/homicide-monitor/> [Besökt: 18 oktober 2024].
- ¹¹⁰ Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil", *Trends in Organized Crime* (2022) Vol. 25, s. 449.
- ¹¹¹ Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil".
- ¹¹² Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil", s. 450.
- ¹¹³ Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil", s. 452.
- ¹¹⁴ Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil", s. 452.
- ¹¹⁵ Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil", s. 454-455; Paiva, Luiz Fábio S. och de Freitas Pires, Artur, "Quem manda no Ceará?": Sobre o enfrentamento às facções criminosas em um estado do nordeste do Brasil", *Espacio Abierto: Cuaderno Venezolano de Sociología*, Vol. 32, N.2 (april-juni), 2023, ss.97-121; Souza, Marília Carolina B., Garcia Suarez, Marcial Alécio och Ferreira, Marcos Alan, "Hybrid governance as a dynamic hub for violent non-state actors: examining the case of Rio de Janeiro", 2021, *Revista Brasileira de Política Internacional*, Vol. 64(2), No.007.
- ¹¹⁶ Stahlberg, S.G., "From prison gangs to transnational mafia: the expansion of organized crime in Brazil", s. 459; Rosen, Jonathan D. och Cutrona Sebastián, "Understanding support for *Mano Dura* strategies: Lessons from Brazil and Colombia", *Trends in Organized Crime* (2021), Vol. 24, s. 326.
- ¹¹⁷ Rosen, Jonathan D. och Cutrona Sebastián, "Understanding support for *Mano Dura* strategies: Lessons from Brazil and Colombia".
- ¹¹⁸ Rosen, Jonathan D. och Cutrona Sebastián, "Understanding support for *Mano Dura* strategies: Lessons from Brazil and Colombia", s. 328.
- ¹¹⁹ Prazeres, Leandro, "Forças Armadas não estão blindadas contra assédio de facções, diz presidente de Corte militar", 22 november 2023, *Folha de São Paulo*. Tillgänglig via <https://www1.folha.uol.com.br/cotidiano/2023/11/forcas-armadas-nao-estao-blindadas-contr-assedio-de-faccoes-diz-presidente-de-corte-militar.shtml> [Besökt: 31 maj 2024].
- ¹²⁰ Rosen, J.D. och Cutrona S., "Understanding support for *Mano Dura* strategies: Lessons from Brazil and Colombia", s.327.
- ¹²¹ "Brazil's army deployed to transport hubs in crackdown on organised crime", *France 24*, 2 november 2023. Tillgänglig via <https://www.france24.com/en/americas/20231102-brazil-sends-army-to-transport-hubs-to-crack-down-on-organised-crime> [Besökt: 22 februari 2024].
- ¹²² Funari, G. "Family, God, Brazil, Guns...": The State of Criminal Governance in Contemporary Brazil, *Bulletin of Latin American Research*, Vol.41, No.3, pp.404-419.
- ¹²³ Miranda, Eduardo (red.), "Policia do RJ foi responsável por quase 30% das mortes violentas no estado em 2022", *Brasil de Fato*, 31 januari 2023. Tillgänglig via <https://www.brasildefato.com.br/2023/01/31/policia-do-rj-foi-responsavel-por-quase-30-das-mortes-violentas-no-estado-em-2022> [Besökt: 27 februari 2024].
- ¹²⁴ 17º Anuário Brasileiro de Segurança Pública, São Paulo : Fórum Brasileiro de Segurança Pública, 2023. Tillgänglig via <https://forumseguranca.org.br/wp-content/uploads/2023/07/anuario-2023.pdf> [Besökt: 27 februari 2024].
- ¹²⁵ 17º Anuário Brasileiro de Segurança Pública.
- ¹²⁶ Pope, Nicholas och Sampaio, Antônio, "Coercive Brokers: Militias and urban governance in Rio de Janeiro", 2024, *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*, s.7.
- ¹²⁷ Pope, Nicholas och Sampaio, Antônio, "Coercive Brokers: Militias and urban governance in Rio de Janeiro", 2024, *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*, s.8.
- ¹²⁸ Arias, Enrique Desmond, "Violence, citizenship, and religion in a Rio de Janeiro favela", *Latin American Research Review*, Vol.49, Special Issue, s. 149-167.
- ¹²⁹ Funari, G. "Family, God, Brazil, Guns...": The State of Criminal Governance in Contemporary Brazil, *Bulletin of Latin American Research*, Vol.41, No.3, s.411.
- ¹³⁰ Funari, G. "Family, God, Brazil, Guns...": The State of Criminal Governance in Contemporary Brazil, *Bulletin of Latin American Research*, Vol.41, No.3, s.412.
- ¹³¹ Funari, G. "Family, God, Brazil, Guns...": The State of Criminal Governance in Contemporary Brazil, *Bulletin of Latin American Research*, Vol.41, No.3, s.413.
- ¹³² Burges, Sean, "Kapitel 1: Thinking of Brazil in the world" i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant* (2017), s.9-10.
- ¹³³ Ministério da Defesa, Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa, 2020. Tillgänglig via https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/copy_of_estado-e-defesa/pnd_end_congressonacional_22_07_2020.pdf [Besökt: 6 december 2023].

-
- ¹³⁴ Burges, S. W. *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*. Manchester: Manchester University Press. 2017, s.1.
- ¹³⁵ Trinkunas, H., *Brazil's Rise: Seeking influence on global governance*, Latin America Initiative – Foreign Policy, Brookings Institution, April 2014. Tillgänglig via <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Trinkunas-Brazils-Rise.pdf> [Besökt: 29 november 2023].
- ¹³⁶ Esteves, Paulo, Gabrielsen Jumbert, Maria och de Carvalho, Benjamin (redaktörer), *Status and the Rise of Brazil: Global ambitions, Humanitarian Engagement and International Challenges* (2019). Cham: Springer Nature Switzerland.
- ¹³⁷ Clark, M. (den 8 augusti 2018). Global South: what does it mean and why use the term? Victoria, British Columbia, Kanada. Hämtat från <https://onlineacademiccommunity.uvic.ca/global-south-politics/2018/08/08/global-south-what-does-it-mean-and-why-use-the-term/> den 19 juli 2023.
- ¹³⁸ Heime, J. (den 3 juli 2023). The Global South is on the rise - but what exactly is the Global South? The Conversation. Paris, Frankrike: The Conversation Media Group. Hämtat från <https://theconversation.com/the-global-south-is-on-the-rise-but-what-exactly-is-the-global-south-207959> den 19 juli 2023.
- ¹³⁹ Internationella valutafonden (IMF), Datamapper – GDP current prices, Billions of U.S. dollars.
- ¹⁴⁰ International Institute for Strategic Studies (IISS), “Chapter Eight: Latin America and the Caribbean”. *The Military Balance*, Vol. 123, Issue 1, sid. 364-419, 2023.
- ¹⁴¹ Soares de Lima o.a., *Atlas da Política Brasileira de Defesa*, Buenos Aires/ Rio de Janeiro : Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLASCO), 2017.
- ¹⁴² ”Lula na COP-27: O Brasil está de volta », *Youtube*, 17 november 2022.
- ¹⁴³ Biller, David, “Brazil’s Lula pitches his nation – and himself – as fresh leader for Global South”, 20 september 2023, *Associated Press*. Tillgänglig via <https://apnews.com/article/brazil-lula-un-general-assembly-global-south-fafdc8216d5fe43e4be72ab85135501> [Besökt: 20 maj 2024].
- ¹⁴⁴ UOL, “Veja 8 razões a favour e contra o impeachment da president Dilma Rousseff”, 21 oktober 2015. Tillgänglig via <https://noticias.uol.com.br/politica/listas/veja-argumentos-a-favor-e-contra-o-impeachment-de-dilma.htm> [Besökt: 21 maj 2024]; Guimarães, Katia, “Dilma Rousseff has been acquitted 5 times since her Impeachment”, 31 augusti 2017, *Brasilwire*. Tillgänglig via <https://www.brasilwire.com/dilma-rousseff-has-been-acquitted-5-times-since-her-impeachment/> [Besökt: 21 maj 2024].
- ¹⁴⁵ Steunkel O., ”Chapter 1: Brazil: EU Relations at the Best and Worst of Times” i Balfrou R. et al. (eds.) *The Southern Mirror: Reflections on Europe From the Global South*, Carnegie Endowment for International Peace.
- ¹⁴⁶ Intervju med Akademiker 2.
- ¹⁴⁷ Esteves, Paulo, Gabrielsen Jumbert, Maria och de Carvalho, Benjamin (redaktörer), *Status and the Rise of Brazil: Global ambitions, Humanitarian Engagement and International Challenges* (2019), Cham: Springer Nature Switzerland.
- ¹⁴⁸ Presidência da República: Casa Civil: Subchefia para Assuntos Jurídicos, “Constituição da República Federativa do Brasil de 1988”. Tillgänglig via https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao.htm [Besökt: 21 maj 2024].
- ¹⁴⁹ Freedom House, *Freedom in the World 2023: Brazil Country Report*, Washington, DC. 2023. Tillgänglig på: <https://freedomhouse.org/country/brazil/freedom-world/2023> [Besökt: 27 juni 2023].
- ¹⁵⁰ Nilsson, M., “Brasilien” i Denk, Thomas och Anckar, Carsten (red.) *Komparativ politik: Elva politiska system* (2022), s.186, Lund: Författarna och Studentlitteratur.
- ¹⁵¹ Mercado Comum do Sul, MERCOSUL ; União de Nações Sul-Americanas, UNASUL ; och Fórum para o Progresso e Desenvolvimento da América do Sul, PROSUL.
- ¹⁵² I augusti 2023 anslöt sig även Argentina, Egypten, Förenade Arabemiraten, Iran och Saudi Arabien och ytterligare ett tjugotal länder har uttryckt ett intresse att gå med.
- ¹⁵³ Brasiliens utrikesdepartement, *Brazil and the UNSC reform*, 27 September 2021. Tillgänglig på <https://www.gov.br/mre/en/Brazil-UNSC/brazil-and-the-uns-c-reform> [Besökt: 29 november 2023].
- ¹⁵⁴ United Nations Stabilization Mission in Haiti (Minustah).
- ¹⁵⁵ Benner, T., “Brazil as a norm entrepreneur: the ‘Responsibility While Protecting’ initiative”, mars 2013, Working Paper, Global Public Policy Institute. Tillgänglig via https://gppi.net/media/Benner_2013_Working-Paper_Brazil-RWP.pdf [Besökt: 24 september 2024].
- ¹⁵⁶ Benner, T., “Brazil as a norm entrepreneur: the ‘Responsibility While Protecting’ initiative”.
- ¹⁵⁷ Burges S., “Chapter 4: Brazil’s multilateral impulse” i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, Manchester University Press: Manchester, 2017.
- ¹⁵⁸ Presidência da República, Casa Civil, Subchefia para Assuntos Jurídicos: CONSTITUÇAO DA REPÚBLICA FEDERATIVA DO BRASIL DE 1988. Tillgänglig via: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao.htm [Besökt: 6 december 2023].
- ¹⁵⁹ Burges S., “Consensual Hegemony: Theorizing Brazilian Foreign Policy after the Cold War”, *International Relations*, 22(1), 65-84. Tillgänglig via <https://doi.org/10.1177/0047117807087243> [Besökt: 6 december 2023].

-
- ¹⁶⁰ Burges S., “Consensual Hegemony: Theorizing Brazilian Foreign Policy after the Cold War”; Burges, Sean, “Thinking about Brazil in the world” i *Brazil in the world: The international relations of a Latin American giant* (2017), s.11, Manchester: Manchester University Press.
- ¹⁶¹ “Joseph Nye – On Soft Power”, 22 februari 2016, *Foreign Policy Association/ Youtube*. Tillgänglig via https://www.youtube.com/watch?v=_58v19OtIlg [Besökt: 21 maj 2024].
- ¹⁶² Ministério da Defesa, Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa, 2020. Tillgänglig via https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/copy_of_estado-e-defesa/pnd_end_congressonacional_22_07_2020.pdf [Besökt: 6 december 2023].
- ¹⁶³ Ministério da Defesa, Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa, 2020.
- ¹⁶⁴ Ministério da Defesa, Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa, 2020.
- ¹⁶⁵ Steunkel O., “Brazil: EU Relations at the Best and Worst of Times” i Balfour R., et. al. (eds), *The Southern Mirror: Reflections on Europe from the Global South*, Carnegie Endowment for International Peace: Washington. Tillgänglig via <https://carnegieendowment.org/2022/06/29/brazil-eu-relations-at-best-and-worst-of-times-pub-87307> [Besökt: 6 december 2023].
- ¹⁶⁶ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020.
- ¹⁶⁷ Intervju med Akademiker 1; Boulton C. A. et. al. ”Pronounced loss of Amazon rainforest resilience since the early 2000s”, *Nature Climate Change*, 7 mars 2022. Tillgänglig via <https://www.nature.com/articles/s41558-022-01287-8> [Besökt: 6 december 2023].
- ¹⁶⁸ Det finns ingen enhetlig definition av ”grand strategy” och uppfattningen om vad konceptet innebär varierar inom litteraturen. Traditionellt sett associeras konceptet till ett realpolitiskt tänkande och stormakter som USA och Kina, samt historiska stormakter som Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen. Forskaren Thierry Balzac har i flera akademiska böcker diskuterat frågan tillsammans med andra akademiker och formulerat ett försök till definition av grand strategy som: en stats uppfattning om vinst (theory of victory) och hur de använder varierande verktyg för att närma sig och uppnå nationella mål.
- ¹⁶⁹ Intervju med Akademiker 2.
- ¹⁷⁰ Intervju med Diplomat 1; Intervju med Akademiker 2; Intervju med Akademiker 3.
- ¹⁷¹ Intervju med Akademiker 2; Intervju med Diplomat 1.
- ¹⁷² Intervju med Akademiker 3; Intervju med Akademiker 6.
- ¹⁷³ Intervju med Akademiker 2.
- ¹⁷⁴ ”’Jeitinho’: o problema do Brasil é o brasileiro?”, 30 januari 2024, DW Brasil/ Youtube. Tillgänglig via https://www.youtube.com/watch?v=ohxDiJA_TbM [Besökt: 22 maj 2024].
- ¹⁷⁵ ”’Jeitinho’: o problema do Brasil é o brasileiro?”.
- ¹⁷⁶ Intervju med Akademiker 1.
- ¹⁷⁷ Ministério das Relações Exteriores, ”India-Brazil-South Africa (IBSA) Dialogue Forum 11th Trilateral Ministerial Commission meeting – New York, 22 September 2023”, 22 september 2023. Tillgänglig via <https://www.gov.br/mre/en/contact-us/press-area/press-releases/india-brazil-south-africa-dialogue-forum-ibsa-11th-trilateral-ministerial-commission-meeting-new-york-22-september-2023> [Besökt: 3 juni 2024].
- ¹⁷⁸ Burges S., “Chapter 3: *O jeito brasileiro*...the Brazilian way”, s.48.
- ¹⁷⁹ Burges S., “Chapter 3: *O jeito brasileiro*...the Brazilian way”, s.50.
- ¹⁸⁰ Costa Vaz A., Brazil’s strategic partnerships: origins, agendas and outcomes.
- ¹⁸¹ Matias Spektor, ‘In Defense of the Fence Sitters: What the West Gets Wrong About Hedging’, *Foreign Affairs*, 2023.
- ¹⁸² Steunkel O., “Brazil: EU Relations at the Best and Worst of Times”.
- ¹⁸³ Camut N., Ukraine hits out at Brazil’s Lula: Come here to grasp ‘real causes’ of war, *Politico*, 18 april 2023. Tillgänglig via <https://www.politico.eu/article/brazil-president-luiz-inacio-lula-da-silva-ukraine-understand-cause-war/> [Besökt: 6 december 2023].
- ¹⁸⁴ Burges, Sean. “Chapter 2: The domestic foreign policy context”; Akademiker 9.
- ¹⁸⁵ Burges, Sean. “Chapter 2: The domestic foreign policy context”.
- ¹⁸⁶ Burges, Sean. “Chapter 2: The domestic foreign policy context”; Intervju med Diplomat 1.
- ¹⁸⁷ Burges S., “Chapter 2: The domestic foreign policy context” i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, Manchester University Press: Manchester, 2017.
- ¹⁸⁸ Intervju med Akademiker 3; Buarque, Daniel, “The decline of Brazil’s foreign policy and international status under Bolsonaro”, The Loop, European Consortium for Political Research. Tillgänglig via <https://theloop.ecpr.eu/the-decline-of-brazils-foreign-policy-and-international-status-under-bolsonaro/> [Besökt: 23 maj 2024]; Höflinger, Tim och Fróes, Frederico, “Bolsonaro’s foreign policy legacy means hard work ahead for Lula”, 15 november 2022, Control Risks – Analysis. Tillgänglig via <https://www.controlrisks.com/our-thinking/insights/bolsonaros-foreign-policy-legacy-means-hard-work-ahead-for-lula> [Besökt: 23 maj 2024].

-
- ¹⁸⁹ Burges, Sean, "Chapter 5 : Trade policy" i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, Manchester University Press: Manchester, 2017.
- ¹⁹⁰ Burges, Sean, "Chapter 5 : Trade policy".
- ¹⁹¹ Burges S., "Chapter 9: Brazil and the Global South" i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, 2017, Manchester University Press: Manchester.
- ¹⁹² Burges S., "Chapter 9: Brazil and the Global South".
- ¹⁹³ Intervju med Akademiker 9.
- ¹⁹⁴ Höflinger, Tim och Fróes, Frederico, "Bolsonaro's foreign policy legacy means hard work ahead for Lula".
- ¹⁹⁵ Höflinger, Tim och Fróes, Frederico, "Bolsonaro's foreign policy legacy means hard work ahead for Lula".
- ¹⁹⁶ Casarões, Guilherme och Flandes, Daniel, "Brazil First, Climate Last: Bolsonaro's Foreign Policy", *GIGA Focus, Latin America*, nummer 5, September 2019. Tillgänglig via https://pesquisa-easp.fgv.br/sites/gvpesquisa.fgv.br/files/arquivos/brazil_first.pdf [Besökt: 23 maj 2024].
- ¹⁹⁷ Presidência da República, Casa Civil, Subchefia para Assuntos Jurídicos: CONSTITUIÇÃO DA REPÚBLICA FEDERATIVA DO BRASIL DE 1988.
- ¹⁹⁸ Presidência da República, Casa Civil, Subchefia para Assuntos Jurídicos: CONSTITUIÇÃO DA REPÚBLICA FEDERATIVA DO BRASIL DE 1988.
- ¹⁹⁹ Burges S., "Chapter 7: Security Policy i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, Manchester University Press: Manchester, 2017.
- ²⁰⁰ Burges S., "Chapter 9: Brazil and the Global South" i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, 2017, s.187, Manchester: Manchester University Press.
- ²⁰¹ G. Casarões, "Leaving the club without slamming the door : Brazil's return to middle-power status" i P. Esteves et. al. (Eds), *Status and the Rise of Brazil: Global Ambitions, Humanitarian Engagement, and International Challenges*, p.97, Palgrave Macmillan: Cham.
- ²⁰² G. Casarões, "Leaving the club without slamming the door".
- ²⁰³ World Bank Group, Data: Brazil GDP growth (%) annual. Tillgänglig via <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=BR> [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁰⁴ FN:s ekonomiska kommission för Latinamerika och Karibien (ECLAC), *Preliminary Overview of the Economies of Latin America and the Caribbean - 2020, 2021*. Tillgänglig via <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/e846340c-7f8a-4f05-8b66-8f63915aecfa/content> [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁰⁵ The World Bank Group, *The World Bank In Brazil – Overview*. Tillgänglig via <https://www.worldbank.org/en/country/brazil/overview> [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁰⁶ The World Bank Group, *The World Bank In Brazil – Overview*.
- ²⁰⁷ P. D. Wezeman et. al. *Trends in International Arms Transfers*, 2022. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), mars 2023.
- ²⁰⁸ Soares de Lima o.a., "Atlas da Política Brasileira de Defesa", s.75, Buenos Aires/ Rio de Janeiro: Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLASCO), 2017. Tillgänglig via https://biblioteca.clasco.edu.ar/clasco/se/20170515113254/Atlas_da_Politica_Brasileira_de_Defesa.pdf [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁰⁹ Ministério da Defesa, "Livro Branco de Defesa Nacional 2020". Tillgänglig via https://www.gov.br/defesa/pt-br/arquivos/estado_e_defesa/livro_branco/Versaodolivroemporgues2020.pdf [Besökt: 7 december 2023]
- ²¹⁰ Ibid.
- ²¹¹ Winter B., Q&A: Brazil's Foreign Minister Mauro Vieira on the "Lula Doctrine", *Americas Quarterly*, 23 mars 2023, Tillgänglig via <https://www.americaquarterly.org/article/qa-brazils-foreign-minister-mauro-vieira-on-the-lula-doctrine/> [Besökt: 7 december 2023]
- ²¹² Burges S., "Chapter 10: Brazil and the United States" i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, Manchester University Press: Manchester, 2017.
- ²¹³ Burges S., "Chapter 10: Brazil and the United States", s.211.
- ²¹⁴ Pereira A.W., "The US Role in the 1964 Coup in Brazil: A Reassessment", *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 37, No. 1, s. 5-17, 2018. Tillgänglig via <https://doi.org/10.1111/blar.12518> [Besökt: 8 december 2023].
- ²¹⁵ Council on Hemispheric Affairs, *Expanding Alliances in the 21st Century: The U.S. and Brazil Unite to Address Matters of National Security*, 20 augusti 2010. Tillgänglig via <https://coha.org/expanding-alliances-in-the-21st-century-the-u-s-and-brazil-unite-to-address-overlapping-matters-of-national-security/> [Besökt: 8 december 2023].
- ²¹⁶ Council on Hemispheric Affairs, "Expanding Alliances in the 21st Century: The U.S. and Brazil Unite to Address Matters of National Security".
- ²¹⁷ Congressional Research Service, Brazil: Background and U.S. Relations, 10 maj 2022. Tillgänglig via <https://sgp.fas.org/crs/row/R46236.pdf> [Besökt: 7 december 2023].

- ²¹⁸ Berg R.C. o.a. "The Future of U.S.-Brazil Security Cooperation: Opportunities Presented by Brazil's Major Non-NATO Ally Status", Center for Strategic & International Studies (CSIS), 15 juli 2022. Tillgänglig via <https://www.csis.org/analysis/future-us-brazil-security-cooperation-opportunities-presented-brazils-major-non-nato-ally> [Besökt: 6 december 2023].
- ²¹⁹ Congressional Research Service, Brazil: Background and U.S. Relations.
- ²²⁰ U.S. Department of Defense, Release: "Readout of the 6th Round of the U.S.-Brazil Strategic Defense Talks", 30 augusti 2023. Tillgänglig via <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3511829/readout-of-the-6th-round-of-the-us-brazil-strategic-defense-talks/> [Besökt: 5 december 2023].
- ²²¹ Congressional Research Service, Brazil: Background and U.S. Relations.
- ²²² AmCham Brasil, « Comércio Brasil-Estados Unidos bate recorde de mais de US\$ bilhões em 2021, aponta monitor da AmCham », 1 augusti 2023. Tillgänglig via <https://www.amcham.com.br/noticias/comercio-brasil-estados-unidos-bate-recorde-de-mais-de-us-70-bilhoes-em-2021-aponta-monitor-da-amcham> [Besökt: 8 december 2023].
- ²²³ Embaixada e Conselhos dos EUA no Brasil, "Informativo: Comércio Exterior e Investimentos". Tillgänglig via <https://br.usembassy.gov/pt/informativo-comercio-exterior-e-investimentos/> [Besökt: 7 december 2023]; Berg R.C. och Baena C., "The Great Balancing Act: Lula in China and the Future of U.S.-Brazil Relations", Center for Strategic & International Studies (CSIS), 19 april 2023. Tillgänglig via <https://www.csis.org/analysis/great-balancing-act-lula-china-and-future-us-brazil-relations> [Besökt: 6 december 2023].
- ²²⁴ USAID, "Bilateral Biodiversity Consensus". Tillgänglig via <https://www.usaid.gov/brazil/our-work/environmental-partnerships> [Besökt: 23 maj 2024].
- ²²⁵ Jones, Bruce, Hart, Sophia och Paz García, Diana, "Autonomy or alignment? The US-Brazil relationship in a changing world order", augusti 2023, Brookings Institution. Tillgänglig via <https://www.brookings.edu/articles/autonomy-or-alignment-the-us-brazil-relationship-in-a-changing-world-order/> [Besökt: 23 maj 2024]; Meyers, Margaret, Spektor Matias och Chivvis, Christopher, "Pivotal States: A New Era for U.S.-Brazil Relations", 17 augusti 2023, Pivotal States: American Statecraft: Carnegie Endowment for International Peace. Tillgänglig via <https://carnegieendowment.org/events/2023/08/pivotal-states-a-new-era-for-us-brazil-relations?lang=en> [Besökt: 23 maj 2024].
- ²²⁶ Presidência da República, Secretaria-Geral, Subchefia para Assuntos Jurídicos, "Decreto No. 6.527, de 1 agosto de 2008: Dispõe sobre o estabelecimento do Fundo Amazônia pelo Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social – BNDES", 1 augusti 2008. Tillgänglig via <https://faolex.fao.org/docs/pdf/br136583.pdf> [Besökt: 23 maj 2024]; USAID, "Brazil: Country Overview". Tillgänglig via <https://www.usaid.gov/brazil> [Besökt: 23 maj 2024].
- ²²⁷ Maisonnave, Fabiano, "In Lula's first six months, Brazil Amazon deforestation dropped 34%, reversing trend under Bolsonaro", 6 juli 2023, *Associated Press*. Tillgänglig via <https://apnews.com/article/brazil-amazon-deforestation-lula-climate-change-2fe225f71a8f484e8d365ea641acd65e> [Besökt: 23 maj 2024].
- ²²⁸ Spring J. och Paraguassu L., "Brazil's Bolsonaro, under U.S. pressure, vows climate neutrality by 2050", *Reuters*, 22 april 2021. Tillgänglig via <https://www.reuters.com/business/environment/bolsonaro-says-brazil-will-reach-climate-neutrality-by-2050-2021-04-22/> [Besökt: 6 december 2023].
- ²²⁹ Boadle A., "Brazil regulator approves 5G spectrum auction rules, no Huawei ban", *Reuters*, 2 februari 2021. Tillgänglig via <https://www.reuters.com/article/us-brazil-telecoms-idUSKBN2AQ033/> [Besökt: 6 december 2023].
- ²³⁰ Poder360, "Documento do governo exclui chinesa Huawei de rede privada; Ministério nega", 3 maj 2021. Tillgänglig via <https://www.poder360.com.br/governo/documento-do-governo-exclui-chinesa-huawei-de-rede-privada-ministerio-nega/> [Besökt: 7 december 2023].
- ²³¹ Det finns en viss variation mellan källor och tidpunkt på året; Tarasenko P., "Will Brazil's New President Back Russia's Dream of Multipolarity?", *Carnegie Endowment for International Peace – Carnegie Politika*, 14 november 2022. Tillgänglig via <https://carnegieendowment.org/politika/88331> [Besökt: 8 december 2023].
- ²³² Intervju med Akademiker 2; Intervju med Akademiker 6.
- ²³³ Intervju med Akademiker 1; Intervju med Akademiker 2; Intervju med Akademiker 7.
- ²³⁴ Huld A., "China and Brazil Deepen Bilateral Relations with Signing of 15 Agreements During Lula Visit", *China Briefing*, Dezan Shira and Associates, 21 april 2023. Tillgänglig via <https://www.china-briefing.com/news/china-brazil-relations-areas-of-strengthening-trade-commerce-investment-cooperation/> [Besökt : 8 december 2023].
- ²³⁵ D. Marcondes och P.H. Batista Barbosa, "Brazil-China defense cooperation: A strategic partnership in the making?", *Journal of Latin American Geography*, Vol. 17, No. 2, juli 2018, s. 140-166.
- ²³⁶ D. Marcondes och P.H. Batista Barbosa, "Brazil-China defense cooperation: A strategic partnership in the making?"
- ²³⁷ Burges, S., "Brazil and China" i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, Manchester University Press: Manchester, 2017.
- ²³⁸ Burges, S., "Brazil and China".
- ²³⁹ *Bolsa Família* utgjorde en central del i Lulas socialpolitik och var ett bidrag till låginkomstagarfamiljer i utbyte mot att deras barn går i skolan och blir vaccinerade. Mellan 2003 och 2008 lyfte programmet mer än 46 miljoner personer, dvs. en fjärdedel, av Brasiliens befolkning ur fattigdom.
- ²⁴⁰ Burges, S., "Brazil and China".
- ²⁴¹ *The National News/ Agence France Presse*, "China and Brazil strike deal to use own currencies for trade instead of dollar", 29 mars 2023. Tillgänglig via <https://www.thenationalnews.com/business/economy/2023/03/30/china-and-brazil-strike-deal-to-use-own-currencies-for-trade-instead-of-dollar/> [Besökt: 8 december 2023].

-
- ²⁴² BNP Paribas – The Economic Research Portal, “Brazil: Current trade patterns with China threaten the promise of re-industrialization”, 5 maj 2023. Tillgänglig via <https://economic-research.bnpparibas.com/html/en-US/Brazil-current-trade-patterns-China-threaten-promise-industrialization-4/5/2023,48437> [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁴³ Nascimento, H., “Comércio com a China dá maior saldo para o Brasil há 7 anos”, *Poder360*, 25 mars 2023. Tillgänglig via <https://www.poder360.com.br/governo/comercio-com-a-china-da-maior-saldo-para-o-brasil-ha-7-anos/> [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁴⁴ Urdínez, F., “Brazil’s Economic Ties with China Flourish Despite Political Shifts”, United States Institute of Peace (USIP), 13 april 2023. Tillgänglig via <https://www.usip.org/publications/2023/04/brazils-economic-ties-china-flourish-despite-political-shifts> [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁴⁵ Baserat på var den kontrollerade aktieägaren är baserad; Banco Central do Brasil, Relatório de Investimento Direto: Volume: Ano-Base 2021, 27 mars 2023. Tillgänglig via <https://www.bcb.gov.br/content/publicacoes/relatorioidp/RelatorioID2021/TabelasCompletaPosicaoIDP.xlsx> [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁴⁶ Banco Central do Brasil, “Relatório de Investimento Direto: Volume: Ano-Base 2021”, 27 mars 2023.
- ²⁴⁷ Caram, B., “Chinese investment in Brazil plunges 78% in 2022, hits lowest since 2009”, *Reuters*, 29 augusti 2023. Tillgänglig via <https://www.reuters.com/world/china/chinese-investment-brazil-plunges-78-2022-hits-lowest-since-2009-2023-08-29/> [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁴⁸ Trinkunas, H., “Commentary: Testing the limits of China and Brazil’s partnership”, *Brookings Institution*, 20 juli 2020. Tillgänglig via <https://www.brookings.edu/articles/testing-the-limits-of-china-and-brazils-partnership/> [Besökt: 8 december 2023]; Intervju med Akademiker 3.
- ²⁴⁹ Trinkunas, H., “Commentary: Testing the limits of China and Brazil’s partnership”.
- ²⁵⁰ Steunkel, O., “Why Beijing Wants Bolsonaro to Win”, *Foreign Policy* (Online), 22 september 2022. Tillgänglig via <https://foreignpolicy.com/2022/09/22/brazil-election-china-economy-brics-bolsonaro-lula/> [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁵¹ Ministério das Relações Exteriores, *Nota à imprensa N.132 : Acordos assinados pelo setor privado e por entes públicos brasileiros por ocasião da visita do Presidente Luiz Inácio Lula da Silva à República Popular da China*, 14 april 2023. Tillgänglig via https://www.gov.br/mre/pt-br/canais_atendimento/imprensa/notas-a-imprensa/acordos-assinados-pelo-setor-privado-e-por-entes-publicos-brasileiros-por-ocasio-da-visita-do-presidente-luiz-inacio-lula-da-silva-a-republica-popular-da-china [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁵² Rosales, A. och Duran Carrete, A., “Brazil–China strategic partnership”, S&P Global: Market Intelligence, 6 april 2023. Tillgänglig via <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/research-analysis/brazilchina-strategic-partnership.html> [Besökt: 6 december 2023].
- ²⁵³ Berg, R.C. och Baena, C., “The Great Balancing Act: Lula in China and the Future of U.S.-Brazil Relations”.
- ²⁵⁴ Fernandes, M. C., “Brazil may join Belt and Road Initiative during Lula’s visit to China”, *Valor International* (Online), 22 mars 2023. Tillgänglig via <https://valorinternational.globo.com/economy/news/2023/03/22/brazil-may-join-belt-and-road-initiative-during-lulas-visit-to-china.ghtml> [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁵⁵ Green Finance & Development Center, “Countries of the Belt and Road Initiative (BRI)”, Fanhai International School of Finance (FISF) Fudan University. Tillgänglig via <https://greenfdc.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri/> [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁵⁶ Soares de Lima o.a., “Capítulo 3: Geopolítica da América do Sul” i *Atlas da Política Brasileira de Defesa*, Buenos Aires/ Rio de Janeiro : Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLASCO), 2017. Tillgänglig via https://biblioteca.clacso.edu.ar/clacso/se/20170515113254/Atlas_da_Politica_Brasileira_de_Defesa.pdf [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁵⁷ Binetti B., “South America’s Prosur: The Answer to a Question Nobody Asked”, *Americas Quarterly*, 25 februari 2019. Tillgänglig via <https://www.americasquarterly.org/article/south-americas-prosur-the-answer-to-a-question-nobody-asked/> [Besökt: 8 december 2023]; Burges, Sean, “Chapter 8: Brazil and Latin America” i *Brazil in the World: The international relations of a South American giant*, s.153-154, Manchester: Manchester University Press.
- ²⁵⁸ Soares de Lima o.a., “Capítulo 3: Geopolítica da América do Sul”; Gomes Saraiva M., “Brazilian foreign policy towards South America during the Lula administration: caught between South America and Mercosur”, *Revista Brasileira de Política Internacional*, Vol.53, December 2010. Tillgänglig via <https://doi.org/10.1590/S0034-73292010000300009> [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁵⁹ Soares de Lima o.a., “Capítulo 3: Geopolítica da América do Sul”, s.56.
- ²⁶⁰ Soares de Lima o.a., “Capítulo 3: Geopolítica da América do Sul”, s.56.
- ²⁶¹ Caetano do Rego Monteiro L., “Geopolítica da segurança na América do Sul: o papel do Brasil e os dilemas de uma região em transição,” *Online journal of political geography and geopolitics*, Vol. 31, januari 2017. Tillgänglig via <https://doi.org/10.4000/espacopolitique.4160> [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁶² International Institute for Strategic Studies (IISS), “Chapter Eight: Latin America and the Caribbean”, s.364.
- ²⁶³ Intervju med Policyrådgivare 2.
- ²⁶⁴ Gomes Saraiva M., “Brazilian foreign policy towards South America during the Lula administration: caught between South America and Mercosur”.
- ²⁶⁵ Costa Vaz, A., “Brazil’s Strategic partnerships: origins, agendas and outcomes”, *European Strategic Partnerships Observatory - Working Paper 9*, Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior (FRIDE):

- Madrid, 2023. Tillgänglig https://intranet.eulacfoundation.org/en/system/files/Brazil_strategic_partnerships.pdf [Besökt: 12 december 2023].
- ²⁶⁶ Trots namnet så har MERCOSUL förblivit en tullunion men har som ambition att etablera en gemensam marknad.
- ²⁶⁷ Burges, S., "Chapter 8: Brazil and Latin America" i *Brazil in the world: The international relations of a South American giant*, s. 158, Manchester University Press: Manchester, 2017.
- ²⁶⁸ Gomes Saraiva, M., "Brazilian foreign policy towards South America during the Lula administration: caught between South America and Mercosur".
- ²⁶⁹ Soares de Lima o.a., "Capítulo 3: Geopolítica da América do Sul", s.51.
- ²⁷⁰ Gomes Saraiva, M., "Brazilian foreign policy towards South America during the Lula administration: caught between South America and Mercosur".
- ²⁷¹ Gomes Saraiva, M., "Brazilian foreign policy towards South America during the Lula administration: caught between South America and Mercosur".
- ²⁷² Gomes Saraiva, M., "Brazilian foreign policy towards South America during the Lula administration: caught between South America and Mercosur".
- ²⁷³ Gomes Saraiva, M., "Brazilian foreign policy towards South America during the Lula administration: caught between South America and Mercosur".
- ²⁷⁴ Burges S., "Chapter 8: Brazil and Latin America", s.165.
- ²⁷⁵ Verdêlio A., "Brazil to rejoin Union of South American Nations – UNASUR: Decree comes into effect 6 May", Agência Brasil (English), 10 april 2023. Tillgänglig via <https://agenciabrasil.ebc.com.br/en/justica/noticia/2023-04/brazil-formalizes-return-unasur> [Besökt: 6 december 2023].
- ²⁷⁶ Ministério da Defesa, *Livro Branco de Defesa Nacional 2020*, s.16.
- ²⁷⁷ Soares de Lima o.a., "Capítulo 3: Geopolítica da América do Sul", s.56.
- ²⁷⁸ Soares de Lima o.a., "Capítulo 3: Geopolítica da América do Sul", s.59.
- ²⁷⁹ Gomes Saraiva, M., "Brazilian foreign policy towards South America during the Lula administration: caught between South America and Mercosur".
- ²⁸⁰ Soares de Lima o.a., "Capítulo 3: Geopolítica da América do Sul", s. 52.
- ²⁸¹ Ministério da Defesa, *Livro Branco de Defesa Nacional 2020*.
- ²⁸² Binetti, B., "South America's Prosur: The Answer to a Question Nobody Asked".
- ²⁸³ Verdêlio, A., "Brazil to rejoin union of South American nations – UNASUR", *agênciaBrasil*, 10 april 2023. Tillgänglig via <https://agenciabrasil.ebc.com.br/en/justica/noticia/2023-04/brazil-formalizes-return-unasur> [Besökt: 7 december 2023].
- ²⁸⁴ Viapiana, T., "The future of Brazil-Argentina relations after Javier Milei's victory", *Brazil Reports*, 29 november 2023. Tillgänglig via <https://brazilreports.com/the-future-of-brazil-argentina-relations-after-javier-mileis-victory/5549/> [Besökt: 8 december 2023]; Iglesias S., och Beck M., "Lula to Give Milei the Cold Shoulder, Betting He'll Need Brazil", BNN Bloomberg, 20 november 2023. Tillgänglig via <https://www.bnnbloomberg.ca/lula-to-give-milei-the-cold-shoulder-betting-he-ll-need-brazil-1.2001191> [besökt: 8 december 2023]
- ²⁸⁵ Viapiana, T., "The future of Brazil-Argentina relations after Javier Milei's victory".
- ²⁸⁶ Barantschik, M., "Russia and Brazil: The 2023-24 Trade and Investment Dynamics", *Russia Briefing*, 22 november 2023. Tillgänglig via <https://www.russia-briefing.com/news/russia-and-brazil-the-2023-24-trade-and-investment-dynamics.html/> [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁸⁷ Ionescu, I., "Brazil-Russia Military Cooperation", *Military Review*, November-December 2018. Tillgänglig via <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/ND-18/Ionescu-Brazil-Russia.pdf> [besökt: 8 december 2023]; Ministério das Relações Exteriores, *Federação da Rússia*, 9 juli 2014. Tillgänglig via <https://www.gov.br/mre/pt-br/assuntos/relacoes-bilaterais/todos-os-paises/federacao-da-russia> [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁸⁸ Costa Vaz, A., "Brazil's strategic partnerships_ origins, agendas and outcomes", *European Strategic Partnerships Observatory*, Working Paper 9, juli 2014. Tillgänglig via https://www.files.ethz.ch/isn/182315/Brazil%E2%80%99s%20strategic%20partnerships_%20origins,%20agendas%20and%20outcomes.pdf [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁸⁹ Gurtler da Rosa, V., "Brasil e Rússia: Uma Parceria Verdadeiramente Estratégica?", *Instituto de Pesquisa de Relações Internacionais*, Universidade de Brasília: Banco de Teses e Dissertações, 2014. Tillgänglig via : https://repositorio.unb.br/bitstream/10482/16897/1/2014_ViniciusGurtlerdaRosa.pdf [Besökt: 2 december 2023]
- ²⁹⁰ Zubeľz de Bacigalupo G., "As relações russo-brasileiras no pós-Guerra Fria", *Revista Brasileira de Política Internacional*, Vol. 43 (2), december 2000. Tillgänglig via Dez 2000 • <https://doi.org/10.1590/S0034-73292000000200003> [besökt: 8 december 2023].
- ²⁹¹ Ministério das Relações Exteriores, "Reunião da Comissão Intergovernamental Brasil-Rússia de Cooperação Econômica, Científica e Tecnológica (CIC)", Nota à imprensa No.84, 27 februari 2024. Tillgänglig via https://www.gov.br/mre/pt-br/canais_atendimento/imprensa/notas-a-imprensa/reuniao-da-comissao-intergovernamental-brasil-russia-de-cooperacao-economica-cientifica-e-tecnologica-cic [Besökt: 23 september 2024].

-
- ²⁹² Dall'Agnoll et. al., "The return of the bear: Russian military engagement in Latin America: The case of Brazil", *Military Review*, March-April 2019. Tillgänglig via <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MA-2019/Mielniczuk-Russian-Mil-Engage.pdf> [Besökt: 8 december 2023]
- ²⁹³ Ionescu I., "Brazil-Russia Military Cooperation".
- ²⁹⁴ Dall'Agnoll et. al., "The return of the bear: Russian military engagement in Latin America: The case of Brazil".
- ²⁹⁵ Ionescu I., "Brazil-Russia Military Cooperation".
- ²⁹⁶ Dall'Agnoll et. al., "The return of the bear: Russian military engagement in Latin America: The case of Brazil".
- ²⁹⁷ Gurtler da Rosa, V., "Brasil e Rússia: Uma Parceria Verdadeiramente Estratégica?".
- ²⁹⁸ Wegrzynowski R., "União de dois gigantes - Nova parceria com a Federação da Rússia pode levar o Brasil ao topo da tecnologia de defesa", *IPEA: Desafios do Desenvolvimento*, Vol. 43, 17 maj 2008. Tillgänglig via https://www.ipea.gov.br/desafios/index.php?option=com_content&view=article&id=1511:catid=28&Itemid=23 [Besökt: 8 december 2023].
- ²⁹⁹ Tarasenko P., "Will Brazil's New President Back Russia's Dream of Multipolarity?"; Ministério da Defesa, *DEFESA – Celso Amorim fala sobre cooperação a Rússia na área técnico-militar*, 8 februari 2013. Tillgänglig via <https://www.gov.br/defesa/pt-br/centrais-de-conteudo/noticias/ultimas-noticias/08-02-2013-defesa-celso-amorim-fala-sobre-cooperacao-com-a-russia-na-area-tecnico-militar> [besökt: 8 december 2023].
- ³⁰⁰ Tarasenko P., "Will Brazil's New President Back Russia's Dream of Multipolarity?".
- ³⁰¹ GPS World, *First GLONASS Station Outside Russia Opens in Brazil*, 20 februari 2013. Tillgänglig via <https://www.gpsworld.com/first-glonass-station-outside-russia-opens-brazil/> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁰² TASS-Russian News Agency, *Russia to build new Glonass station in Brazil by year-end — Roscosmos*, 30 juni 2020. Tillgänglig via <https://tass.com/science/1173027> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁰³ COMEX do Brasil, "Comércio Brasil-Rússia inicia 2023 em desaceleração após forte alta em 2022", 1 juni 2023. Tillgänglig via <https://comexdobrasil.com/comercio-brasil-russia-inicia-2023-em-desaceleracao-apos-forte-alta-em-2022/> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁰⁴ Grupo Pinho, *Guerra entre Rússia e Ucrânia eleva em 51% preço das importações brasileiras de sete produtos, aponta análise da CNI*. Tillgänglig via <https://www.pinho.com.br/post/guerra-entre-russia-e-ucrania-eleva-em-51-preco-das-importacoes-brasileiras-de-sete-produtos-aponta-analise-da-cni> [Besökt: 6 december 2023].
- ³⁰⁵ COMEX do Brasil, "Comércio Brasil-Rússia inicia 2023 em desaceleração após forte alta em 2022".
- ³⁰⁶ Barantschik M., "Russia and Brazil: The 2023-24 Trade and Investment Dynamics", *Russia Briefing*, Dezan & Associates, 22 november 2023. Tillgänglig via <https://www.russia-briefing.com/news/russia-and-brazil-the-2023-24-trade-and-investment-dynamics.html/> [Besökt: 2 december 2023].
- ³⁰⁷ Serviços e Informações do Brasil, "Brazilian Government launches National Fertilizer Plan to reduce input imports", 9 april 2022. Tillgänglig via <https://www.gov.br/en/government-of-brazil/latest-news/2022/brazilian-government-launches-national-fertilizer-plan> [Besökt: 3 december 2023]; Tarasenko P., "Will Brazil's New President Back Russia's Dream of Multipolarity?".
- ³⁰⁸ Serviços e Informações do Brasil, "Brazilian Government launches National Fertilizer Plan to reduce input imports".
- ³⁰⁹ Ionova A., "Push for potash mine in Brazil's Amazon looms over Indigenous people", *Mongabay*, 27 maj 2022. Tillgänglig via <https://news.mongabay.com/2022/05/draft-push-for-potash-mine-in-brazils-amazon-looms-over-indigenous-people/> [Besökt : 2 december 2023].
- ³¹⁰ Tarasenko P., "Will Brazil's New President Back Russia's Dream of Multipolarity?"; Samora R. och Mano A., "Brazil plans 'fertilizer diplomacy' trip to North Africa, Jordan to secure more imports", *Reuters*, 3 maj 2022. Tillgänglig via <https://www.reuters.com/world/americas/brazil-plans-fertilizer-diplomacy-trip-nafrica-jordan-secure-more-imports-2022-05-03/> [Besökt: 2 december 2023]; Malheiros G., "Russia loses share to Canada, USA in the supply of fertilisers to Brazil", *DatamarNews*, 17 oktober 2022. Tillgänglig via <https://www.datamarnews.com/noticias/russia-loses-share-to-canada-usa-in-the-supply-of-fertilizers-to-brazil/> [Besökt: 4 december 2023].
- ³¹¹ Intervju med Akademiker 2; Intervju med Akademiker 7; Intervju med Akademiker 9; Steunkel, Oliver, "How to Understand Brazil's Ukraine Policy", *Foreign Policy*, 18 maj 2023. Tillgänglig via <https://foreignpolicy.com/2023/05/18/russia-ukraine-war-brazil-lula-nonalignment-global-south/> [Besökt: 24 maj 2024].
- ³¹² Herminia Tavares, Maria, Moreira Cunha, André, da Silva, Julimar, "Brasil: Expectativas sobre el Nuevo Lula", *Fundación Alternativas/ Youtube*, 21 mars 2023. Tillgänglig via https://www.youtube.com/watch?v=Dp7sGk8G_xE [Besökt: 24 maj 2024].
- ³¹³ Steunkel, O., "As Tensions Mount, Brazil Hedges its Bets on Russia and the West", *Americas Quarterly*, 5 april 2018. Tillgänglig via <https://www.americaquarterly.org/article/as-tensions-mount-brazil-hedges-its-bets-on-russia-and-the-west/> [besökt: 6 december 2023].
- ³¹⁴ Verenicz M., "Mourão defende o uso da força contra Rússia e compara Putin a Hitler", *CartaCapital*, 24 februari 2022. Tillgänglig via <https://www.cartacapital.com.br/politica/mourao-defende-o-uso-da-forca-contr-russia-e-compara-putin-a-hitler/> [Besökt: 2 december 2023].

-
- ³¹⁵ Nakagawa F., "Embraer suspende manutenção e venda de peças para a Rússia", *CNN Brasil*, 2 mars 2022. Tillgänglig via <https://www.cnnbrasil.com.br/economia/embraer-suspende-manutencao-e-venda-de-pecas-para-a-russia/> [Besökt: 2 december 2023].
- ³¹⁶ exame., Especial Guerra na Ucrânia, *exame/IDEIA*, 8 mars 2022. Tillgänglig via <https://exame-membercenter-static.s3.us-east-2.amazonaws.com/imagens/EXAME+IDEIA+ESPECIAL+GUERRA+UCRANIA+EDITORIAL.pdf> [Besökt: 8 december 2023].
- ³¹⁷ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020, s. 12.
- ³¹⁸ Chapter Eight: Latin America and the Caribbean, *The Military Balance*, 2023, 123:1, 364-419.
- ³¹⁹ Chapter Eight: Latin America and the Caribbean, *The Military Balance*, 2023.
- ³²⁰ Ministério da Defesa, "Livro Branco de Defesa Nacional 2020", s. 77–78.
- ³²¹ Ministério da Defesa, "Livro Branco de Defesa Nacional 2020", s. 90–91.
- ³²² Ministério da Defesa, "Livro Branco de Defesa Nacional 2020", s. 60–61.
- ³²³ International Institute for Strategic Studies (IISS), "Chapter Eight: Latin America and the Caribbean", *The Military Balance*, 123:1, 349-419, 14 februari 2023; Tian, N. et. al. Trends in World Military Expenditure, 2022, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): Stockholm, april 2023. Tillgänglig via https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf [Besökt: 6 december 2023].
- ³²⁴ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020, s.63.
- ³²⁵ Portal da Transparência, Controladoria-Geral da união: Ministério da Defesa – DEFESA: Despesa do órgão: execução orçamentária e financeira 2019-2023. Tillgänglig via <https://portal.datatransparencia.gov.br/orgaos-superiores/52000?ano=2022> [Besökt: 8 december 2023].
- ³²⁶ Intervju med Akademiker 8; Intervju med Akademiker 9; Intervju med Policyrådgivare 2; Soares de Lima o.a., *Atlas da Política Brasileira de Defesa*, s.68.
- ³²⁷ Chapter Eight: Latin America and the Caribbean, *The Military Balance*, 2023.
- ³²⁸ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020.
- ³²⁹ Soares de Lima o.a., *Atlas da Política Brasileira de Defesa*.
- ³³⁰ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020, s.24-25.
- ³³¹ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020, s.62-74.
- ³³² Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020, s. 35-39.
- ³³³ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020, s. 31.
- ³³⁴ Intervju med Policyrådgivare 1; Intervju med Policy rådgivare 2.
- ³³⁵ Intervju med Policyrådgivare 1.
- ³³⁶ Intervju Policyrådgivare 2.
- ³³⁷ Intervju med Akademiker 6.
- ³³⁸ Ibid.; Intervju med Policyrådgivare 2.
- ³³⁹ Intervju med Policyrådgivare 2; Intervju med Akademiker 6.
- ³⁴⁰ Intervju med Policyrådgivare 2.
- ³⁴¹ Intervju med Akademiker 6; Intervju med Policyrådgivare 2.
- ³⁴² Intervju med Akademiker 6.
- ³⁴³ Intervju med Akademiker 6.
- ³⁴⁴ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020, s. 25.
- ³⁴⁵ Ministério da Defesa, PAED: horizonte de longo prazo, 21 mars 2023. Tillgänglig via <https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/industria-de-defesa/paed/horizonte-de-longo-prazo> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁴⁶ Aguilera Negrete A. C. o.a. "Mapeamento da Base Industrial de Defesa", Agência Brasileira de Desenvolvimento Industrial (ABDI) och Instituto de Pesquisa Econômica Aplicada (IPEA), 2016. Tillgänglig via https://portalantigo.ipea.gov.br/portal/images/stories/PDFs/livros/livros/160706_livro_mapeamento_defesa.pdf [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁴⁷ Ministério da Defesa, *Política Nacional de Defesa & Estratégia Nacional de Defesa*, 2020, s. 59–61.
- ³⁴⁸ Campos Mello, P. och Feitoza C., "Governo Lula faz reunião sigilosa com França para complementar acordo sobre submarino nuclear", *Folha de São Paulo*, 20 oktober 2023. Tillgänglig via <https://www1.folha.uol.com.br/poder/2023/10/governo-lula-faz-reuniao-sigilosa-com-franca-para-complementar-acordo-sobre-submarino-nuclear.shtml> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁴⁹ Campos Mello, P. och Feitoza C., "Governo Lula faz reunião sigilosa com França para complementar acordo sobre submarino nuclear"; "Marinha dá pontapé inicial para primeiro submarino nuclear brasileiro", *Veja*, 4 oktober 2023.

- Tillgänglig via <https://veja.abril.com.br/coluna/maquiavel/marinha-da-pontape-inicial-para-primeiro-submarino-nuclear-brasileiro> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁵⁰ Burges, S., "Chapter 7: Brazil and Security policy" i *Brazil in the world: The international relations of a South American Giant*, Manchester University Press: Manchester, 2017.
- ³⁵¹ Maia, E., "Marinha dá largada para construção de submarino nuclear", *CNN Brasil*, 3 oktober 2023. Tillgänglig via <https://www.cnnbrasil.com.br/nacional/marinha-da-largada-para-construcao-de-submarino-nuclear/> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁵² Ministério da Defesa, "Projetos estratégicos da Marinha", 21 mars 2014. Tillgänglig via <https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/industria-de-defesa/paed/projetos-estrategicos/projetos-estrategicos-da-marinha-do-brasil> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁵³ Franzén, M., "Gripen Media Brief LAAD 2023", SAAB, april 2023. Tillgänglig via <https://www.saab.com/globalassets/sites/laad2023/3.-solucoes-de-ar/gripen-media-brief---mika-el-franzen.pdf> [Besökt: 29 november 2023].
- ³⁵⁴ SAAB, Press Releases: Produktionslinje för Gripen E invigd i Brasilien, 9 maj 2023. Tillgänglig via <https://www.saab.com/sv/newsroom/press-releases/2023/produktionslinje-for-gripen-e-invigd-i-brasilien> [Besökt: 29 november 2023].
- ³⁵⁵ Ministério da Defesa, "Projetos estratégicos da Aeronáutica", 21 mars 2014. Tillgänglig via <https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/industria-de-defesa/paed/projetos-estrategicos/projetos-estrategicos-da-forca-aerea-brasileira> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁵⁶ Ministério da Defesa, "Projetos estratégicos da Aeronáutica"; Meier, R., "Quantos KC-390 a Embraer pode vender a países interessados no maior avião brasileiro?", *AIRWAY*, 2 oktober 2023. Tillgänglig via <https://www.airway.com.br/quantos-kc-390-a-embraer-pode-vender-a-paises-interessados-no-maior-aviao-brasileiro/> [besökt: 1 december 2023].
- ³⁵⁷ Gielow, I., "Embraer vende avião militar KC-390 para mais um país da Otan", *Folha de São Paulo*, 17 oktober 2023. Tillgänglig via <https://www1.folha.uol.com.br/mercado/2023/10/embraer-vende-aviao-militar-kc-390-para-mais-um-pais-da-otan.shtml> [Besökt: 2 december 2023]; Försvarmakten, "C-390 utpekad som Försvarmaktens nya transportflyg", 9 november 2024. Tillgänglig via <https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2024/11/avsiktsforklaring-undertecknad-c-390-utpekad-som-forsvarsmaktens-nya-transportflyg/> [Besökt: 21 november 2024].
- ³⁵⁸ Ministério da Defesa, *Livro Branco de Defesa Nacional 2020*.
- ³⁵⁹ Aguilera Negrete A. C. o.a. "Mapeamento da Base Industrial de Defesa".
- ³⁶⁰ International Institute for Strategic Studies (IISS), "Chapter Eight: Latin America and the Caribbean", *The Military Balance*, 121:1, 378-435. Tillgänglig via <https://doi.org/10.1080/04597222.2021.1868797> [Besökt: 29 november 2023].
- ³⁶¹ Ministério da Defesa, *Projetos estratégicos do Exército*, 21 mars 2014. Tillgänglig via <https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/industria-de-defesa/paed/projetos-estrategicos/projetos-estrategicos-do-exercito-brasileiro> [Besökt: 8 december 2023].
- ³⁶² Agência Brasil, "Brasil comprará cazas Gripen de Suécia", 28 oktober 2014. Tillgänglig via <https://agenciabrasil.ebc.com.br/es/geral/noticia/2014-10/brasil-comprara-cazas-gripen-de-suecia> [Besökt: 29 november 2023].
- ³⁶³ SAAB, "Inauguramos la línea de producción del Gripen en Brasil", 9 maj 2023. Tillgänglig via <https://www.saab.com/es/markets/colombia/gripen-blog/2023/inauguramos-la-linea-de-produccion-del-gripen-en-brasil> [Besökt: 21 november 2024].
- ³⁶⁴ *Avion Revue*, "Se inaugura línea de producción del Gripen F-39 en Brasil".
- ³⁶⁵ Negrete A.C.A, et. al. *Mapeamento da Base Industrial de Defesa*, Agência Brasileira de Desenvolvimento Industrial (ABDI) & Instituto de Pesquisa Econômica Aplicada (IPEA), 2016. Tillgänglig via https://portalantigo.ipea.gov.br/portal/images/stories/PDFs/livros/livros/160706_livro_mapeamento_defesa.pdf [Besökt: 6 december 2023].
- ³⁶⁶ Segmentet inkluderar en bred grupp av produkter som kan hanteras individuellt av varje soldat och som används för deras skydd eller för att använda andra typer av utrustning, eller för överlevnad. Exempel är lätta handeldvapen, ammunition, handgranater, kläder, elektronisk utrustning, kommunikationsutrustning, med mera.
- ³⁶⁷ Negrete A.C.A, et. al. *Mapeamento da Base Industrial de Defesa*.
- ³⁶⁸ Ministério da Defesa, *Lei de fomento à Base Industrial de Defesa*, 21 mars 2014. Tillgänglig via <https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/industria-de-defesa/lei-de-fomento-a-base-industrial-de-defesa> [Besökt: 1 december 2023].
- ³⁶⁹ Presidência da República – Casa Civil, Subchefia para Assuntos Jurídicos, "LEI Nº 12.598, DE 21 DE MARÇO DE 2012", 21 mars 2012. Tillgänglig via https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_Ato2011-2014/2012/Lei/L12598.htm [Besökt: 1 december 2023].
- ³⁷⁰ Secretaria Especial da Receita Federal do Brasil, "INSTRUÇÃO NORMATIVA RFB Nº 1454, DE 25 DE FEVEREIRO DE 2014", 27 februari 2014. Tillgänglig via <http://normas.receita.fazenda.gov.br/sijut2consulta/link.action?idAto=50304&visao=anotado> [Besökt: 1 december 2023].

-
- ³⁷¹ FIESC, "Tributação especial reduz até 70% da alíquota para quem fornece à indústria de defesa", 20 mars 2019. Tillgänglig via <https://fiesc.com.br/pt-br/imprensa/tributacao-especial-reduz-ate-70-da-aliquota-para-quem-fornece-industria-de-defesa> [Besökt: 1 december 2023].
- ³⁷² Räknet på växlingskursen i december 2023.
- ³⁷³ Negrete, A.C.A, et. al. *Mapeamento da Base Industrial de Defesa*.
- ³⁷⁴ Belbute Peres, C. och da Silva Menezes, J. E., "Régimes especiais tributários e a base industrial de defesa: uma análise crítica sobre o RETID", *XXII Encontro Nacional da Associação Brasileira de Estudos de Defesa e o Instituto de Estudos Estratégicos*, augusti 2022. Tillgänglig via https://www.enabed2022.abedef.org/resources/anais/19/enabed2022/1658759365_ARQUIVO_9911b35dd543b932ab57565bdfc5987a.pdf [Besökt: 1 december 2023].
- ³⁷⁵ Sterk, R. "Construction Starts on Brazil's First Nuclear Submarine", 13 november 2023, Forecast International: Defense and Security Monitor. Tillgänglig via <https://dsm.forecastinternational.com> [Besökt: 24 september 2024].
- ³⁷⁶ *Agência Brasil*, "Brasil comprará cazas Gripen de Suecia".
- ³⁷⁷ Meier, R., "Quantos KC-390 a Embraer pode vender a países interessados no maior avião brasileiro?"
- ³⁷⁸ *Army Recognition*, "Germany lifts embargo on Philippines Iveco VBTP Guarani 6x6 APCs", 28 september 2023. Tillgänglig via https://www.armyrecognition.com/defense_news_september_2023_global_security_army_industry/germany_lifts_embargo_on_philippines_iveco_vbtp_guarani_6x6_apcs.html [Besökt: 1 december 2023].

